

KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
OKULÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI

ANNE-BABASI EVLİ VE BOŞANMIŞ
OKULÖNCESİ 4 YAŞ ÇOCUKLARIN SOSYAL
DAVRANIŞLARININ ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dervişe AMCA

Lefkoşa
Eylül, 2015

**KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
OKULÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI**

**ANNE-BABASI EVLİ VE BOŞANMIŞ
OKULÖNCESİ 4 YAŞ ÇOCUKLARIN SOSYAL
DAVRANIŞLARININ ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dervişe AMCA

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Emine Kıvanç ÖZTUĞ

**Lefkoşa
Eylül, 2015**

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan:.....

Doç. Dr. Ahmet GÜNEYLİ

Üye:.....

Yrd. Doç. Dr. Emine Kıvanç ÖZTUĞ

Üye:.....

Yrd. Doç. Dr. Ferda Öztürk KÖMLEKSİZ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

ÖNSÖZ

Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nın gereği olarak hazırlanan bu araştırma, KKTC'de bulunan devlete bağlı anaokullarında ve ilköğretim bünyesindeki anasınıflarında eğitim gören, anne-babası evli ve boşanmış olan okulöncesi 4 yaş çocukların sosyal davranışlarının öğretmen görüşlerine göre incelenip karşılaştırması amacıyla hazırlanılmıştır.

Yüksek lisans eğitimim boyuncaengin bilgilerinden yararlandığım, çalışmamda beni yönlendiren ve bana yardımcı olan tez danışmanım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Emine Kıvanç ÖZTUĞ' a,

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde değerli öneri ve katkıları ile her türlü bilimsel yardımlarını esirgemeyen, hocalarım Doç. Dr. Ahmet GÜNEYLİ'ye ve Doç. Dr. Aşkın KİRAZ'a,

Verilerin analizinde yardımcı, önerisi ve bilgisi ile yanımda olan meslektaşım Uz. Emrah SOYKAN'a,

Bilgisi ve motivasyonu ile beni destekleyen Dr. Könül MEMMEDOVA' ya, teşekkür ederim.

Anketlerimin toplanılmasında desteği geçen ailem ve arkadaşlarıma,

Eğitim sürecimde her zaman yanımda olan ablam Gülsün BAŞARI'ya,

Evlatları olmaktan onur duyduğum, maddi ve manevi desteklerle bugünlere gelmemde büyük katkısı olan canım annem Nahide AMCA ve canım babam Talat AMCA'ya,

Bana ablalık duygusunu yaşatan kardeşlerim İsmet ve Ali AMCA' ya sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak bu zorlu süreçte desteğini her zaman hissettiğim sevgili nişanlım Komando Çavuş Çağlar TOKLU' ya yanımda olduğu için çok teşekkür ederim.

Dervişe AMCA

ÖZET

ANNE-BABASI EVLİ VE BOŞANMIŞ OKULÖNCESİ 4 YAŞ ÇOCUKLARIN SOSYAL DAVRANIŞLARININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Amca, Dervişe

Yüksek Lisans, Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Emine Kıvanç Öztuğ

Eylül 2015, 112 Sayfa

Bu araştırmada, anne-babası evli ve boşanmış okulöncesi 4 yaş çocukların sosyal davranışlarının öğretmen görüşlerine göre incelenip karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada betimsel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 eğitim-öğretim yılı KKTC'nin Lefkoşa, Girne, Güzelyurt, Mağusa ve İskele ilçelerinde MEB'e bağlı anaokulları ile ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden 4 yaş grubundaki toplam 691 çocuk oluşturmuştur.

Verilerin toplanmasında, bilgilere ulaşmak amacıyla; Çocuk, Okul ve Aile Bilgi Formu, okulöncesi 4 yaş grubu çocukların ilişkisel saldırganlık, fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygularını ölçmek amacı ile de "Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu" kullanılmıştır.

Elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarılmış ve verilerin çözümlenmesinde Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 20.0 for Windows Evaluation versiyonu kullanılmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerinin demografik özelliklerinin ve okulöncesi sosyal davranış ölçeğinde yer alan davranışları gerçekleştirme sıklıklarının belirlenmesinde frekans tabloları kullanılmıştır.

Öğrencilerin okulöncesi sosyal davranış ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlara ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum olarak tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. İstatistiksel çözümlemelerde kullanılacak hipotez testlerini belirlemek amacıyla veri setinin normal dağılım gösterip göstermediğini incelemek için Kolmogrov-Smirnov (K-S) testi uygulanmıştır. Yapılan Kolmogrov-Sminov testi sonucunda öğrencilerin okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların normal dağılım göstermediği tespit edilmiş ve analizlerde parametrik olmayan (non-parametrik) hipotez testleri kullanılmıştır. Bağımsız değişken sayısının iki olması durumunda; bağımsız değişken ve bağımlı değişkenlerin karşılaştırılmasında non-parametrik hipotez testlerinden Mann Whitney U testi, bağımsız değişkenin ikiden fazla olması durumunda Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis Testi sonucunda bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkması durumunda, farkın hangi bağımsız değişken kategorisinden kaynaklandığını saptamak amacıyla, Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Alt boyutlar arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Spearman Korelasyon testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda; Anne-babası boşanmış olan öğrencilerin, anne-babası evli olan öğrencilere göre fiziksel saldırganlık davranışı, ilişkisel saldırganlık davranışı ve depresif duyguları gösterme düzeyleri daha yüksek iken olumlu sosyal davranış düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Boşanmış Aile, Evli Aile, Okulöncesi, Sosyal Davranış, 4 Yaş

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE SOCIAL BEHAVIOR OF 4 AGE OLD PRESCHOOL CHILDREN WHO HAVE DIVORCED PARENTS COMPARED TO CHILDREN WHO HAVE MARRIED PARENTS ACCORDING TO TEACHER VIEWS

Amca, Dervişe

Post Graduate, Okulöncesi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı

Thesis Supervisors: Prof.Dr.Emine Kıvanç Öztuğ

September 2015, 112 Pages

The main aim of this research is to compare the social behavior of both the children with married parents and children with divorced parents according to the teacher interviews. Screening model method has been used at this research which is one of the descriptive research methods. The study group of this research was created from the age group of 4, which there were 691 children from the preschools in Nicosia, Kyrenia, Guzelyurt, Famagusta and Iskele which are under the Ministry Of National Education of TRNC in the academic year of 2014-2015.

In order to reach the demographics of the children of the study group: "Preschool Social Behaviour Questionnaire Form For Teachers" has been used to measure the children, school and family information form, relational aggression, physical aggression, prosocial behaviour and depressive feelings of age 4 group of preschool children.

The data obtained through the surveys have been transmitted to the computer environment and in order to analyze the data, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 20.0 for Windows Evaluation version has been used. Frequency

tables were used to tell the demographic characteristics on children of the research and the social behavior in preschool scale and to realize the cyclic of their behaviour.

The static identifier has been given on preschool childrens social behavior scale general and their scores than the average size of the subscale, standard deviation, minimum and maximum statics as identifier.

Hypothesis testings which have been used at the statics solutions data set, Kolmogorov-Smirnow (K-S) test has been applicated to see if its showing the normal distribution of data sets or not. Accordig to the Kolmogorov-Sminov test,the scores that preschool children achieved from the "Preschool Social Behavior Scale Test" did not show the normal distribution.Nonparametric hypothesis testings have been used at the analysis.

Mann Whitney U test from the nonparametric hypothesis testings were used to compare the independent and dependent variables when the independent variable number was 2. Kruskal Wallis Test has been used when the independent variable number was more than 2. as a result of Kruskal Wallis test, if there was a statistically significant difference between the dependent and independent variables, in order to find which of the independent variable catagory caused the difference Mann-Whitney U test has been used. Spearman Correlation Test has been used in determining the relationship between the subscale.

According to the research findings: children with divorced parents compared to children with married parents have higher behavior of physical aggression, behavior of relational aggression and the show of depressive feelings besides lower levels of positive social behaviors.

Key Words: Divorced Family, Married Family, Pre-School, Social Behavior, 4 Age

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1 Problem	1
1.2. Amaç	3
1.2.1. Alt Amaçlar.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sınırlılıklar.....	6
1.5. Varsayımlar	6
1.6. Tanımlar	7
1.7. Kısaltmalar	9
BÖLÜM II	10
ALANYAZIN	10
2.1. Kuramsal Bilgi	10
2.1.1. Eğitim.....	10
2.1.2. Okulöncesi Eğitim	11
2.1.2.1. Okulöncesi Eğitimin Amaçları.....	14
2.1.2.2. Okulöncesi Eğitiminin Temel İlkeleri.....	16
2.1.2.3. Okulöncesi Eğitiminin Önemi	17

2.1.3. Anne-Baba Eğitimi	18
2.1.3.1. Anne-Baba Eğitiminin Önemi	19
2.1.3.2. Anne-Baba Eğitiminin Amaçları.....	19
2.1.4. Anne-Baba-Çocuk İlişkisi.....	21
2.1.5. Aile.....	23
2.1.5.1. Evli Aile	24
2.1.5.2. Boşanmış Aile	25
2.1.6. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkisi.....	26
2.1.7. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	30
2.1.8. Sosyal Davranış	31
2.1.9. Sosyal Davranış Gelişimini Etkileyen Etmenler	34
2.1.9.1. Aile.....	34
2.1.9.2. Okul ve Öğretmen.....	35
2.1.9.3. Arkadaş	36
2.1.9.4. Kitle İletişim Araçları	37
2.1.9.5. Oyun.....	37
2.1.9.6. Saldırganlık Davranışı.....	38
2.1.10. Dört Yaş Çocuğunun Sosyal Gelişim Özellikleri.....	38
2.1.11. Sosyal Davranış Alt Boyutları	41
2.1.11.1. Fiziksel Saldırganlık	41
2.1.11.2. İlişkisel Saldırganlık	41
2.1.11.3. Olumlu Sosyal Davranış	42
2.1.11.4. Depresif Duygular.....	43
2.2. İlgili Araştırmalar	44
BÖLÜM III.....	48
YÖNTEM.....	48

3.1. Araştırmanın Modeli	48
3.2. Evren – Örneklem	49
3.3. Veri Toplama Araçları.....	50
3.3.1. Çocuk Bilgi Formu	50
3.3.2. Okul Bilgi Formu.....	50
3.3.3. Aile Bilgi Formu.....	51
3.3.4. Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu.....	51
3.4. Uygulama	52
3.5. Verilerin Çözümlemesi.....	53
BÖLÜM IV	55
BULGULAR VE YORUM	55
BÖLÜM V.....	87
SONUÇ ve ÖNERİLER	87
5.1. Sonuçlar.....	87
5.2. Öneriler.....	90
KAYNAKÇA	92
EKLER.....	105
EK -1 Sosyal Davranış Derecelendirme Ölçeği Kullanımına İlişkin İzin Yazısı	106
EK -2 Ölçek Uygulama İzin Yazısı (TTDM).....	107
EK -3 Dört Yaş Grubu Öğrenci Sayısı (KKTC-MEB)	108
EK-4 Sosyal Davranış Derecelendirme Ölçeği	109
ÖZGEÇMİŞ	112

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.2. Çocukların Bölgelere Göre Dağılımı.....	50
Tablo 4.1. Çocukların Demografik Özellikleri	55
Tablo 4.2. Çocukların Fiziksel Saldırganlık Alt Boyutunda Yer Alan Önergeleri Gerçekleştirme Sıklıkları	58
Tablo 4.3. Çocukların İlişkisel Saldırganlık Alt Boyutunda Yer Alan Önergeleri Gerçekleştirme Sıklıkları	59
Tablo 4.4. Çocukların Olumlu Sosyal Davranış Alt Boyutunda Yer Alan Önergeleri Gerçekleştirme Sıklıkları	60
Tablo 4.5. Çocukların Depresif Duygular Alt Boyutunda Yer Alan Önergeleri Gerçekleştirme Sıklıkları	60
Tablo 4.6. Çocukların Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Tanımlayıcı İstatistikleri	62
Tablo 4.7. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	63
Tablo 4.8. Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	65
Tablo 4.9. Çocukların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	66
Tablo 4.10. Çocukların Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	68
Tablo 4.11. Çocukların Okullarının Bulunduğu Bölgelere Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	69
Tablo 4.12. Çocukların Sınıflarında Bulunana Öğrenci Sayılarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	71

Tablo 4.13. Çocukların Anne-Babalarının Medeni Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	72
Tablo 4.14. Anne Ve Babası Evli Olan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	74
Tablo 4.15. Anne Ve Babası Boşanmış Olan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	75
Tablo 4.16. Anne Ve Babası Evli Olan Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	76
Tablo 4.17. Anne Ve Babası Boşanmış Olan Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	77
Tablo 4.18. Anne-Babası Evli Olan Çocukların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	78
Tablo 4.19. Anne-Babası Boşanmış Olan Çocukların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	79
Tablo 4.20. Anne Ve Babası Evli Olan Çocukların Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	80
Tablo 4.21. Anne Ve Babası Boşanmış Olan Çocukların Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	81
Tablo 4.22. Çocukların Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyonlar.....	82
Tablo 4.23. Anne-Babası Evli Olan Çocukların Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyonlar.....	83
Tablo 4.24. Anne-Babası Boşanmış Olan Çocukların Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyonlar	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil I. Çocukların Anne-Babalarının Medeni Durumu.....	56
Şekil II. Okullarının Bölgelere Göre Dağılımı	57
Şekil III. Sınıflarındaki Çocuk Sayılarının Dağılımı	57

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve çalışmada var olan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1 Problem

İnsan yaşamının en önemli ve en kritik dönemi okulöncesi (0- 6 yaş) dönemidir. Çocuğun gelişim özellikleri, yetenekleri, ilgileri, 0-6 yaşlar arasında ortaya çıkmaktadır. Çocuk, gelişimine yönelik temel bilgileri, becerileri, tutum ve alışkanlıkları ailede ve okulöncesi eğitim kurumlarında kazanmaktadır. Bu nedenle aile ve okulöncesi eğitim merkezleri, çocuğun bakımı, gelişimi ve eğitiminden sorumlu temel kurum özelliği göstermektedir (Arı, 2003).

Okulöncesi dönemde verilen eğitimin niteliği, çocuğun gelişim ve yaşantısını etkilemektedir. Çocukta öğrenmeyi ve öğrenmeye istekli olmayı arttırmakta, tüm yaşantısında başarılı olmasını sağlamaktadır. Uzun yıllara dayalı olarak yapılan araştırmalarda çocukluk yıllarında kazanılan davranışların büyük bir kısmını yetişkinlikte bireyin kişilik yapısını, tavır, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiği gözlenmiştir. Bu açıdan okulöncesi dönemdeki eğitim çocuğun ileriki yaşamını etkileyecek önemli bir dönemdir (Oktay, 2003).

Gelişimin çok hızlı olduğu okulöncesi dönemde çocuğun sevgi ve şefkat içinde olması, ihtiyaçlarının yerinde zamanında karşılanması, sağlığının korunması, güvenliğinin sağlanması çocuğun gelişimsel açıdan olumlu bir şekilde büyümesi ve sosyal davranışlarını kazanabilmesi önemlidir. Okulöncesi kurumuna devam eden çocuklar akranlarıyla iletişim içerisinde olduklarından; paylaşmayı, işbirliği yapmayı, yaparak yaşayarak öğrenmeyi, olumlu sosyal davranışlarını geliştirmeyi,

özgüveni yüksek birer birey olmayı ve kendini rahatlıkla ifade edebilme gibi tüm hayatlarını etkileyebilecek davranışları kazanmaktadırlar.

Okulöncesi eğitimin, sosyal gelişim üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmacılar, çocukların, bağımsızlık, kendine güven, merak ve çevreye ilgi gösterme gibi özelliklerinde olumlu gelişmeler olduğunu saptamışlardır. Çocukların anti-sosyal davranışları okulöncesi eğitim kurumuna devam süresi arttıkça azalmaktadır. Bir başka deyişle çocuk, okulöncesi eğitim kurumuna devam ettikçe sosyal davranışlar yönünden daha uyumlu bir kişilik göstermektedir. Okulöncesi eğitimin en önemli etkisinin çocukların sosyal gelişimleri üzerinde görülmesi olağan bir sonuçtur. Çünkü bu düzeydeki eğitimin temel amacı; çocuklara her konuda iyi alışkanlıklar kazandırmak ve onları yaşadıkları kültürle bütünleştirmektir (Çevirimci, 2).

Çocuk gelişiminde, en önemli süreçlerden biride sosyal gelişimdir. Bu sürecin gerçekten doğumdan hemen sonra başlayıp, insanın yaşamı boyunca sürmesine karşın, etkilendiği davranışların çoğu ilk çocukluk döneminde özellikle belirgin hale gelmektedir. Sosyal gelişim, bireyin kendi iç dünyası ile dış dünyası arasında başarılı bir uyum sağlayabilmesi, yaşama sevinci duyabilmesi, kendisi ile olduğu kadar diğer insanlarla da iyi ilişkiler kurabilmesi, onlar tarafından kabul edilmesi ve başarılı bir iletişim sağlayabilmesidir (Akın, 1991).

Okulöncesi kurumların, çocukların sosyal gelişimleri üzerindeki etkilerini inceleyen bazı çalışmalarda okulöncesi kurum deneyimi olan çocukların, olmayanlar sonucunda sosyal bakımdan daha yeterli, özgüveni olan, kendi kendine yetebilen, dışa dönük, yaşlıları ile daha ileri düzeyde oyunlar oynayabilen, sosyal ilişkileri daha iyi çözümleyebilen çocuklar oldukları bulunmuştur (Eminoğlu, 2007). Okulöncesi çocukların sosyal davranışları ailesi çevresi ve okulöncesi eğitim kurumlarında gelişmektedir. Çocuğun yaşamında ailenin yeri büyük önem taşımaktadır. Anne-babanın davranışları çocuk için örnek olmakta, olumlu kalıcı davranışların oluşumunu sağladığından çocuğunun gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Okulöncesi dönemde çocuğun yaşamındaki en etkili sosyalleştirme kurumu ailedir. Bir bebeğin ilk sosyal davranışı insanlarla eşyaları birbirinden ayırmaya başlamasıdır. Bebeğin ilk sosyal ilişkisi, genellikle, annesidir. Anne-babanın boşanma olayı okulöncesi çocuklarının sosyal davranışlarının bozulmasına neden olan etkenlerdendir. Boşanma, aile içindeki tüm fertleri yakından ilgilendiren ve etkileyen bir olaydır. Bu süreç içerisinde eşler kadar çocuklarda olumsuz etkilenmektedir. Boşanma çocukların sosyolojik ve psikolojik gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Boşanmış aile çocuklarının büyük bir kısmı, hangi yaş grubunda olursa olsun içe kapanma, mutsuzluk, üzüntü gibi olumsuz belirtiler gösterebilmektedirler (Uzun, 2013).

Bu bilgiler doğrultusunda; anne-babası evli ve boşanmış okulöncesi çocukların sosyal davranışlarının incelenmesine yönelik bir çalışmanın yapılmasına gereksinim duyulmuştur. Anne-babası evli ve boşanmış okulöncesi dört yaş grubu çocukların sosyal davranışları arasındaki farklılaşmalar nelerdir sorusu bu araştırmanın temel problemini ortaya koymaktadır.

1.2. Amaç

Anne-babası evli ve boşanmış okulöncesi 4 yaş çocukların sosyal davranışlarının öğretmen görüşlerine göre incelenip karşılaştırılması bu araştırmanın amacıdır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

1.2.1. Alt Amaçlar

Öğretmen görüşlerine göre;

1. Anne-babası evli ve boşanmış olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
2. Anne-babası evli ve boşanmış olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları kardeş sayılarına göre farklılık göstermekte midir?
3. Anne-babası evli ve boşanmış olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?

4. Anne-babası evli ve boşanmış olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
5. Okulöncesi çocukların sosyal davranışları anne-babanın medeni durumuna göre farklılık göstermekte midir?
 - 5.1. Anne-babası evli olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
 - 5.2. Anne-babası boşanmış olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
 - 5.3. Anne-babası evli olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları kardeş sayılarına göre farklılık göstermekte midir?
 - 5.4. Anne-babası boşanmış olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları kardeş sayılarına göre farklılık göstermekte midir?
 - 5.5. Anne-babası evli olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
 - 5.6. Anne-babası boşanmış olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
 - 5.7. Anne-babası evli olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
 - 5.8. Anne-babası boşanmış olan okulöncesi çocukların sosyal davranışları babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
6. Okulöncesi çocukların sosyal davranış ölçeği alt boyutlarından elde ettikleri puanlar arasında ilişki var mıdır?
 - 6.1. Anne-babası evli olan okulöncesi çocukların sosyal davranış puanları arasında ilişki var mıdır?
 - 6.2. Anne-babası boşanmış olan okulöncesi çocukların sosyal davranış puanları arasında ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Her ülkede toplumların geleceğini belirleyen, o toplumların çocuklarıdır. Çocukların sağlıklı ve mutlu bir şekilde gelişebilmesi için anne babanın bir arada olup, onlara yeterli ilgi, şefkat, güven ve sevgi vermesi gerekmektedir.

Eşler arası ayrılıklar sonucunda, çocuklar kendilerini farklı davranışlarla ifade etmeye başlamaktadırlar. Boşanmanın artmasıyla, çocukların ait olma ihtiyacı ile sevgi duygusundan mahrum kalmalarına neden olmaktadır. Bandura'ya göre, çocukların önemli davranış kazanma yaşantıların başkalarını gözlemleyerek oluştuğudur (Akt. Cüceloğlu, 1997), bu nedenle çocukların davranışlarının kaynağı annesi babası ve yakın çevresiyle değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle araştırma okulöncesi 4 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının alt boyutları olan fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ile depresif duygu durumlarına odaklanmaktadır. Araştırmadaki alt boyutlar, çocuğun cinsiyeti, kardeş sayısı, okulun bağlı olduğu bölge, sınıftaki öğrenci sayısı, anne-babanın medeni durumu ve eğitim durumuna göre değerlendirilmekte ve çeşitli öneriler getirilmektedir. Okulöncesi dönem dört yaş grubu çocukları fallik dönem içerisinde yer almaktadır. Bu dönemde çocuk karşı cinse ilgi duymaya başlar, ilk ilgi duyduğu kişi anne veya babasıdır. Aynı zamanda anne-babaya karşı özdeşim kurarak, anne-babanın davranışlarını model alarak olumlu-olumsuz davranışlar kazanmaya başladığından anne-babanın çocuğa karşı ilişkisi büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma ülkemizde, anne-babası evli ve boşanmış okulöncesi 4 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının incelenmesi konulu çalışmaların yok denecek kadar az olması nedeni ile önem taşımaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

- Bu araştırma, KKTC’de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim anaokullarında ve anasınıflarında 4yaş gruplarındaki okulöncesi çocukları ile,
- Araştırmadaki çocuk, aile ve okul ile ilgili edinilecek bilgiler araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ile,
- Araştırmada incelenen fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygular, Aslıhan Karakuş (2008) tarafından geliştirilen Sosyal Davranış Derecelendirme Ölçeği’nin ölçtüğü maddelerle,
- Bu araştırma, KKTC’de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim anaokullarında ve anasınıflarında 4yaş gruplarındaki okulöncesi çocuklarının sınıf öğretmenlerinin değerlendirmeleri ile,
- Sınıf öğretmenlerin en az 8 hafta somut olarak gözlemlediği çocuklar için değerlendirme yapabilmeleri ile,
- Araştırma 2014- 2015 Öğretim yılının 2. dönemi ile,
- Araştırma çocuğun biyolojik anne-babasının medeni durumu ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

- Okulöncesi 4 yaş grubundaki çocukların sosyal davranışlarını belirlemek için öğretmen görüşlerinin temel alınabileceği,
- Araştırmada değerlendirmesine başvurulmuş öğretmenlerin bilgi formundaki soruları her bir çocuk için ayrı ayrı doğru ve içtenlikle cevaplandırdıkları,
- Öğretmenlerin, çocukları objektif olarak değerlendirdikleri varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Aile: Biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne kadar toplumda oluşmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal, vb. yönleri bulunan toplumsal bir kurumdur (Salman ve Uzunboylu, 2011).

Boşanmış Aile: Yasa, toplum ve din açısından aileyi oluşturan karı kocanın birbirinden ayrılmasıdır. Ruh sağlığı açısından boşanma, ailenin bölünmesinin ya da dağılmasına yol açan bütün aile üyelerini sarsan karmaşık bir durumdur (Nazik, 2000).

Depresif Duygular: Depresyon eğilimli ya da sürekli depresyon halinde olan kişilere depresif denilmektedir. Depresif kişiler diğer çocuklara pek gülmez, üzgün görünür ve okulda iyi vakit geçirmezler (Karakuş, 2008).

Eğitim: En genel anlamıyla insanları belli amaçlarına göre yetiştirme sürecidir. Bu süreçten geçen insanın kişiliği farklılaşır. Bu farklılaşma eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla gerçekleşir (Fidan, 2012).

Evlü Aile: Evlilik, karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir sözleşmedir (Özgüven, 2001).

Fiziksel Saldırganlık: Akranlarına tekme atıp vurması, tehdit etmesi, diğer çocukları itip dürtmesi, isteklerini elde etmek için akranlarını, onlara zarar vermekle tehdit etmesi, çimdikleme ve üzgün olduğunda akranlarının eşyalarına zarar verme davranışlarıdır (Karakuş, 2008).

İlişkisel Saldırganlık: Bir akranı onun söylediğini yapmadığı sürece onu oyuna almamakla tehdit eder, onlarla oynamayacağını ya da arkadaş olmayacağını söyler,

istediklerini yapmadıkları sürece doğum günü partisine davet etmeyeceğini söyler, diğer çocuklarla oynamamalarını ve arkadaş olmamalarını söyler. Bir akranına kızdığında onu oyun grubundan dışlar, diğer çocukların bir akranını sevmemesi için uğraş gösterdiği tüm davranışlardır (Karakuş, 2008).

Okulöncesi Eğitim: Çocuğun doğduğu günden, temel eğitime başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan ve çocukların daha sonraki yaşamlarında önemli roller oynayan; bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, ailelerde ve kurumlarda verilen, kişiliğin şekillendiği gelişim ve eğitim sürecidir (Aral ve diğ., 2003).

Olumlu Sosyal Davranış: Akranlarına yardım eder, diğer çocuklara iyi davranır, onlara güzel şeyler söyler, paylaşmasını ve sırasını bilir, akranlarına karşı nazik davranışlar sergilemesidir (Karakuş, 2008).

Ortalama : Bir grup verinin aritmetik ortalaması, bir dağılımdaki puanların toplanıp puanların sayısına bölünmesidir.

Sosyal Davranış: Sosyal becerileri oluşturan, bireysel ve gözlemlenebilir davranışlardır (Kamaraj, 2004).

Standart Sapma : Standart sapma bir dizi ölçümün ortalamadan olan farklarının kareleri ortalamasının kareköküdür.

Varyans : Standart sapma bir dizi ölçümün ortalamadan olan farklarının kareleri ortalamasıdır.

1.7. Kısaltmalar

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

OÖSDÖÖF: Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu

TTDM: Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü

U: Mann-Whitney test istatistiği değeri.

X^2 : Varyans Analizinin test istatistiği değeri.

r: Korelasyon katsayısı

p: Test istatistiği değerinin anlamlılığı.

$\bar{X}$: Örneklemin ortalaması

s: Standart sapma

BÖLÜM II

ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Bilgi

Bu bölümde eğitimin tanımına, okulöncesi eğitimin amacına ve ilkelerine, aile, boşanmış ve boşanmamış ailenin tanımına, boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerine, anne-baba eğitimine, sosyal davranış ve sosyal davranışın alt boyutlarına değinilerek ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1.1. Eğitim

Eğitim en genel anlamıyla insanları belli amaçlarına göre yetiştirme sürecidir. Yetiştirme sürecinden geçen insanın kişiliği farklılaşır. Bu farklılaşma eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla gerçekleşir (Fidan, 2012).

Eğitim, bireyin doğumundan ölümüne kadar devam eden bir süreçtir. Yaşam boyu eğitim anlayışı da bu olguya dayalı olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda bireyin içinde yaşadığı çevreye uyum sağlayabilmesi ve yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan eğitim, örgün ve yaygın olmak üzere ikiye ayrılır (Yaşar, 1990).

Örgün eğitim; okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim basamaklarından oluşmaktadır. Okul çatısı altında düzenli yapılan bir eğitimidir. Yaygın eğitim; örgün eğitimin herhangi bir okulunda okumamış, bu okulların herhangi birini yarım bırakan ancak mesleki alanlarda kendini geliştirmek isteyen bireylere verilen açık eğitim programlarıdır (Başaran, 1989).

Örgün eğitimin ilk ve önemli basamağını okulöncesi eğitim oluşturmaktadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunun 19. Maddesinde “Okulöncesi eğitim, zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar” denilmektedir. Bu tanıma

uygun olarak okulöncesi eğitimi; çocukların zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal gelişimlerini, sistemli bir ortamda daha iyi sağlayan, yeteneklerinin gelişmesine yardım eden, onları temel eğitime hazırlayan ve temel eğitim bütünlüğü içerisinde yer alan bir eğitim basamağıdır (Öz, 1983).

2.1.2. Okulöncesi Eğitim

Okulöncesi eğitim, çocuğun doğduğu günden, temel eğitime başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan ve çocukların daha sonraki yaşamlarında önemli roller oynayan; bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, ailelerde ve kurumlarda verilen, kişiliğin şekillendiği gelişim ve eğitim sürecidir (Aral ve diğ., 2003).

Arı'ya (2003) göre; 0-6 yaş arasını kapsayan okulöncesi yılları kişiliğin oluşumu, şekillenmesi, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılması ve geliştirilmesinde ileri yıllara olan etkisi nedeni ile yaşamın en önemli dönemlerinden biridir.

Okulöncesi eğitim zorunlu temel öğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimi olarak 0-6 yaş çocuklarını kapsar. Çocukların bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin en hızlı olduğu dönemlerden biridir. Bu dönemdeki gelişmeler, çocuğun ilerideki yaşamında büyük önem taşımaktadır. Bloom'un yaptığı araştırma sonuçlarına göre, zihinsel gelişmenin % 50'si 4 yaşına, %30'u 4 yaşından 8 yaşına, %20 ise 8 yaşından 17 yaşına kadar oluşmaktadır. Bu bilgilere göre çocuğun eğitiminde erken yılların değeri büyüktür. Bu dönemde çocuğun yetenek ve becerilerini geliştirmek için ona rehberlik etmek, çocuğun doğru davranışlarını pekiştirmek için en iyi şekilde planlanmış, sistemli bir okulöncesi eğitime ihtiyaç duyulmaktadır (Poyraz ve Dere, 2006).

Çocuğun gelişim özellikleri, yetenekleri, ilgileri, 0-6 yaşlar arasında ortaya çıkar. Bu yaşlar çocuk gelişiminde en kritik, en önemli ve en çok dikkat edilmesi gereken dönemdir. Çocuk, gelişimine yönelik temel bilgileri, becerileri, tutum ve

alışkanlıkları ailede ve okulöncesi eğitim kurumlarında kazanır. Bu nedenle aile ve okulöncesi eğitim merkezleri, çocuğun bakımı, gelişimi ve eğitiminden sorumlu temel kurum olma özelliği göstermektedir. Bunun yanında günümüzde annelerin iş yaşantılarında aktif olmaları çocuklarını, güvenebilecekleri ortam ve eğitilmiş kişilere bırakma arzusunu da beraberinde getirmektedir. Bu anlamda okulöncesi eğitimin önemi artmaktadır.

Aileden sonra okulöncesi eğitim kurumları çocuğu toplumsal yaşama hazırlama bakımından, aileyi destekleyen kurumlar olarak sistem içinde yerlerini almaktadır. Okulöncesi eğitim kurumları, kişiliğin şekillendiği bu dönemi, çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimleri açısından en sağlıklı şekilde geçirmelerini, onları hayata hazırlamayı ve aileyi okul öncesi eğitimi konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır (Oktay, 1999).

Çocuğa kazandırılacak temel alışkanlıklar, zamanla, yönlendirmeyle ve özellikle de tekrara bağlı olarak kazanılmış davranışlara dönüşmektedir. Kazandırılan bu temel alışkanlıklar, bireyin yaşadığı doğal ve toplumsal çevreye uyumunu sağlayan davranışlardır (Demiriz ve Dinçer, 2001; Oktay, 2004).

Çocuğa temel alışkanlıklarını yaratıcılık yöntemiyle ve oyun yoluyla kazandırmak gelişim alanlarına önemli katkı sağlamaktadır. Çocuk eğlenirken öğrenmekte ve öğrendiği davranışı alışkanlık haline getirebilmektedir. Bundan dolayı çocukların düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi, hoşgörölü davranması, keşifler yaparak yeniliklere kendisinin ulaşabilmesi için çocuğa fırsat verilmektedir. Bu şekilde çocuk; kendine güven duymasını öğrenerek özgür ve ayrı bir birey olduğunun farkına varır. Yaratıcı çocuk kendisi ile ilgili planlar yapabilen, çevresiyle uyumlu ilişkiler kurabilen, özgüveni yüksek, düşüncelerini ortaya koyabilen, paylaşabilen, işbirliği yapabilen, araştırmacı bir birey olmaktadır.

Çocuklara okulöncesi eğitim döneminde belli davranışları kazandırmak ve gelişimlerini desteklemek için eğitim sürecinin; fiziksel ve sosyal yönden sağlıklı mekânlarda, çocukların gelişim ve ihtiyaçlarına uygun etkili eğitim programları ile

nitelikli öğretmen tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Öğretmen nitelikleri ne kadar istenilen düzeyde olursa olsun, sağlanan olanaklar performansını büyük ölçüde etkilemektedir (Micklo, 1993).

İyi hazırlanmış okulöncesi eğitim programları çocuğun kişilik gelişimini olumlu yönde etkiler, çevreye uyumunu kolaylaştırır ve onu geleceğe hazırlar (Başal, 1998). Okulöncesi eğitim kurumlarında çocuklarda olumlu davranış değişikliklerinin gerçekleşebilmesi, programda planlanan öğrenme yaşantılarının ailede sürdürülebilmesi ile sağlanır (Tezel, 2003).

Yapılan araştırmalar, okulöncesi eğitime devam eden çocukların okulöncesi eğitime devam etmeyen çocuklara oranla gelişim düzeylerinde, okula uyum becerilerinde ve akademik başarılarında olumlu bir artış olduğunu göstermektedir (Atay, 2005; Poyraz ve Dere, 2003).

Okulöncesi eğitimin, sosyal gelişim üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmacılar, okulöncesinde eğitim görmüş çocukların, bağımsızlık, kendine güven, merak ve çevreye ilgi gösterme gibi özelliklerinde olumlu gelişmeler olduğu sonucuna varmışlardır. Çocukların anti-sosyal davranışları okulöncesi eğitim kurumuna devam süresi arttıkça azalmaktadır. Bir başka deyişle, çocuk okulöncesi eğitim kurumuna devam ettikçe sosyal davranışlar yönünde daha uyumlu bir kişilik geliştirmekte ve sosyal ilişkileri daha iyi çözümleyebilen dışa dönük çocuklar olmaktadır. Bu durum okulöncesi eğitimin en önemli etkisinin çocukların sosyal gelişimleri üzerinde olduğunun göstergesidir. Bu düzeydeki eğitimin temel amacı; çocuklara her konuda iyi alışkanlıklar kazandırmak ve onları yaşadıkları kültürle bütünleştirmektir (Micozkadıoğlu ve Kazak, 2003).

Okulöncesi eğitim programlarının uzun dönemdeki etkilerini izleyen araştırmalar, çok geç yaşta bile olsa bu programa katılan çocukların kaliteli eğitim aldığı takdirde ilerde yüksek bir seviyeye ulaştığını göstermektedir. Aynı durum, kalitesiz eğitim veren programlara katılan çocuklar içinse tam tersidir. Özellikle, daha kaliteli eğitim alan, ilgi gören çocuklar diğerlerine göre düşünme becerisi ve dil gelişimi konularında daha başarılıdır (Naeyc, 1996).

Sağlıklı ve olumlu davranışlara sahip çocukları yetiştirmek, onların gelişim özelliklerini ve bu özellikler doğrultusunda ihtiyaçlarının neler olduğunu bilmekle mümkündür. Hangi düzeyde ve nerede olursa olsun, eğitimde çocuğun gelişim durumunu, ilgilerini, ihtiyaçlarını, yeteneklerini ve içinde bulunduğu çevre şartlarını bilerek karşılaştığı problemler hakkında fikir sahibi olmak gerekmektedir. Ancak bu durumda etkili bir eğitimden söz edilebilir.

Çocukların gelişim özelliklerini bilmeden verilen eğitim, hem güçtür hem de tamamen tesadüflere bağlı kaldığı için hata yapılmasına ve istemeyerek de olsa onların zarar görmesine yol açmaktadır. Bu eğitim yaşantılarından yararlanamayan çocukların gelişimleri yavaş olmakta ve çocuklar bu olumsuz izleri yaşamları boyunca taşımaya mahkûm edilmektedir (Aral, Kandır ve Yaşar, 2003).

Yapılan araştırmalar sonucunda çocukluk yıllarında kazanılan davranışların büyük bir kısmını yetişkinlikte bireyin kişilik yapısını, tavır, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiği gözlenmiştir. Bu açıdan okulöncesi dönemdeki eğitim çocuğun ileriki yaşamını etkileyecek önemli bir dönemdir (Oktay, 2007).

Yukarıdaki tanımlar doğrultusunda okulöncesi eğitim; çocuğun tüm hayatını etkileyebilen, doğru eğitim ortamında, iyi yetişmiş eğitimler rehberliğinde sürdürülmesi gereken bir eğitim sürecidir.

2.1.2.1. Okulöncesi Eğitimin Amaçları

Okulöncesi eğitimin temel amacı, çocuğu tüm gelişim alanlarında desteklemek ve eksikliklerinin farkına varılmasını sağlamaktır. Amaçlara ulaşmak için hazırlanan eğitim programları, çocuğun aktif katılımını, merak etmesini, düşünmesini, araştırmasını, incelemesini, gözlemlemesini, sosyalleşmesini, özgüven kazanmasını ve ifade edebilme becerilerini geliştirmesini sağlamaktır (Zembat & Zülfikar, 2006).

Okulöncesi eğitimin amaçları genel olarak incelendiğinde, bu amaçların çocuğun gelişimsel, toplumsal ve eğitsel ihtiyaçlarının giderilmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin

sağlanması, farklı ve elverişsiz çevrelerden gelen çocukların yaşam boyu üreten, paylaştan bireyler olmalarına yönelik amaçlar olduğu görölmektedir (Eşitgin ve Gürel, 2005; MEB, 2006).

Bu tanımlar doğrultusunda okulöncesi eğitimin temel amaçlarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;

- Çocuğun fiziksel yapısını tanıyıp, onun fiziksel ihtiyaçlarını karşılayarak gelişmesini sağlamak ve vücudunu etkin biçimde kullanmasını öğretmek.
- Sevgi alışverişinin olduğu bir ortam yaratarak, kendisine ve başkalarına karşı olumlu ve dürüst bir tavır geliştirmesini sağlamak.
- Sunulacak etkinliklerde; grup içine katılmasını, sağlıklı ilişkiler kurmasını, kültürel değerlere sahip çıkmasını ve günlük hayattaki temel alışkanlıkların kazandırılması yani sosyalleşmesini sağlamak.
- Ne olduğunu kavramasına, cinsel kimliğini kazanarak benlik kavramını geliştirmesine, kendini ortaya koymasına olanak sağlayıcı ortamlar yaratarak. öz denetimini geliştirmesine ve bağımsız bir kişilik kazanmasına imkan yaratmak.
- Uyarıcı çevre koşulları sunarak, akıl yürütme yeteneğini ve yaratıcılığını geliştirmesini, dilini zenginleştirmesini sağlamak.
- Onları bir üst öğrenim için gerekli zihinsel olgunluk düzeyine ulaştırarak, okul yaşamı için gerekli sosyal becerileri kazanmasını sağlamak.
- Çocuklara hayal güçlerini, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışlarını kazandırmak.

Sonuç olarak, okulöncesi çocuğunun, bedensel, zihinsel, sosyal-duygusal bir açıdan gelişmesi; uygun bir eğitim ortamı hazırlanarak, oyun yoluyla olumlu alışkanlıklar kazandırılarak, hayal güçlerini kullanmalarını sağlayarak, kendilerine yönelik, eğitici, gelişimsel ve toplumsal amaçları gerçekleştirerek, iletişim kurmasını ve sosyalleşmesini sağlayarak gerçekleşmektedir.

2.1.2.2. Okulöncesi Eğitiminin Temel İlkeleri

Okulöncesi dönem, yaşamın temelidir. Bu dönemde öğrenme hızı çok yüksektir. Her yaş grubunun genel gelişim özellikleri o yaş grubundaki tüm çocuklar için ortaktır; ancak her çocuğun kendine özgü gelişimi olduğu da unutulmamalıdır.

- Çocukların bedensel, bilişsel, duygusal, sosyal, kültürel, dil ve hareket gibi çok yönlü gelişimlerini destekleyecek eğitim ortamı hazırlanır.
- Eğitim etkinlikleri düzenlenirken; çocukların yaşları, gelişim özellikleri, öğrenme hızları, ilgileri, gereksinimleri ile okulun ve çevrenin imkanları dikkate alınır.
- Çocukların; beslenme, uyku, öz bakım becerileri, doğru ve sağlıklı temel alışkanlıklar kazanmalarının yanında doğa sevgisiyle çevreye duyarlı olmaları da sağlanır.
- Eğitim etkinlikleri; çocukların, sevgi, saygı, iş birliği, katılımcılık, sorumluluk, yardımlaşma ve paylaşma duygularını geliştirici nitelikte olur.
- Eğitim, sevgi ve şefkat anlayışı içinde yürütülür. Çocuklara eşit davranılarak, bireysel özellikleri göz önünde bulundurulur. Çocukların öz güvenlerini kazanmaları için ceza, baskı uygulanmaz ve kısıtlamalara yer verilmez.
- Eğitim etkinliklerinin değerlendirilmesinde belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı tespit edilir. Planlama yapılırken bu sonuçlar dikkate alınır.
- Çocukların kendilerini ifade ederken; Anadilini doğru ve güzel konuşmalarına öncelikle önem verilir.

- Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak yetiştirme ortamı hazırlanmasına özen gösterilir.
- Oyun, çocuklar için en uygun öğrenme yöntemi olarak uygulanır.
- Eğitim programı hazırlanırken ailelerin ve içinde bulunulan çevrenin özellikleri dikkate alınır, ailenin eğitime etkin katılımı sağlanır.
- Çocuğun eğitim programı düzenli olarak değerlendirilir.

2.1.2.3. Okulöncesi Eğitiminin Önemi

İnsanoğlunun tüm yaşamı göz önünde bulundurulduğunda bazı yaşam dilimlerinin, psikolojik ve fizyolojik gelişmeler açısından daha kritik dönemler olarak ele alınması gerekmektedir. 0- 6 yaşlar arasını kapsayan okulöncesi yılları; kişiliğin oluşması ve şekillenmesi, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılıp geliştirilmesinde ileri yıllara etkisi olduğundan yaşamın en kritik dönemlerinden biridir. Çocuğa erken yıllarda sağlanılacak deneyimlerle elde edilecek temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar, çocuğun daha sonraki öğrenim yaşamının yanı sıra sosyal ve duygusal yaşamını da biçimlendirecek güçtedir. Tesadüflere bırakılmayacak kadar ciddi, bilimsel ve sistematik bir organizasyon ile yönlendirilmesi gereken okulöncesi eğitim hizmeti, tüm eğitim sisteminin en can alıcı basamağıdır (Arı, 2003).

Okulöncesinde verilen eğitimin niteliği, çocuğun gelişim ve yaşantısını etkilemektedir. Kaliteli eğitimle, çocuk, öğrenmeyi ve öğrenmeye istekli olması artmakta ve tüm yaşantısında başarılı olması sağlanmaktadır (Kerem ve Cömert, 2003).

Okulöncesi yıllar, diğer yaşam dönemleri ile kıyaslandığında gelişimin farklı yönlerinin birbiri ile ilişkisinin en fazla olduğu dönemdir. Hareket gelişiminin öne çıktığı bu dönemde, zihinsel gelişim başlangıçta hareket gelişiminin içinde gibi görünür. Bununla birlikte duygusal gelişim sosyal gelişimle iç içedir. Dolayısıyla dil

gelişimi hem konuşma organlarının gelişmesi hem de çocuğun içinde yaşadığı sosyal çevre ve bu çevrede yaşanan etkileşimle ilgilidir. Bahsedilen durum bütün yaşam dönemleri için geçerli olsa da okulöncesi dönemde de özel bir öneme sahiptir (Oktay, 2002).

Okulöncesi eğitim, çocuğa beyin gelişiminin en hızlı olduğu dönemde çeşitli zengin deneyimler sunarak gelişmesini desteklemekte ve zihinsel fonksiyonlarını arttırmaktadır. Duygusal sosyal, dil, fiziksel ve diğer tüm gelişim alanlarına etki yaparak çocuğun kişilik yapısını, benlik algısını, yaratıcılığını, iletişim becerisini ve sosyal duygusal uyumunu olumlu yönde desteklemektedir. Tüm bu destekler çocuğun yaşama iyi bir başlangıç yapmasını sağlamakta ve tüm hayatı boyunca etkisini hissettirmektedir (Turaşlı, 2007).

2.1.3. Anne-Baba Eğitimi

Aile eğitimi; anne babaları ve çocuğa bakan kişilerin özel bilgi ile çocuklarını sağlıklı bir biçimde yetiştirme becerileri ve çocukların yeteneklerini geliştirmelerini sağlamak amacıyla, fiziksel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerinin her aşamasında gerekli yetenek ve anlayışı kazanmalarına yardımcı olan bir eğitimidir (Öztop, 1994).

Anne- baba eğitimi; çocukların yetiştirilmesi, aile ilişkileri, ailede ve toplumda anne-babaya düşen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli bilgi, tutum, becerilerin sistemli biçimde geliştirilmesi sağlanmaktadır (Titmus ve diğerleri,1985).

Aile eğitimi, anne babaların aile kurumunun devamını, bireylerin sağlıklı gelişimini, toplumun uyumlu ve sorumlu üyeleri olmasını sağlamak amacıyla yapılan eğitim sürecinin yanında ailede ve toplumda anne babaya düşen sorumlulukların yerine getirilmesi için gerekli bilgi, tutum ve becerilerin sistemli biçimde geliştirilmesidir (Çağdaş ve Seçer, 2006).

Aile eğitimi programları, ailelerin anne babalık becerilerini ve bilgilerini geliştirme, çocuk gelişimi ve ailelerin yaşadığı sorunlarla pozitif yollarla başa çıkabilme ile ilgili

öğrenme deneyimlerini geliştirmeye odaklanmış programlardır. Çocukların okulda ne yaptığı, eğitim ve öğretimin nasıl gerçekleştiği ve bu süreçte ailelerin kendilerine düşen rollerin ne olduğu ile ilgili bilinci kazanmalarına yardım sağlamaktadır (Bogenschneider ve Johnson, 2004).

2.1.3.1. Anne-Baba Eğitiminin Önemi

Şahin ve Özyürek'e (2012) göre; anne-baba eğitim programına katılan anne babaların, programın tamamlanmasından sonra;

- Çocukların gelişimini destekleme,
- Çocukları ile karşılıklı bir anlayış içinde olma,
- Çocuklarını daha iyi anlamaya başlama,
- Ödevlerine daha fazla yardımcı olma,
- Övgü ve olumlu geri besleme,
- Babaların çocuklarına daha fazla zaman ayırmaya başlamasına,
- Gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmalarına,
- Anne baba ve çocuk arasındaki iletişimin güçlenmesine,
- Çocuklarını bilinçli ve sağlıklı bir biçimde büyütmelerine katkı sağladığını savunmaktadırlar.

Tüm bu çıkarımlar da bir çocuğun sosyal gelişimini tanımlayıcı nitelikte önem taşımaktadır.

2.1.3.2. Anne-Baba Eğitiminin Amaçları

- Anne babaları çocuklarının gelişimi ve eğitimi konusunda bilinçlendirmek,
- Anne babaların çocuk yetiştirmeye yönelik gereksinim duydukları konularda onlara yol göstermek,
- Aile bireylerini her yaşın gelişim özelliğine göre çocuklarını tanımalarına yardımcı olmak,
- Ailelerin, çocuklarının gelişimini desteklemeye bilinçli olarak katılımlarını sağlamak,

- Aileleri çocukları ile neden-sonuç ilişkisine dayalı sözel iletişim önemi konusunda bilgilendirmek,
- Aileleri çocuk yetiştirme tutumları konusunda bilgilendirerek, hatalı tutumlarını değiştirmeye yönlendirmek,
- Aileleri çocuk ve aile hakları ile ilgili bilinçlendirmek,
- Aile bireylerine empati, iletişim ve sorun çözme konusunda beceri kazandırmak,
- Aileleri çocuklarının eğitime katılmalarının, okul başarısını artırabileceği konusunda bilinçlendirmek,
- Anne babalara, çocuklarını istenen özelliklere göre yetiştirmek için gerekli bilgileri vermek,
- Anne babaların, iyi anne baba olma rolünde kendilerine güvenini artırmak,
- Anne baba eğitimi programlarına katılan anne babaların kişiler arası ilişkiler ve sosyalleşmesinin artmasına destek olmak,
- Ailelere, çocuklarının bakım ve eğitimiyle ilgili yakın çevresi dışında ulaşabilecekleri güvenilir bilgi kaynağı sunmak,
- Anne babalara, ev ortamını çocuk için daha uygun eğitsel bir ortam haline getirmeleri konusunda yol göstermek,
- Ailelere; kendi kendine karar alabilen, sorumluluk sahibi, öz güvenli, yaratıcı, girişimci, kendisinin ve başkalarının haklarına saygı duyabilen, duygu ve düşüncelerini ifade eden, kültürel değerlere sahip, ruhsal ve bedensel yönden sağlıklı çocuklar yetiştirmek için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak amaçlanmıştır (Üstünoğlu, 1991).
- Anne ve baba adaylarının evlilik öncesi eğitmek, evlat edinmiş ya da edinecek ailelerin anne babalık rolleri ile ilgili bilgi, beceri ve sorumluluklarını geliştirmek de aile eğitiminin amaçlarından (Şahin ve Ersoy, 1999).

2.1.4. Anne-Baba-Çocuk İlişkisi

Birey yaşamında ilk bilgilerini ve algılarını anne ve babasından alır. İnsanın tüm davranışları çocukluğunda geçirilen yaşantıların bir ürünüdür. Bireyin yetiştiği aile ortamı ve aile fertleri ile olan ilişkileri kişiliğinin oluşmasında oldukça önemli bir rol oynar. Anne-babanın sahip olduğu davranış kalıpları, zamanla bilerek veya bilmeyerek çocuklarında davranışlarını etkiler (Çiftçi, 1991).

Çocuk, özellikle okulöncesi dönemde anne-babasının etkisi altındadır. Onların olumlu ve olumsuz yanlarını özdeşim yolu ile içine sindirir. Anne ve babasının kendisiyle birbirleri ile ve kardeşleri ile olan ilişkilerini sürekli gözler ve değerlendirir. Sonuçlar çıkarır ve tepki gösterir. Bu nedenle aile içindeki ilişkilerin temelini anne ve babanın birbirine karşı olan tutumları oluşturur. Sağlıklı çocuk yetiştirmek anne-babaya bağlıdır. Anne-baba arasındaki ilişkinin düzenli ve tutarlı olması çocukta kararlı ve iyi gelişmiş bir kişiliğin oluşmasında etkili olmaktadır. Anne-baba arasında uyumlu ilişkinin olmayışı çocuğun ileriki yaşamında uyum güçlüğü çekmesine neden olur. Eşler arasında kurulan dengeli ve sağlıklı ilişkiler çocuğun kişilik özellikleri ve davranışlarını olumlu yönde etkiler (Semiz, 1998).

Eşler arasında yaşanan çatışma ile çocuğun uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada çocuktaki saldırganlık anti sosyal davranış ve kaygı gibi değişkenler ele alınmıştır. Örneğin, çocuklar model alma yoluyla kavganın, ortaya çıkan anlaşmazlıklarda bir çözüm yolu olduğunu öğrenmekte; bu da çocuğun saldırganlığını arttırmaktadır. Benmerkezci olan küçük çocuklar ise anne-baba arasında yaşanan çatışmadan dolayı kendilerini suçlu hissetmektedirler (Akt. Yılmaz, 2001).

Anne sevgisi ve şefkatinden yoksun büyüyen çocuklarda, huzursuzluk, dikkatini toplayamama, uyumsuzluk ve hastalıklara dirençsizlik gibi olumsuz özellikler görülmektedir. Annenin dengeli ve kararlı tutumu, temel güven duygusunun oluşumunda büyük önem taşır. Bu da bebeklik dönemindeki beslenme, uyku ve temizlik ihtiyaçlarının belirli bir düzen içerisinde karşılanmasıyla ilgilidir. Anne-

çocuk arasında ilk 18 ay içinde kurulan duygusal ilişki çocuktaki gelişmenin temelini oluşturur. Annenin çocuğa göstereceği sevgi ve ilgi güven duygusunun oluşmasını sağlar (Elmacıoğlu, 1998).

Annenin çalışmasını çocuk üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar; annenin çalışmasının çocuğun gelişmesi'nde aksaklıklar yarattığı, çocuğun yalnız kaldığı ve ihmal edildiği sonucuna varmışlardır. Annenin yokluğunda çocuk iyi bir okulöncesi eğitim kurumuna verilmesi ve sürekli denetim altında tutulması ile bu olumsuzlukları en aza indirilebilmektedir. Dolayısı ile anne-çocuk ilişkisi sağlam bir sevgi temeli üzerine kurulursa, annenin çocuk eğitimi konusundaki bilgi ve becerisi ile bu ilişki, verimli bir eğitim sürecine dönüştürülebilir (Akt. Eminoğlu, 2007).

Çocukların sosyalleşmesi için anne kadar babanın da çok önemli olduğu ortaya konmuştur. “Çok iyi sosyalleşmiş bebeklerin” hem anne hem de babalarıyla aralarında güvenli bir sevgi bağı bulunduğu, “en az sosyalleşmiş bebeklerin ise sadece baba ile etkileşim içinde bulundukları” saptanmıştır (Akt. Ekşi, 1990).

Babanın pasif ve ilgisiz olduğu durumlarda çocuğun sadece sosyal gelişimini etkilemekte kalmamakta, özellikle erkek çocuklarında çeşitli cinsel kimlik karmaşalarına sebep olabilmektedir. Sürekli anne ile birlikte olan çocuk zamanla anne ile özdeşim kurarak, anne gibi davranma girişimlerinde bulunabilir (Semiz, 1998).

Çocuğun, cinsel, zihinsel, kişisel gelişiminde babanın büyük bir rolü bulunmaktadır. Baba özellikle çocuğun kişilik gelişiminde özdeşim modeli olması sebebiyle de büyük önem taşımaktadır. Babanın olmaması, pasifliği ya da ilgisizliği çocuğun kişilik yapısını, ruh ve beden sağlığını büyük ölçüde etkilemekte ve bazı uyum ve davranış bozukluklarına neden olabilmektedir. Özellikle okulöncesi yaştaki çocukların gelişiminde aile ortamının önemi çok fazladır. Bu dönemde babaların da anneler kadar çocuğun gelişimi ve eğitiminde aktif bir rol üstlendiğinin bilincinde olması gerekmektedir (Akt. Tezel-Şahin, 2003).

2.1.5. Aile

Biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal, vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir (Alicik, 2003).

Bulut'a (1999) göre aile, anne baba ve çocuklardan oluşan, karşılıklı sevgi, saygı, dayanışma ve birbirlerine ait olma duygusu bulunan bir topluluktur.

Aile, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde oluştuğu, çoğunlukla aynı evlerde yaşayan, eşler ve anne-babalarla çocuklar arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu kurumdur (Sayıl, 2000).

Aile; birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen karı-koca, ebeveyn-çocuk ve kardeşler alt sistemlerinden oluşmakta olup toplumun tüm özelliklerini yansıtan en küçük birimdir. Toplumun temel kurumlarından olan aile, evlilik kurumu aracılığıyla kurulmaktadır. Buna göre ailenin çekirdeğini oluşturan karı-koca arasında, hukuki bir nitelik taşıyan evlilik bağı vardır (Bayer, 2013).

Yavuzer'e (1994) göre aile, çocuğun ilk sosyal deneyimleri edindiği yerdir. Çocuğun sosyal uyumu üzerindeki araştırmalar, ailenin çocuk üzerindeki ilk etkilerinin son derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Koşulsuz bir sevginin, hoşgörünün, ilginin hakim olduğu demokratik bir ortamda büyüyen çocuklar, arkadaşları ile ilişkilerinde daha etkili, girişken, yaratıcı fikirler öne sürebilen, özgüveni yüksek, özgür çocuklar olmaktadır.

Çocuğun toplumun değer yargılarına ve niteliklerine uygun bir şekilde yetişmesi, ilk olarak aile çevresinde sağlanır. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve aile ortamı, psikososyal yönden gelişen bireyin en çok etkileşime uğradığı yerdir. Bu ilişkiler, bireyin kendine güvenmesini, kendine ve diğer bireylere sevgi duymasını, kimlik

kazanmasını, kişilik gelişimini, sosyal beceriler geliştirmesini ve topluma uyum sürecini belirler (Fiyakalı, 2008).

Aile içindeki bireyler, çocuklara doğrudan bir şeyler öğretmek yerine birbirlerine karşı tutum ve davranışlarıyla onlara model olur. Çocuklar, herhangi bir olay karşısındaki tutum, davranış ve duygularını aile içindeki yapıya uygun şekilde davranarak gösterirler. Aslında çocuklar ailelerin aynasıdır. Çocukların en fazla anne-baba arasındaki ilişki modelini örnek aldıkları düşünüldüğünde ise ailedeki bireylerin iletişim örüntüsünün bir anlamda çocukların gösterdikleri duygu, tutum ve davranışların genel bir çerçevesini oluşturmaktadır (Goleman, 1996).

2.1.5.1. Evli Aile

Evlilik, karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir sözleşmedir. Evlilik kurumlaşmış bir yol, bir ilişkiler sistemi, bir kadınla bir erkeği, karı- koca olarak birbirine bağlayan, doğacak çocuklara belli statü sağlayan toplumsal yönden “devletin” kontrol, hak ve yetisi bulunan yasal bir ilişki biçimidir (Özgüven, 2001).

İnsanın doğduğu andan itibaren içinde var olduğu sistemlerden biri olan ailenin çekirdeğini evlilik oluşturmaktadır. Evlilik, sosyal hayatın ana şekillerinden biridir ve farklı cinsten iki kişinin nikah bağıyla bir araya gelmesiyle kimlik kazanmaktadır. Fiziksel, duygusal, sosyal, ahlaki, ekonomik ve hukuki boyutları olan evlilik, karı-koca olarak tanımlanan farklı iki cinsten kişinin bir arada ortak yaşamı paylaşmasıdır (Erdoğan, 2004). Anne-babanın ortak paylaşım ürünü olarak doğan çocuklar, anne-babalarının boşanmalarının ardından davranışlarında değişiklikler olabilmektedir. Çünkü alışmış oldukları aile düzeninin farklılaşması, çocuğun yaşamının her alanında olabileceği gibi sosyal davranışlarına da yansiyabilmektedir.

2.1.5.2. Boşanmış Aile

Nazik'e, (2000) göre boşanma, yasa, toplum ve din açısından aileyi oluşturan karı kocanın birbirinden ayrılmasıdır. Ruh sağlığı açısından boşanma, ailenin bölünmesinin ya da dağılmasına yol açan bütün aile üyelerini sarsan karmaşık bir durumdur. Boşanma, evlilik sözleşmesinin sona ermesiyle aile birliğinin bozulması olayıdır (Dirim, 2003).

Eşlerin, birlikteliklerinden psikolojik olarak doyum sağlayamadıkları, beklenti ve gereksinimlerini karşılayamadıkları evlilik yaşantılarına yasal olarak son vermelerine “boşanma” denmektedir. Eşlerin, yasal olarak boşanmayıp aynı çatı altında otursalar bile, duygusal olarak birbirlerinden koptukları, sağlıklı uyum ve birliktelik gerçekleştiremedikleri zaman da boşanmış oldukları kabul edilmektedir (Ilgar, 2011).

Boşanma, eşler için mutsuz bir evlilikten çıkış veya kurtuluş gibi görünse de, gerçekte büyük umut ve beklentilerle kurulmuş olan evliliğin ve aile sisteminin yıkımı demektir. Ayrılmanın kaçınılmaz ve gerekli olduğu durumlarda dahi boşanmayla sorunlar eşler açısından tam olarak bitmeyebilmekte, boşanma eşleri psikososyal, ekonomik yönden sarsabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı genel olarak boşanma, evlilik öncesi özgürlüğe tam bir dönüş veya kurtuluş, yeni bir bekarlık dönemi olarak değerlendirilmemelidir (Yörükoğlu, 2012).

Hukuk yönünden boşanma, evlilik sözleşmesinin sona ermesidir. Ancak ruhsal açıdan, ailenin bölünmesine ya da tümünden dağılmasına yol açan ve bütün aile üyelerini sarsan karmaşık bir olaydır. Boşanma olayı sosyal ve psikolojik olarak incelendiğinde, çocuğun gelişiminde önemli etkiye sahip olan aileye son veren ve özellikle çocuklar üzerinde yaşam boyu etkilerini hissettiren bir olaydır (Çağdaş ve Seçer, 2006).

Boşanma, evliliklerini iyi olarak değerlendiren çiftler için bir kriz, evliliklerini kötü olarak değerlendiren çiftler için ise yeni bir yaşam düzeni kurma fırsatı olarak da tanımlanır (Kalmijn ve Monden, 2006).

Boşanma kararının alınması bilişsel, zor bir süreçtir ve bu kararın verilmesinde; evliliğin sürdürülmesinden elde edilecek faydanın, evliliğin sonlanmasından elde edilecek faydadan daha az görülmesi temel neden arasındadır (Raley ve Bumpass 2003).

2.1.6. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkisi

Aile ilişkilerinin bozulması sonucu oluşan boşanma, evlilik anlaşmasının sona erdiğini belirten bir olgudur. Çocuğun sağlıklı aile ilişkilerinden mahrum kalması, onun ruhsal, bedensel ve zihinsel gelişimini olumsuz yönde etkilemekte ve çocuğun ayrılık olarak ifade edilen kaygı dolu bir deneyim yaşamasına neden olmaktadır (Akt. Kabaoğlu, 2011).

Boşanmaların büyük çoğunluğunun, evliliğin ilk yıllarında olduğu düşünülürse, aile birliğinin bozulmasından en çok zarar görenlerin, küçük çocuklar olduğu ortadadır. Gerçekten, kişiliğin geliştiği ilk yıllarda, çocuk için en önemli şey, analı babalı bir yuvada sevilerek, güven duyarak yetiştirmektir (Yörükoğlu, 1978).

Boşanma, alıştıkları hayat standartları ve aile yapısının değişmesi ve ebeveynlerden biriyle ilişkinin azalması şeklinde çocuğun karşısına çıkar. Bu yüzden boşanma çocuklar için en stresli olaylardan biridir (Lengua, 2000).

Anne babanın ayrılma durumundan en fazla etkilenecek olan çocuklardır. Anne babanın ayrılması sonucunun çocuk üzerindeki etkisi birçok duruma göre değişebilir (Kandır, 2003).

Nazik'e (2000) göre boşanma olayının çocuğu etkilemesi birden çok faktöre bağlıdır. Bunlar;

- Çocuğun boşanma anındaki yaşı,
- Çocuğun cinsiyeti,
- Çocuğun kişilik özellikleri,
- Boşanmaya neden olan ailevi sorunun niteliği,

- Çocuğun boşanmaya neden olan problemi algılama biçimi,
- Çocuğun boşanma öncesi ve sonrası içinde bulunduğu ortamın özellikleri.

Boşanan ya da boşanma sürecinde olan eşler, zorlu bir sürecin içerisinde olmaları nedeni ile çocuklara yeterli ilgi göstermeyip, zamanlarının büyük bir kısmını kendi aralarındaki çatışmaya ve sorunlarına harcayabilmektedirler.

Yazgan ve Yazgan' a (2007), Senemoğlu, (1994), Elginar, (2005) ve Pırtık, (2013) göre çocukların genel olarak boşanmaya verdikleri tepkiler;

- Kederli görünebilir,
- Başka insanlardan korkabilir,
- Anne-babadan ayrılmak istemeyebilir,
- İçer kapanabilir,
- Depresyona girebilir,
- Gece korkuları başlayabilir,
- Uyku problemleri yaşayabilir,
- Yemek problemleri yaşayabilir,
- Huysuzluk nöbetlerine girebilir,
- Hırçınlık ve saldırganlık yapabilir,
- Tuvalet eğitimiyle zorluklar gösterebilir,
- Agresif davranış ve ebeveynlerine yönelik sinirlilik ve onları suçlama,
- Boşanmadan kendilerini sorumlu (özellikle 3-5 yaş) hissedebilirler,
- Baş ve karın ağrıları, mide bulantıları geçirebilir,
- Tırnak yeme,
- Yalan söyleyebilir,
- Kekemelik
- Konuşmalarında tutukluk olabilir,
- Ağlama
- Dikkat toplamada güçlük yaşayabilir.

Aydoğan'a (1994) göre çocuklarda anne ve baba ayrılığının ardından ortaya çıkan belirtiler çok çeşitlidir. Bunlar arasında, huysuzluk, hırçınlık, tedirginlik, saldırganlık ve bağımlılık en sık görülen davranışlardır. Ancak her boşanma sonrası çocuklar olumsuz yönde etkilenmeyebilir. Örneğin; aynı evde yaşamasalar da, anne ve baba sevgisinden yoksun kalmayan bir çocuğun ruh sağlığını boşanma olumsuz etkileyebilir. Ancak ocuklar her boşanma ardından belli ölçülerde hasar görebilmektedirler.

Gürsoy (2002) ve Cüceloğlu' na (1997) göre boşanmanın ocuk üzerinde kısa süreli ve uzun süreli etkileri olduğunu ve kısa süre içindeki etkilerinin daha belirgin olduğunu savunmaktadırlar.

Okulöncesi 4 yaşlarındaki çocukların boşanma olayından sonra saldırganlık, çekingenlik davranışları, çocuğun kendini suçlu hissetmesinden dolayı özgüveninin ve hayal gücünün azalması, daha yoğun kızgınlık gösterme eğilimi, diğer kişilerle ve çevresiyle iletişiminin kapanmasına neden olabilmektedir (Gürsoy, 2002).

Okulöncesi dönemdeki çocuklar anne babası kendisi kötü olduğu için ayrılmıştır gibi düşüncelere sahip olduklarından anne babanın boşanmasını kabullenmede zorlanırlar (Gander ve Gardiner, 1993). Çünkü okulöncesi döneminin en önemli özelliği Piaget'in "egosantrik düşünce" olarak tanımladığı yani çocuğun çevresindeki her şeyi kendisi için yorumlama eğiliminde olmasıdır.

Kendisi ile ilgili sağlamlaştırılmış duygulardan yoksun olan ocuk, anne babasının kızgın ya da öfkeli olmasına neden olarak kendisini gören egosantrik düşünceden kurtulamaz (Bilir ve Dabanlı, 1981).

Boşanma sürecinin etkileri çocuğun cinsiyetine göre de değişiklik göstermektedir. Araştırmalar erkek çocukların boşanmadan daha çok etkilendiğini göstermektedir. Erkek ocuklar anne babalarının boşanmasından sonra kendilerini daha yalnız hissetmektedirler. Boşanmış annelerin erkek çocukları ile etkileşimleri daha azdır. Boşanan ailelerde çocuklar genellikle annenin yanında kaldığından kız çocuklar özdeşleşme için anne modelini sürekli görebilirken, erkek çocuklar baba modelinden yoksun kalır. Ancak annenin geniş bir ailesi var ise örneğin dede, amca, abi, dayı vb. kişilerle aynı ortamda bulunduğu durumlarda erkek çocuğu içinde olumsuzluklar

ortadan kalkmakta ve kendine yakın bir modelle özdeşleşebilmektedir (Cüceloğlu,1997).

Babanın olmaması özellikle erkek çocuklarda, daha saldırgan, kendine güvensiz ve diğer erkeklerle özdeşime girmekte zorlanmalarına neden olur. Kız çocuklarında ise saldırganlığının arttığı ve baba yoksunluğunun etkileri çocukluk yıllarında daha az fakat ergenlik döneminde daha belirgin olduğu gözlemlenmiştir (Nazik, 2000).

Çocuklar, anne ve babanın evliliğinin sona ermesine duydukları öfkeyi, yaşlarına, kişilik özelliklerine ve ailenin durumuna göre değişen şekillerde ifade ederler. Özellikle erkek çocuklar sık sık kavga ederek, anne ve babaya, öğretmenlere ve onlarla ilgilenen diğer kişilere bağırarak ve kırıp dökerek öfkelerini açığa vururlar. Öfke, çocukların durumu kabul etmeye başladıklarının bir belirtisidir. Bazı çocuklar ise öfkelerini içlerine kapatarak ve dış dünya ile ilişkilerini keserek belli ederler (Özbey, 2009).

Kısaca boşanmış ailede çocuk yaş düzeyine, gelişim özelliğine, anne ve babanın kendisine ayırdığı zaman ve ilgiye koşut olarak farklı şekilde etkilenir. Boşanma ortamı çocuğu çeşitli kaygılara ve güvensizliğe iter. Özellikle ilk günlerde yaşanan bu panik ortamında çocuğun sorunlarla başa çıkabilmesi, onun kişilik özelliklerine, yaşına ve kendisine sunulan ortama bağlıdır (Yavuzer, 2003).

Boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirebilmesi;

- Anne-babalar birbirlerine dostça davranmaları ile
- Çocuklarına yeterince zaman ayırıp çocuğun, ihtiyacı olan ilgi ve sevgiyi göstererek mümkün olabilir. Bununla birlikte çocuklar, anne-baba arasında taraf tutmaya zorlanmazsa çocuğun bu durumdan yararlanmasına izin verilmezse, ayrılan eşin olumsuz yanları vurgulanmazsa ve çocuğa anne ya da babası kötülenmezse çocuk daha sağlıklı yetişir (Çevirimci 1).

2.1.7. Sosyal Öğrenme Kuramı

Günlük yaşamdaki öğrenmelerimizin büyük bir çoğunluğu sosyal öğrenmedir. Konuşma, yeme, içme, otobüse binme gibi davranışları başkalarını gözleyerek öğreniriz. Albert Bandura tarafından geliştirilen sosyal öğrenme kuramı, insan davranışları pekiştirme ile birlikte davranışsal ve çevre faktörlerinin karşılıklı etkileşimi ile oluştuğunu savunmaktadır.

Davranışçılara göre davranışlarımızın büyük bir bölümü pekiştirilerek öğrenilir. Ancak günlük yaşamda ilgili davranışı gösteren birimi model alarak davranışı öğreniriz. Buna gözlem yoluyla öğrenme denilir (Akt. Çimen, 2000).

Bandura' ya göre gözleyerek öğrenme, sadece bir kişinin diğer kişilerin hareketlerini basit olarak taklit etmesi değil, çevredeki olayları bilişsel olarak işlemesiyle kazanılan bilgidir (Senemoğlu, 1997).

Sosyal öğrenme kuramının en önemli ögesi modeldir. İnsanların bir davranışı öğrenebilmesi için, o davranışın başkaları tarafından nasıl yapıldığını görmeleri gerekmektedir.

Olumlu olarak model alınan kişi gözlemlenerek;

- Yeni beceriler ve davranışlar öğrenir.
- Öğrenilenleri güçlendirir veya söndürür.
- Modelin yapmış olduğu davranışları ve sonuçları gözlemleyerek neyin yapılabileceğini ve neyin yapılmaması gerektiğini öğrenir.
- Sosyal güç ve motivasyon sağlanır.
- Çevrenin ve nesnelerin nasıl kullanılacağı öğrenilir.
- Duygusal tepkilerin nasıl ortaya konulacağı öğrenilir.

Bu durumda çocuklara model olacak öncelikli kişiler anne-babaları, daha sonra yakın çevre, öğretmen ve arkadaşları olmaktadır. Örneğin, anne-baba'nın kaliteli ve sağlıklı ilişkisi çocuğun davranışlarını da olumlu yönde sergilemesine neden

olacaktır. Çünkü çocuğun sergilemiş olduğu davranışlar, aslında gözlemlemiş olduğu davranışları gerçekleştirmesidir (Ed. Yeşilyaprak, 2002).

2.1.8. Sosyal Davranış

Sosyal Davranış: Sosyal becerileri oluşturan, bireysel ve gözlemlenebilir davranışlardır (Kamaraj, 2004).

Bir bebeğin ilk sosyal davranışı insanlarla eşyaları birbirinden ayırmaya başlamasıdır. Bebeğin ilk sosyal ilişkisi, genellikle, annesine ya da ona bakan kişiye yöneliktir. Çünkü bebekle ilgilenen, genellikle bir yetişkin olmaktadır. Yaşamının ilk yıllarındaki deneyimleri, çocuğun başka insanlarla nasıl geçineceğini, nasıl bir ilişkiler ağı kuracağını ve sosyal yaşantılara karşı tavırlarını belirlemektedir. Ancak, çocuk bu deneyimleri, kendisine verilen fırsatları ve bu fırsatları değerlendirebilmek için gerekli olan motivasyonu çevresindeki yetişkin ve öğretmenlerin rehberliği ile kazanır. Dolayısıyla bu faktörler, onun sosyalleşmesini, grup içindeki yerini ve sosyal gelişimini belirlemektedir (Başal, 2003).

Sosyal gelişim gerçek anlamda onuncu aydan sonra başlamaktadır. Dokuz ve on üçüncü aylarda çocukta gözlenen sosyal davranış belirtileri arasında, başkalarının ses ve davranışlarını taklit etme ve oyuncaklarla birlikte oynama mevcuttur. Oyunağı başkaları tarafından alındığı zaman sinirlenme, kavga ve ağlama gibi tepkiler gösterir. Bir yaşındaki çocuk çevresindeki ve kendisini güldüren davranışları tekrarlar. Çocukta taklit oyunları başlar. Çevresindekilere sevgi gösterisinde bulunur. Sevgi ve mutluluğunu anlaşılır biçimde ifade eder. On dört-on sekiz aylık çocuk akranlarıyla dostça ilişkiler kurma arayışı içine girer. On sekiz-yirmi dördüncü aylar arasında ise akranlarıyla görüşebilme imkanları arayış içindedir. Bu aylar arasında bazı uyarılara ve yasaklara direndiğı, büyüklere karşı olumsuz tepkiler gösterdiği görülür. Yirmi dördüncü ayda hem başka çocuklarla oyuncakları paylaştığı, hem de onlarla zaman zaman kavga ettiğı gözlenebilir (Vaizoglu, 2008).

Çocuğun yaşamının ilk yıllarındaki sosyal gelişimi, onun daha sonraki sosyal davranışlarının temelini oluşturur. Kochanska ve Radki (1992) tarafından yapılan bir çalışmada, bebeklik döneminde tanıdığı kişilere karşı içe kapanıklık gösteren bebeklerin beş yaşına geldiklerinde de aynı davranışları sürdürdükleri gözlenmiştir. Bu sonuçta bebeklikteki içe kapanıklığın, çocuğun gelecekteki sosyal davranışlarını olumsuz yönde etkileyeceği anlaşılmaktadır (Akt. Eminoğlu, 2007).

Dört yaş çocuğu, üç yaşında olduğundan daha sakin, daha uyumlu ve davranışlarını daha kolay kontrol edebilecek durumdadır. Sosyal gelişim yönünden yetişkinleri gözleyerek onların davranışlarını taklit eder. Bu yaşta çocuk bir taraftan yetişkinlerle olumlu ilişkilerini devam ettirmeye çalışır diğer taraftan da akranları ile daha uzun süreli birlikte olmaya başlar (Oktay 1995).

Çocuklar, okulöncesi eğitim kurumuna gelinceye kadar birçok sosyal beceriyi ailesinden ve çevresindeki yetişkinlerden öğrenir. Ancak birçok çocuk, okula başladığında evde öğrenmiş olduğu sosyal davranışlarının okulda olumlu karşılanmadığını ya da okulda farklı şekilde davranması gerektiğini keşfeder. Böylelikle okul ve aile dışındaki yetişkinler ve yaşlıları ile etkili iletişim kurmayı öğrenir (Dinç, 2002).

Sosyal davranışlar, çocuğun toplumdaki bireylerle etkileşimi sonucu öğrenilir. Bu nedenle, çocuğun sosyalleşmesi bakımından kritik dönem okulöncesi dönemidir. Çocuk, bu dönemde okulöncesi eğitim kurumlarına başladığında ilk kez ev dışındaki insanlarla ve en önemlisi kendi yaşlılarıyla nasıl birlikte olunacağını öğrenmeye başlar. Bu öğrenme onun sosyal gelişimine olanak sağlar ve topluma daha kolay uyum sağlamasına yardım eder. Çocuğun sosyal davranışlarının öğrenilmesinde okulöncesi kurumların büyük önemi vardır (Yaşar, 2000).

Okulöncesi eğitim kurumlarında yetişkin müdahalesi olmadan çocukların bir arada özgürce oynama fırsatları da sosyalleşmelerini güçlendirmektedir. Bu tip Çocuklar, işbirliği yapmayı, karar vermeyi, kendilerini değerlendirmeyi ve etkileşimi öğrenirler. Çocuklar yaşlılarıyla birlikteyken benzer duyguları, problemleri ve

yaşantıları paylaştığından birbirlerini daha iyi anlarlar ve sosyal becerilerini beslerler (Senemoğlu, 1994).

Okulöncesi dönemde çocuğun yaşamındaki en etkili sosyalleştirme kurumu ailedir. Ana babanın ve ailedeki diğer kişilerin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içinde ki yerini belirlemektedir. Aile, çocuğun ilk sosyal yaşantılarını edindiği yerdir. Dolayısıyla, çocuğa yöneltilen davranışlar ve ona karşı yapılan tavırlar, tutumlar, onun hem kişiliğini hem de sosyal gelişimini şekillendirir. Ayrıca, çocuğun yetiştiği ailenin genişliği, sosyoekonomik ve kültürel düzeyi onun ilk sosyal deneyimlerinin şeklini belirlemektedir. Aile, çocuğun alacağı kavramları seçerek çocuğa vermekte ve sonucu değerlendirmektedir. Bu seçici ve değerlendirici süreç, çocuğun kişisel ve sosyal davranışlarıyla ilgili değer duygusunun gelişmesine neden olmaktadır. Araştırmalar, Çocuğun psiko-sosyal gelişimi ile aile ilişkileri, yaş, zeka, cinsiyet ve içinde yaşadığı sosyal çevre arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (Efe, 2005).

Çocuk gelişiminde, en önemli süreçlerden biri sosyal gelişimdir. Bu sürecin gerçekten doğumdan hemen sonra başlayıp, insanın yaşamı boyunca sürmesine karşın, etkilendiği davranışların çoğu ilk çocukluk döneminde özellikle belirgin hale gelmektedir. Sosyal gelişim, bireyin kendi iç dünyası ile dış dünyası arasında başarılı bir uyum sağlayabilmesi, yaşama sevinci duyabilmesi, kendisi ile olduğu kadar diğer insanlarla da iyi ilişkiler kurabilmesi, onlar tarafından kabul edilmesi ve başarılı bir iletişim sağlayabilmesidir (Akın 1991, Çakmaklı 1991).

Çocuğun ilk sosyal etkileşimi de anne-babasıyla başlar ve daha sonra çevresindeki diğer yakın kişilerle devam eder. Çocuk fiziksel, duygusal, zihinsel ve dil yönünden geliştikçe, çevresi de genişler. Bu süreçte çocuk, çevresindeki yeni insanları tanımaya çalışarak, onlarla etkileşime girerek, onlardan etkilendiği gibi, onları da etkileyerek, yeni olan bu sosyal ortamda kendini yeniden değerlendirmeye başlar. Böylece aile içinde başlayan sosyal gelişim, arkadaş ilişkileri ile ve okuldaki yaşantılarla devam eder (Yıldız 2000, Öz 2003).

Okulöncesi kurumların, çocukların sosyal gelişimleri üzerindeki etkilerini inceleyen bazı çalışmalar okulöncesi kurum deneyimi olan çocukların, olmayanlar sonucunda sosyal bakımdan daha yeterli, özgüveni olan, kendi kendine yetebilen, dışa dönük, yaşlıları ile daha ileri düzeyde oyunlar oynayabilen, sosyal ilişkileri daha iyi çözümleyebilen çocuklar oldukları bulunmuştur (Eminoğlu, 2007).

2.1.9. Sosyal Davranış Gelişimini Etkileyen Etmenler

Çocuğun sosyal davranışlarını etkileyen pek çok etmen bulunmasına karşın, en etkili olan etmenler, aile, anaokulu ve öğretmen, arkadaş ,kitle iletişim araçları ve saldırganlıktır.

2.1.9.1. Aile

Aile, çocuğun üyesi olduğu en küçük toplumsal kurumdur. Çocuğun hayatında en etkili sosyalleştirme kurumu ailedir. Ailede anne-babanın ve diğer bireylerin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirler. Çocuk ilk sosyal davranışları aile bireyleri ile etkileşimi sonucunda kazanır. Aile, çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini hızlandırıcı bir etkiye sahiptir (Çağdaş 1997).

Okulöncesi dönem çocuğu için en önemli kişiler anne-babasıdır. Bu nedenle öbir model olarak anne-babasını seçer. Onların tavır, davranışlarını ve değer yargılarını örnek alarak taklit eder. Özdeşleşme bilinçli öğrenme ile başlayan bir olgu değildir. Anne-baba, çocuğun sosyalleşmesi için toplumca kabul edilen uygun davranış biçimleri yönünden ona model olarak rehberlik eder (Yavuzer, 1994).

Çocuğun sosyal yönden gelişmesi için anne-babanın iyi bir model olmasının yanı sıra, çocuklarına karşı yönelttikleri sağlıklı tutum ve yaklaşımları da çok önemlidir. Ancak anne-babaların çocuklarına karşı tutumları, her zaman sağlıklı olmayabilir. Bazı anne-babaların çocukluk yıllarında otoriter bir tutum içinde büyümeleri, parçalanmış aileden gelmeleri, eşlerinde aradıkları mutluluğu bulamamaları, çok genç yaşta anne-baba olmaları, ekonomik yönden sıkıntı içinde oldukları bir

dönemde çocuk sahibi olmaları gibi nedenler çocuklarına karşı farklı tutumlar geliştirmelerine neden olabilmektedir (Çağdaş 1997).

2.1.9.2. Okul ve Öğretmen

İlk yıllarda annesi-babası ve ailedeki diğer bireylerle sıkı bir duygusal etkileşim içinde olan çocuk, üçüncü yaştan itibaren arkadaşlarına yönelik bir sosyal eğilim göstermeye başlar. Bu yaşlarda aile çevresindeki koşulları ne kadar iyi olursa olsun, çocuğun akranları ile birlikte uygun bir ortama ve uzman eğitimcilerin rehberliğine ihtiyacı vardır (Çağdaş, 1997).

Okulöncesi eğitim kurumlarında çocukların olumsuz davranışları azaltılarak, olumlu yeni davranışlar kazandırılır. Okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların diğer çocuklara göre özellikle özgüven, merak, çevreye dönüklük, bağımsızlık, çevresi ile iyi ilişkiler kurma, sorumluluk alma, liderlik vb. gibi sosyal yeterlilik davranışlarının daha belirgin olduğu saptanmıştır. Ayrıca çocukların okulöncesi eğitim kurumuna devam etme süresi arttıkça, öğretmenlerin olumlu sosyal davranışları teşvik etmesi ve çocukları bu sosyal davranışlara yöneltmesi, çocuklarda sosyal etkileşimi arttırarak, anti-sosyal davranışlarını azaltmaktadır (Avcı, 1995 ve Hoing, 1984).

Bu nedenle iyi bir öğretmen fiziksel görünümüne gösterdiği itinaı, sosyal davranışlarına da göstermelidir. Ayrıca çocukları grup etkinliklerine yöneltebilmesi gerekmektedir. Öğretmen çocukla anaokulunda geliştirilen olumlu etkileşimin en etkin aracıdır. Okul öncesi öğretmeni yerine göre çocuğun anne-babası, yerine göre arkadaşı, yerine göre çocuğun vicdanının temsilcisi olur. Öğretmenin en önemli görevi çocuk için toplumun ve dünyanın olumlu ve değerli yanlarını temsil etmek, kendi davranış ve tutumları ile olumlu ve değerli insanlığın bir örneği olmaktır (Fişek ve Yıldırım, 1993).

2.1.9.3. Arkadaş

Çocuğun sosyal yönden gelişmesinde diğer önemli bir etken de çocuğun arkadaşları ile olan ilişkisidir. Bu yüzden çocuğun oyun arkadaşları ile yeterli yetişkin gözetimi altında, yaşına uygun sosyal oyunlar oynayabilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Çocuklar, yetişkinlerden öğrenmeleri mümkün olmayan pek çok şeyi arkadaşlarından öğrenebilir. Geçim, uzlaşma, işbirliği, liderlik, faydalı rekabet, fedakarlık, özgecilik (Kişisel yarar gözetmeksizin başkasına yararlı olmaya çalışan kimse) gibi önemli kişilik özellikleri ancak arkadaşlık ortamı içinde öğrenilebilir. Arkadaşlarla birliktelik yeni fikirleri deneme fırsatları oluşturur ve daha önce hiç düşünülmemiş, akıl edilmemiş bakış açıları yaratabilir (Meurling ve Phillips, 1999).

Dört-beş yaşları arasındaki çocuklar anne-babalarından ilgi, onay ve kabul görme ihtiyaçlarını yaşıtlarına kaydırırlar. Anne-babadan yaşıtlara kayan bu ilgi çocuğun zihin ve dil yönünden gelişmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu durum çocuğun arkadaşları ile iletişimini kolaylaştırır, duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade etmesini sağlar. Çocuğun arkadaşları ile sağlıklı bir iletişim kurması ve duygularını sözel olarak ifade edebilmesi ise onda saldırgan davranışları azaltır, arkadaş edinmesini ve arkadaş grubu tarafından kabul edilmesini kolaylaştırır (Gander ve Gardiner, 1998).

Çocuğun sosyal yönden gelişmesi için arkadaş grubuna girmesi gerekir. Çünkü çocuk grup oyunları içinde, arkadaşları ile etkileşim sonucunda sosyalleşir. Grup oyunları çocuğun yaşantısında, en doğal ve en zengin öğrenme ortamıdır. Oyun arkadaşı ise en içten duyguların paylaşıldığı, deneyimler yaşandığı en sadık dosttur. Çocuk paylaşmayı, işbirliği kurmayı, sorumluluk almayı, kendi haklarını korumayı, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı göstermeyi, lider ya da üye olmayı, kazanıp kaybetmeyi, görgü kurallarını, yarışmayı ve dayanışmayı grup oyunları aracılığı ile öğrenir. Böylece çocuk toplumsal yaşamın yöntem ve kurallarını benimser (Binbaşıoğlu, 1992, Seyrek ve Sun 1992, Başaran 2000).

Çocukların arkadaşları ile olan ilişkileri sonucu sosyal yaşama yönelik bilgi ve tecrübelerini artırarak sosyal yaşamı daha iyi kavrarlar. Birlikte oynadıkları

oyunların kurallarını ve oyunlarda aldıkları rollerini benimseyerek gelecekte yapacakları davranışların küçük bir provasını yaparlar (Saatçılar, 1997).

2.1.9.4. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları özellikle bebeklikten başlayarak gittikçe çocuğun dünyasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Elkin 1995). Örneğin kitle iletişim araçları arasında olan kitaplar çocuk eğitiminin tüm donanımını, en etkin biçimde sağlayabilme gücüne sahiptir. Kitaplar, çocuğa dilsel eğitimle, dil disiplini verirken, sözcük dağarcıklarının zenginleşmesini sağlar ve düşünme eğitimi verir. Özellikle çocuk kitapları “aile bağları, yardımseverlik, sevgi, saygı, eğitim, bilgi, çalışkanlık, zenginlik, yoksulluk, mutluluk, doğruluk, akıllılık, toplu yaşama, adalet, örnek olma, aile-arkadaş özlemi, öğüt, iyi-kötü, suç-ceza” gibi kavramları kapsar ve bunları çocuğa öğretir.

Çocuk, insan ilişkileri konusunda çok önemli bilgileri kitaplar sayesinde kazanır. Kitaplar ayrıca çocuğun hayal dünyasını zenginleştirerek yaratıcılıklarını geliştirir. Böylece kitaplar çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminde aile, çevre, medya ve okul eğitiminin toplamına eş değerde eğitsel yarar sağlar (Neydim, 2000).

2.1.9.5. Oyun

Ellialtıoğlu’na (2005) göre, oyun, insan yaşamında oldukça önemli bir yere sahiptir. Çocuğun gelişimi için ise yaşamsal önem taşır. Onu gerçek hayata hazırlayıcı etkin bir araçtır. Çocuk yaşam ile ilgili deneyimleri oyun sayesinde öğrenir. Oyun oynarken çeşitli roller üstlenerek dünyayı kendi duyularıyla algılamaya çalışır.

Sosyal davranışlarını, toplum kuralları ve gerçekleri en kolay ve zararsız biçimde oyun oynanırken öğrenilir. Sıraya girmek, sırasını beklemek, başkalarının haklarına saygı göstermek, yönetmek, yönetilmek, düzenlilik ve temizlik alışkanlıkları edinmek, başkalarıyla uyum ve eşgüdüm sağlamak, kendi payına düşeni yapabilmek, oyun ile geliştirilmesi öngörülen becerilerdir (Sun ve Seyrek, 1997).

Çocuğun gelişiminde büyük önemi olan oyuna anne baba ve eğitimcileri de gereken önemi vermelidir. Onun oyununa saygı göstermek, oyun oynamasını için yer zaman ve fırsat yaratmak, oyunu bozmamak, oyunlarında ürettiklerine ilgi göstermek, zaman zaman yalnız, zaman zamanda arkadaşları ile oynamasını sağlamak, olanak buldukça oyuna katılmak yetişkinler tarafından çocuk eğitiminde göz önünde tutulması gereken ilkelere dendir. Çocuğa kazandırılmakta güçlük çekilen pek çok kuralın oyun aracılığı ile kolaylıkla kazandırılabilir (Eminoğlu, 2007).

2.1.9.6. Saldırganlık Davranışı

Saldırganlık, insanın bir başka insana ya da bir nesneye zarar vermek ya da incitmek için bir davranışta bulunması, çevre tarafından istenilmeyen bir tutum takınması, ya da isteklerini karşısındakilere zorla benimsetmesi olarak tanımlanabilir (Başaran, 2000).

Freud' a göre bireylerin doğuştan getirdiği iki temel kuvvetli eğilim vardır: cinsellik ve saldırganlık. Bu iki temel eğilim insanların bir toplum içinde uyumlu yaşamasını zorlaştırdığı için, cinsellik ve saldırganlık davranışları, ana-baba, öğretmen gibi çocuğun sosyalleşmesinde önemli rol oynayan kişilerce çocukluktan itibaren sürekli baskı altında tutulur ve cezalandırılarak sosyal gelişimini etkiler (Akt. Eminoğlu, 2007).

2.1.10. Dört Yaş Çocuğunun Sosyal Gelişim Özellikleri

Dört yaş çocuğu, girişimcilik ve atılganlık eylemlerini açıkça göstermeye başlar. Yeni çevre ile tanışması, bilmediği konulara merak sarması, sürekli bir şeyler yapma ve büyüme isteği çocukta girişim duygusunun temellerinin atılmakta olduğunu belirtir. Bu çağda aşırı korkutma, suçlama, ceza ve atılganlığın kısıtlanması çocukta girişimciliği engeller. Buda aşırı çekingenlik ve suçluluk duygusuna neden olabilir.

Ayrıca çocuğun bağımsız davranışlarını ve kendine olan güven duygusunun gelişimini de engelleyebilir (Öztürk 1992).

Devamlı çevresini tanıyıp, keşfetme çabası içinde olan çocuk çevresindeki yetişkinlere sürekli “Ne? Nerede? Niçin? Nasıl?” vb. gibi çok fazla sorular sorar, kendisine yapılan açıklamaları ilgi ile dinler. Yapılan açıklamaları dinlemekle kalmaz, yetişkini gözler, yaptıklarını tekrarlamaya çalışır, onun toplumsal davranışlarını örnek alır. Zaman içinde yetişkinin çok tekrarlanan temel davranış özellikleri, çocuk için de temel davranış örnekleri olmaya başlamaktadır. Anne baba sevgi dolu, sakin, yardımsever ve sorumluluk sahibi iseler, çocuk da onların bu davranışlarını benimseme eğilimi gösterir. Aksine anne babanın bencil, sürekli cezalandırıcı olduğu ortamlarda çocuğun da benzer tutumları benimsemesi son derece doğaldır (Oktay, 2002).

Sosyal gelişim yönünden de büyük aşama kaydeden dört yaş çocuğu artık diğer çocuklarla birlikte olmaktan da daha fazla zevk almaya baslar. Yetişkinlerle olumlu ilişki kurabilen bir çocuk için benzer olumlu ilişkileri yaşlıları ile kurabilmesi de doğaldır. Yaşlılarıyla birlikte oynama da daha fazladır, ancak henüz gruplar kurallar içerisinde değildir. Oyunları üç yasta olduğundan daha uzun sürelidir. Oyun sırasında her çocuğun kendi isteklerinin yerine getirilmesi ile ilgili talepleri dikkat çeker. Bu da zaman zaman çatışmalara neden olur. Ancak bu çatışmaların öğretici olma özelliği vardır, bunlar çocuk için son derece önemli toplumsal deneyimlerdir. Çocuk, oyundaki çatışmalar yoluyla diğer çocukların da kendisi gibi isteklerinin bulunduğunu, onlarla birlikte olmak istiyorsa bu isteklerin bazılarının yerine getirilmesi gerektiğini, bunun için de kendi isteklerinin bazılarını vazgeçmesi veya onları ertelemesi gerektiğini öğrenir. Bu deneyimler onun sosyalleşmesine ve toplusallaşmasına büyük katkı sağlar (Oktay, 2002).

4 yaş çocuğunun sosyal gelişimi sırasında kazandığı davranışları; İnce ve kaba motor becerileri ve kuvvet gelişir. Bağımsızlık, kişisel kontrol ve öz-bakım becerileri artar. Yaratıcılıkları gelişir. Benmerkezcilik yapılarının yanı sıra diğer kişilerin bakış açılarını anlamaya çalışırlar. Yaşamın odağı ailedir, diğer çocuklara karşı ilgileri de

artış gösterir. Oyun istekleri gelişir. Bilişsel olgunlaşma, hayal güçlerinin artmasına neden olur. Elbiselerini kendi başına giyebilir. Elini yüzünü yıkayabilir. Yemeğini dökmeden kendisi yiyebilir. Tuvalet kendi başına gider, ancak yanında birinin olmasını ister. Çok hareketlidir. Üç tekerlekli bisiklete binebilir. Top atar, atılan topu kucağıyla tutar. Tahta bloklarla oynar. Resimlerini özenle çizmeye başlar. Küçük makasla düz bir çizgi üzerinde kesmeye çalışır. Kalem tutabilir, kağıt katlar, bakarak ve hayal ederek harfleri yazmaya çabalar. Hayal gücü güçlü olduğundan olayları gerçekmiş gibi anlatır. Hayalindeki kişilerle konuşabilir. Etrafındaki kişilerden gördüğü her şeyi taklit eder. Ayrıntı isteyen sorular sormaya başlar. Renkleri tanır. Dikkat süresi biraz daha uzar. Oyuncaklarını hor kullanabilir. Kurallara uymayı başarır. Bazen olumlu bazen olumsuz davranışlar sergiler (Başal, 1998).

Freud'a göre 4 yaş çocuğu fallik dönemin gelişim aşaması içerisinde. Bu dönemde çocuklarda cinsel merak başlar ve zevk kaynağı cinsel organlarıdır. Cinsel organlarıyla oynamayı eğlenceli bulurlar. Cinsel anatomisini tanır ve karşı cinsle arasında farklılıklar olduğunu öğrenir. Bu dönem çocuğun cinsel kimliği ve sağlıklı kişilik gelişimi açısından önem taşımaktadır. Çocuk ilk olarak karşı cinse ilgi duymayı anne baba ile öğrenir. Erkek çocuğun annesine karşı duyduğu ilgiye karşı babası tarafından cezalandırılabileceği korkusu oedipus karmaşası, kız çocuğun babasına karşı duyduğu ilgiye karşı annesi tarafından cezalandırılabileceği korkusuna elektra karmaşası denir. Bu karmaşanın yaşanmaması için çocuğun aynı cinsten olan ebeveyni ile özdeşim kurarak, onun cinsel rolünü içselleştirmesi gerekir. Anne-babaların bu dönemde çocuklarına cinsellikle ilgili olan sorularına, anlayabilecekleri şekilde mantıklı cevaplar vermeleri gerekir. Bunun yanı sıra çocukların cinsellikle ilgili sorularının çözülmemesi yetişkinlik yıllarında yoğun suçluluk duygularına neden olabilmektedir. Erikson'un psikososyal gelişim kuramlarına bakıldığında 4 yaş grubu çocuklar girişimciliğe karşı- suçluluk karmaşası yaşadıklarını savunmaktadır. Bu dönemde çocuklarda bağımsız hareket edebilme olanağı çok geniştir, sosyal ilişkileri de giderek artış göstermektedir ve bağımsız davranabilmektedirler. Piaget'in ahlak gelişimi kuramına bakıldığında 4 yaş grubu çocukları ahlak öncesi dönemindedir. Bu dönemde ki çocuklar benmerkezcilik

eğiliminde olduğundan başka bireylerin isteklerini yapmakta zorluklar yaşarlar, oyun etkinliklerinde diğer çocuklarla sosyal ilişkiler içerisine girerek kurallara uyulması gerektiğini öğrenirler (Yeşilyaprak, 2002).

2.1.11. Sosyal Davranış Alt Boyutları

2.1.11.1. Fiziksel Saldırganlık

Akranlarına tekme atıp vurması, tehdit etmesi, diğer çocukları itip dürtmesi, isteklerini elde etmek için akranlarını, onlara zarar vermekle tehdit etmesi, çimdiklemesi ve üzgün olduğunda akranlarının eşyalarına zarar verme davranışlarıdır (Karakuş, 2008).

2.1.11.2. İlişkisel Saldırganlık

Crick ve Grotpeter (1997)'e göre ilişkisel saldırganlık, bir çocuğun arkadaş ilişkileri ve bir gruba dahil olmayla ilişkili duygularına zarar vermeyi amaçlayan davranışlara işaret ederken, açık saldırganlık, fiziksel saldırganlık, sözel tehditler ve gözdağı verme aracılığıyla zarar vermeye yönelik davranışları içermektedir (Akt. Mutluoğlu ve Bulut Serin, 2010).

Bir akranı onun söylediğini yapmadığı sürece onu oyuna almamakla tehdit etmesi, onlarla oynamayacağını ya da arkadaş olmayacağını söylemesi, istediklerini yapmadıkları sürece doğum günü partisine davet etmeyeceğini söylemesi, diğer çocuklarla oynamamalarını ve arkadaş olmamalarını söylemesi ilişkisel saldırganlık örneklerindendir. Ayrıca bir akranına kızdığında onu oyun grubundan dışlaması, diğer çocukların bir akranını sevmemesi için uğraş göstermesi de ilişkisel saldırganlık gösteren çocuğun davranış biçimlerindendir (Karakuş, 2008).

2.1.11.3. Olumlu Sosyal Davranış

Çocuklardaki olumlu sosyal davranışların, çocuğa yönelik duyarlı, sıcak, anlayışlı, kabul edici, sorumluluk sahibi, koruyucu davranışlarla arttırılabildiği belirlenmiştir. Ev ortamıyla ilişkili olan boşanma, anne-baba kaybı, sosyal davranışların onaylanması gibi durumlar da olumlu sosyal davranışların gelişimini etkileyebilmektedir (Hay ve Pawlby, 2003).

Olumlu sosyal davranışların büyük bir bölümü, aile içindeki öğrenmeye ve aile bireyleri tarafından sağlanan modellerin örnek alınmasına dayanmaktadır (Baran, 2005).

Olumlu sosyal davranış, yaklaşık iki yaş civarında sergilenmeye başlanır. Okulöncesi eğitim kurumlarında geçirilen süre arttıkça, çocuklarda paylaşma, işbirliği yapma gibi olumlu sosyal davranışların gözlenme sıklığı da artmaktadır (Erden ve Akman, 1997).

Olumlu sosyal davranışların gelişmesinde, çocuğa sunulan rol modellerin önemli olduğu görülmektedir. Yardım etme ve paylaşma davranışlarında ödül ve cezanın etkili olduğu düşünülürken, işbirliği davranışının yaşla değiştiği ancak burada toplumsal özelliklerin de devreye girdiği savunulmaktadır (San Bayhan ve Artan, 2005)

Olumlu sosyal davranışların eksikliği ise, ilerleyen yıllardaki zarar verici davranışların belirleyicisidir. Zarar verici davranışlar gösteren çocuklarda olumlu sosyal davranışların daha az olduğu belirlenmiştir. Olumlu sosyal davranışlar gösteren çocuklar akranları tarafından kabul edilmiş, sevilmişlerdir (Hay ve Pawlby, 2003).

Çocuklar, yardımseverlik ve paylaşma davranışlarını anne-babalarını taklit ederek öğrenirler. Sosyal davranışların büyük bir kısmı aile içindeki öğrenmeye ve aile bireyleri tarafından sağlanan modellerin örnek olmasına dayanmaktadır. Çocuklarına olumlu sosyal davranış olanakları yaratarak, bunları ödüllendiren ve olumlu sosyal

davranışları ile çocuğuna model olan anne-babalar yardımsever, işbirliği yapan çocuklara sahip olma beklentisi geliştirebilir (Morgan, 1995).

Sosyal davranış derecelendirme ölçeğinde ise, akranlarına yardım etmesi, diğer çocuklara iyi davranıp onlara güzel şeyler söylemesi, paylaşmayı bilmesi, sırasını beklemesi ve akranlarına karşı nazik olması olumlu sosyal davranış biçimlerindendir (Karakuş, 2008).

2.1.11.4. Depresif Duygular

Depresyon eğilimli ya da sürekli depresyon halinde olan kişilere depresif denilmektedir. Depresif kişiler diğer çocuklara pek gülmez, üzgün görünür ve okulda iyi vakit geçirmezler (Karakuş, 2008).

2.2. İlgili Araştırmalar

Duyal Tüzün'ün “**Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi**” çalışmasında; boşanmış ailelerin çocuklarında, boşanma olayından kendilerini sorumlu tutma, yalan söyleme, benlik saygısında azalma, depresyon, intihar, tırnak yeme, regresyon belirtileri, bağımlılık, korku, üzüntü, kızgınlık, gece korkuları, içe dönüklük, yeme-uyku bozukluğu, ayrılığı inkar, olumsuz düşünceler, davranış problemleri, okulda başarısızlık, ebeveyni model almada güçlükler, cinsel rolleri benimseme konusunda karmaşa, karşı cinsle ilişki kurmada problemler, öfke kontrolünde zorluk, kekemelik, tik bozuklukları, kusma, karın ağrıları gibi psikosomatik belirtiler, toplumsallaşma konusunda güçlükler psikolojik problemlerin bulunduğu saptanmıştır (Tüzün, 2004).

Sevda Öztürk'ün “**Anne-Babası Boşanmış 9–13 Yaşlarındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı Ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi**” konulu çalışmasında; devlet ilköğretim okullarının 4. 5. 6. 7. ve 8. sınıfına devam eden 9-13 yaş öğrencilerin benlik saygısı ve kaygı düzeyleri anne babanın medeni durumuna göre incelenmiştir. Araştırma sonucunda; Anne babası boşanmış çocuklarla, anne babası boşanmamış çocukların kaygı düzeyleri ve anne babası boşanmış çocuklarla, anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı arasında anlamlı bir farklılık olduğu, Anne babası boşanmamış çocukların kaygı düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmışken, benlik saygısı ve cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Öztürk, 2006).

Berna Arifoğlu'nun “**Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Programının Çocukların Boşanmaya Uyum, Kaygı Ve Depresyon Düzeylerine Etkisi**” konulu çalışmasında KKTC de Meb' e bağlı 3 anaokulu örneklem alarak; programı uygulamadan önce yapılan değerlendirmede, çocukların ön test puan ortalamalarının cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, üvey kardeş durumu, annenin yaşı, eğitimi, gelir düzeyi, boşanma süreci, boşanma sırasında çocuğun yaşı gibi değişkenlerden önemli ölçüde etkilenmediği, buna karşılık ebeveyninin evlilik durumuna göre önemli olarak etkilendiği saptanmıştır. Annesi evlenen çocukların depresyonları, ebeveynleri evlenmeyen çocuklara göre düşük olduğu saptanmıştır (Arifoğlu, 2006).

Banu Eminoğlu'nun **“Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları İle Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”** konulu çalışmasında; özel okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden dört-beş yaş grubu çocukların sosyal davranışları ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından değerlendirilmiştir. Çocukların davranış derecelendirme ölçeğinin sosyal ilişkiler boyutunda elde ettikleri ortalama puanların da okulöncesi eğitim kurumuna devam süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Annenin öğrenim düzeylerine göre ilgi gösterme ve ayrıcalıklardan yoksunlaştırma boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu, babanın öğrenim düzeylerine göre koruyuculuk boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır (Eminoğlu, 2007).

Müge Şen 'in **“3-6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”** konulu çalışmasında; okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden üç, dört, beş ve altı yaş grubu çocukların sosyal davranışları öğretmen görüşlerine bağlı olarak değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda, çocukların olumlu sosyal davranışları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, fiziksel saldırganlık davranışları ve olumlu sosyal davranışlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, kız çocukların erkek çocuklara göre olumlu sosyal davranışlarda daha yüksek olduğu, tam gün eğitim alan çocukların, ilişkisel saldırganlık puan ortalamalarının, yarım gün eğitim alan çocukların ilişkisel saldırganlık puanlarından anlamlı şekilde yüksek olduğu, depresif duygularının, incelenen hiçbir değişken ile ilişkili olmadığı ve annesi çalışan çocukların ilişkisel saldırganlık puanlarının, annesi çalışmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Şen, 2009).

Hülya Gülay'ın **“5-6 yaş çocuklarının sosyal konumlarını etkileyen çeşitli değişkenler”** konulu çalışmasında; anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların davranışları değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, çocukların sosyal konumları ile aşırı hareketlilik ve akranlarının şiddetine maruz kalma arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkinin olduğu bulunmuştur. Sosyal konum ile saldırganlık,

korkulu-kaygılı olma, dışlanma, başkalarına yardımı amaçlan sosyal davranış ve sosyal olmayan davranış arasında ilişki olmadığı belirlenmiştir (Gülay, 2009).

Melih Özdemir'in **"Etkinlik Temelli Grupla Psikolojik Danışma Müdahale Programının Çocuklarda Öfke ve Saldırganlığı Azaltmaya Yönelik Etkileri"** konulu çalışmasında; KKTC'de Ziyamet İlkokulu ve Yeni Erenköy İlkokulunu örneklem alarak, eğitim programı sonunda deney grubundaki öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde, kontrol grubundaki öğrencilere göre anlamlı bir azalma olduğunu ortaya koyarken, öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin yaş ve sınıf değişkenlerine göre anlamlı fark gösterdiğini, cinsiyet değişkenine göre ise anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymuştur (Özdemir, 2015).

Şenay Pırtık'ın **"Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Okulöncesi Çocukların Sosyal Beceri ve Akran Tepkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi"** konulu çalışmasında; okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu 60 boşanmış aile çocuğu ve 60 tam aile çocuğunun sosyal becerileri ve akran tepkileri değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda boşanmış ve tam aileden gelen çocukların sosyal beceri puanlarının farklılaştığı belirlenmiştir. Buna ilaveten boşanma ve tam aileden gelme durumuna göre çocukların akranlarına karşı gösterdikleri davranışsal tepkilerinde anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır (Pırtık, 2013).

Yunus Altundağ'ın **"Anne-Babası Boşanmış Ergenlerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinde Yordayıcı Değişkenler Olarak Yaşam Doyumu Ve Yalnızlık"** konulu çalışmasında; anne-babası resmi olarak boşanmış lise eğitimine devam eden ergenler incelenmiştir. Araştırma sonucunda anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik dayanıklılık, yalnızlık ve yaşam doyumlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yalnızlık değişkeninin anne-babası boşanmış ergenlerde psikolojik dayanıklılık üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu bulunmuştur. Son olarak anne-babası boşanmış ergenlerde psikolojik dayanıklılık, yaşam doyumu ve yalnızlık düzeylerinde sahip olunan arkadaş sayısı ya da kardeş sayısı açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (Altundağ, 2013).

Hatice Uysal ve Çağlayan Dinçer'in "Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Akranlarına Uyguladıkları Fiziksel Ve İlişkisel Saldırganlığın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" çalışmasında; 5-6 yaş okulöncesi çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışları öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; çocukların fiziksel saldırganlık puanları erkek çocuklarda daha yüksek olduğu sonucuna varılırken, ilişkisel saldırganlık puanlarının ortaöğretim mezunu babaların ve eğitim alanında çalışan annelerin çocuklarında ise daha yüksek olduğu saptanmıştır (Uysal ve Dinçer, 2013).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren- örneklem, veri toplama aracı, uygulama, verilerin toplanması ve verilerin çözümlemesine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, anne-babası evli ve boşanmış okulöncesi 4 yaş çocukların sosyal davranışlarının öğretmen görüşlerine göre incelenip karşılaştırma yapmak amacı ile betimsel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır.

Betimsel araştırma; olayı olduğu gibi araştırmaya ve var olan durumu belirlemeye çalışan araştırmalardır. Bu tür araştırmalarda, ele alınan olaylar ve durumlar ayrıntılı bir şekilde araştırılmakta, daha önceki olaylar ve durumlarla ilişkisi incelenerek, “Ne” oldukları betimlenmeye çalışılmaktadır (Erkuş, 2005).

Tarama modeli ise, geçmişte ya da o anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Amaç o şeyi değiştirmeye kalkmadan doğru bir şekilde gözlemleyip belirleyebilmektir (Karasar, 2011).

Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri aşağıda sıralanmıştır.

Bağımlı Değişkenler; Fiziksel Saldırganlık, İlişkisel Saldırganlık, Olumlu Sosyal Davranış, Depresif Duygular.

Bağımsız Değişkenler; Cinsiyet, Kardeş Sayısı, Okulun Bağlı Bulunduğu Bölge, Sınıftaki Öğrenci Sayısı, Anne-Babanın Eğitim Durumu, Anne- Babanın Medeni Durumu.

3.2. Evren – Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Lefkoşa, Girne, Mağusa, Güzelyurt ve İskele ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim anaokullarında ve anasınıflarında eğitimine devam eden okulöncesi 4 yaş grubu çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırma evreninde Lefkoşa'da 448, Girne'de 216, Mağusa'da 265, Güzelyurt'ta 192 ve İskele'de 134 öğrenci olmak üzere toplam 1255 öğrenci bulunmaktadır. Evrenin tamamına ulaşılması zaman, maliyet ve kontrol bakımından güç olduğundan örnekleme yönetimine gidilmiştir. Örneklem, belli kurallara göre, belli bir evrenden seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmalar çoğunlukla örneklem kümeler üzerinde yapılır ve elde edilen sonuçlar ilgili evrenlere genellenir (Karasar, 2011). Örneklem, evrenin bir parçası olup hem araştırma, hem de istatistiksel bakımdan büyük önem taşır. Örneklemen en önemli özelliği yansız ve temsili olmasıdır (Kaptan, 1998).

Tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak 1255 kişilik evrenden %95 güven aralığında %2,5 örnekleme hatası ile toplam 691 çocuğun sınıf öğretmenleri ile görüşülmüştür. Tabakalı örnekleme, sınırları belirlenmiş bir evrende alt tabakalar veya alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Burada önemli olan, evren içindeki alt tabakaların varlığından yola çıkarak evren üzerinde çalışmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırma örneklemi seçilirken, 2014-2015 eğitim-öğretim yılı itibari ile KKTC'deki ilçelerde bulunan MEB'e bağlı ilköğretim anaokullarında ve anasınıflarında eğitimine devam eden 4 yaş grubu öğrenci sayıları MEB'e bağlı İlköğretim Dairesinden alınmış ve öğrenci yoğunluğuna göre tabakalanmıştır. Araştırma evrenini en iyi temsil edecek şekilde her bölgeden basit rastlantısal örnekleme yöntemi ile uygun sayıda örneklem seçilmiştir. Saptanan alt tabakalardan örneklem basit tesadüfî örnekleme ile seçilebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Örnekleme dahil edilen örneklem sayılarının ilçelere göre dağılımı Tablo 3.1.'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Çocukların Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge	Çocuk Sayısı	N/ni	Örneklem Sayısı
Lefkoşa	448	35,70	247
Girne	216	17,21	119
Mağusa	265	21,12	146
Güzelyurt	192	15,30	106
İskele	134	10,68	74
Toplam	1255	100,00	691

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak çocuğun çalışma grubunun demografik bilgilerine ulaşmak amacıyla; Çocuk, Okul ve Aile Bilgi Formu, okulöncesi 4 yaş grubu çocukların ilişkisel saldırganlık, fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygularını ölçmek amacıyla da “Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu” kullanılmıştır. Bu bölümde, veri toplama araçları ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3.3.1. Çocuk Bilgi Formu

Araştırmadaki Çocuk Bilgi Formunda okulöncesi çocuklarının demografik özellikleri yer almaktadır. Bunlar; cinsiyet ve kardeş sayılarının sosyal davranışlarını ne düzeyde etkilediklerini saptamak amacıyla her bir öğrenci için ayrı ayrı sınıf öğretmeni tarafından değerlendirilmiştir.

3.3.2. Okul Bilgi Formu

Araştırmadaki Okul Bilgi Formunda çocuğun devam etmiş olduğu okulun adı, okulun bağlı olduğu bölge, okulun bağlı bulunduğu kurum ve sınıftaki öğrenci

sayısını saptamak amacıyla her bir öğrenci için ayrı ayrı sınıf öğretmeni tarafından değerlendirilmiştir.

3.3.3. Aile Bilgi Formu

Araştırmadaki Aile Bilgi Formunda çocuğunun anne - babasının eğitim durumu ve medeni durumlarını saptamak amacıyla her bir öğrenci için ayrı ayrı sınıf öğretmeni tarafından değerlendirilmiştir.

3.3.4. Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu

Araştırmada okulöncesi çocuklarının sosyal davranışlarının incelenmesi için, Crick ve Arkadaşları(1997) tarafından geliştirilen ve Karakuş(2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu (Preschool Social Behavior Scale Teacher Form- PSBS-T) kullanılmıştır. Crick ve Arkadaşları (1997), ilk aşamada toplam 25 maddeden oluşan Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formundan faktör analizi sonrası .40'tan düşük altı madde çıkarılmıştır. Orijinal ölçeğin alt boyutlarının güvenilirliği fiziksel saldırganlık ($\alpha=.94$), ilişkisel saldırganlık ($\alpha=.96$), olumlu sosyal davranışlar ($\alpha=.88$), depresif duygular ($\alpha=.87$) alt boyutlarının iç tutarlılık güvenilirliği yüksek bulunmuştur. Karakuş'un yapmış olduğu geçerlilik ve güvenirlik çalışmasında, ölçeğin alt boyutlarının güvenilirliği fiziksel saldırganlık ($\alpha=.89$), ilişkisel saldırganlık ($\alpha=.83$), olumlu sosyal davranışlar ($\alpha=.88$) güvenilirliği de yüksek bulunmuştur. Depresif duygular ($\alpha=.67$) alt boyutunun güvenilirliğinin ise yeterli düzeyde olduğu kabul edilmiştir. Bu ölçek fiziksel saldırganlık (2.,5.,7.,12.,13.ve19.maddeler), ilişkisel saldırganlık (4.,8.,11.,14.,17.,18. maddeler ile), olumlu sosyal davranışlar (1.,3.,6.ve10.maddeler) ile depresif duyguları (9.,15.ve16. maddeler) belirlemeye yönelik 19 maddeden oluşmaktadır. 5li Likert tipi ölçekte yer alan maddeler 1.Hiçbir zaman, 2.Nadiren, 3.Ara Sıra, 4.Sıklıkla, 5.Her zaman şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçekteki puanların aritmetik ortalaması alındığı için, araştırmaya dahil edilen çocukların puanları en düşük 1, en yüksek 5 arasında değişmektedir. Likert tipi ölçekten alınan puan yükseldikçe

çocuğun fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, depresif duygular ve olumlu sosyal davranışları daha fazla sergilediği söylenebilir (Karakuş, 2008).

Araştırmacı tarafında yapılan iç tutarlılık testi sonucunda, ölçeğin Croanbach Alpha güvenirlik katsayısı fiziksel saldırganlık alt boyutu için $\alpha=.95$, ilişkisel saldırganlık alt boyutu için $\alpha=.94$, olumlu sosyal davranış alt boyutu için $\alpha=.93$, depresif duygular alt boyutu için de $\alpha=.85$ olarak hesaplanmıştır. Ölçek geneli için Croanbach Alpha güvenirlik katsayısı $\alpha=.76$ olarak hesaplanmıştır.

3.4. Uygulama

Karakuş(2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu'nu (Preschool Social Behavior Scale Teacher Form- PSBS-T), tez çalışmamda kullanmak amacı ile izin alındıktan sonra (EK 1), MEB'e bağlı Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğünden devlete bağlı okulöncesi kurumlarında görev yapan öğretmenlerin veri toplama aracındaki bilgi formu ve ölçeği sınıflarındaki öğrencilere uygulayabilmeleri için (EK 2) ve İlköğretim Dairesi'nden bünyelerindeki, devlete bağlı okulöncesi 4 yaş grubu anaokullarının isimleri ve öğrenci sayıları belirlenerek, gerekli izin ve belgeler alındı (EK 3). Daha sonra okul idarecileri ve ilgili sınıf öğretmenleri ile görüşülerek, araştırmanın konusu ve amacı hakkında bilgi verilmiştir. Veri toplama araçları sınıf sayısı kadar sınıf öğretmenine teslim edilerek, her çocuk için ayrı ayrı değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmanın gerçekçi verilere dayandırılması bakımından, soruları içtenlikle eksiksiz yanıtlanmasının önemi vurgulanmıştır. Bu şekilde, devlete bağlı anaokulu ve ilköğretim anasınıflarındaki toplam 42 okulda, 52 öğretmenin (en az 8 hafta somut olarak gözlemlediği) 4 yaş grubundaki 691 tane çocuğun davranışlarını gözlemleri doğrultusunda değerlendirdikleri, Bilgi Formları ve Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu (EK 4) araştırmanın veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Anket yoluyla elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarılmış ve verilerin çözümlemesinde Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 20.0 for Windows Evaluation versiyonu kullanılmıştır.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerinin demografik özelliklerinin ve okulöncesi sosyal davranış ölçeğinde yer alan davranışları gerçekleştirme sıklıklarının belirlenmesinde frekans tabloları kullanılmıştır.

Öğrencilerin okulöncesi sosyal davranış ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlara ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum düzeyde sosyal davranışları tanımlayıcı istatistikler şeklinde verilmiştir.

İstatistiksel çözümlemelerde kullanılacak hipotez testlerini belirlemek amacıyla verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için Kolmogrov-Smirnov (K-S) testi uygulanmıştır.

Yapılan Kolmogrov-Sminov testi sonucunda öğrencilerin okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların normal dağılım göstermediği tespit edilmiş ve analizlerde parametrik olmayan (non-parametrik) hipotez testleri kullanılmıştır. Bağımsız değişken sayısının iki olması durumunda; bağımsız değişken ve bağımlı değişkenlerin karşılaştırılmasında non-parametrik hipotez testlerinden Mann Whitney U testi, bağımsız değişkenin ikiden fazla olduğu durumda Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis Testi sonucunda bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkması durumunda, farkın hangi bağımsız değişken kategorisinden kaynaklandığını saptamak amacıyla, Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Alt boyutlar arasındaki ilişkinin belirlenmesinde Spearman Korelasyon testi kullanılmıştır.

Anlamlılık seviyesi olarak 0,05 kullanılmış olup, $p < 0,05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

Verilerin analizinde yer alan herhangi bir davranışın yorumlanmasında aşağıda verilen ortalama puanlar ve ölçek sınırları kullanılmıştır.

Verilen puanlar	Seçenekler	Puan Aralığı
1	Hiçbir zaman	1.00–1.79
2	Nadiren	1.80–2.59
3	Ara sıra	2.60–3.39
4	Sıklıkla	3.40–4.19
5	Her Zaman	4.20–5.00

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, anne-babası evli ve boşanmış 4 yaş okulöncesi çocuklarının sosyal davranışlarının öğretmen görüşlerine göre incelenip karşılaştırılması amacına uygun olarak alt amaçlara yönelik bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

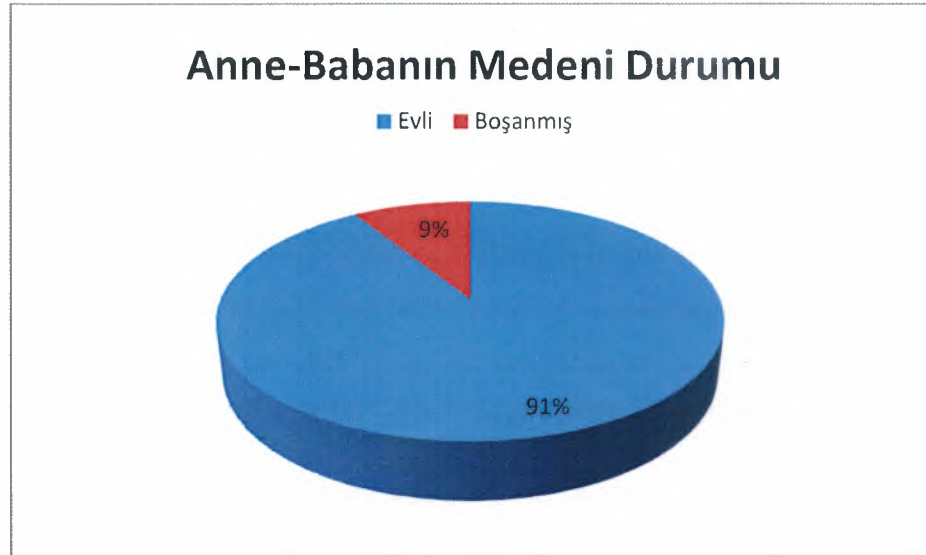
Tablo 4.1. Çocukların Demografik Özellikleri

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kız	345	49,93
Erkek	346	50,07
Kardeş Sayısı		
Kardeş yok	198	28,65
Bir	362	52,39
İki ve üzeri	88	12,74
Anne Eğitim Durumu		
İlköğretim	161	23,30
Lise	336	48,63
Lisans/Lisansüstü	194	28,08
Baba Eğitim Durumu		
İlköğretim	177	25,62
Lise	344	49,78
Lisans/Lisansüstü	170	24,60
Toplam	691	100,00

Tablo 1.'de araştırma kapsamına alınan çocukların demografik özelliklerinin dağılımı verilmiştir.

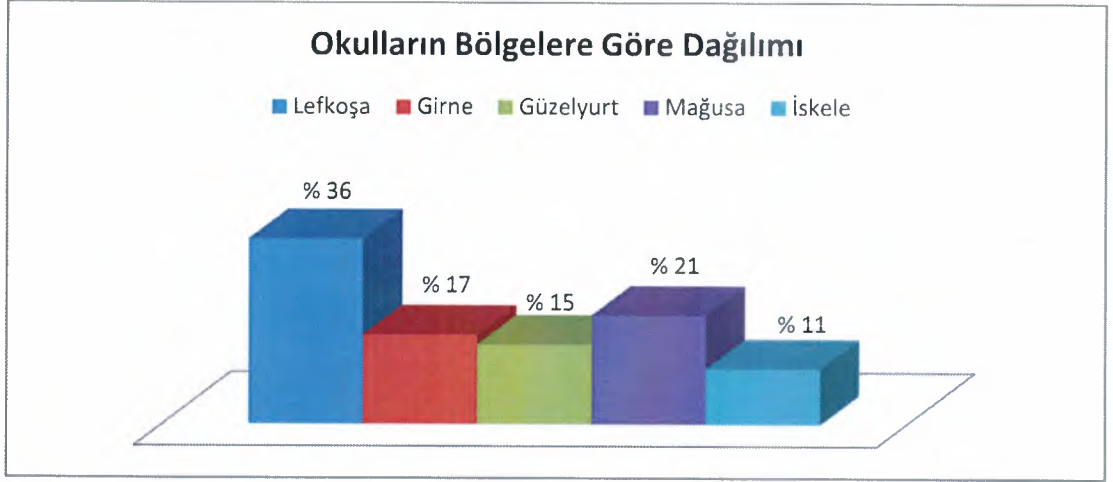
Tablo 1. incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların %49,93'ünün kız ve %50,07'sinin erkek olduğu görülmektedir. Çocukların %28,65'inin kardeşi yok, %52,39'unun bir kardeşi ve %12,74'ünün iki ve üzeri sayıda kardeşi vardır. Araştırmaya dahil edilen çocukların annelerinin eğitim durumları incelendiğinde, çocukların %23,30'unun annesi ilköğretim mezunu, %48,63'ünün lise mezunu ve %28,08'inin lisans/lisansüstü mezunudur. Çocukların babalarının %25,62'si ilköğretim, %49,78'i lise ve %24,60'ı lisans/lisansüstü mezunudur.

Şekil I. incelendiğinde, araştırma kapsamına alınan çocukların %91'inin anne-babası evli, % 9'unun ise boşanmıştır.

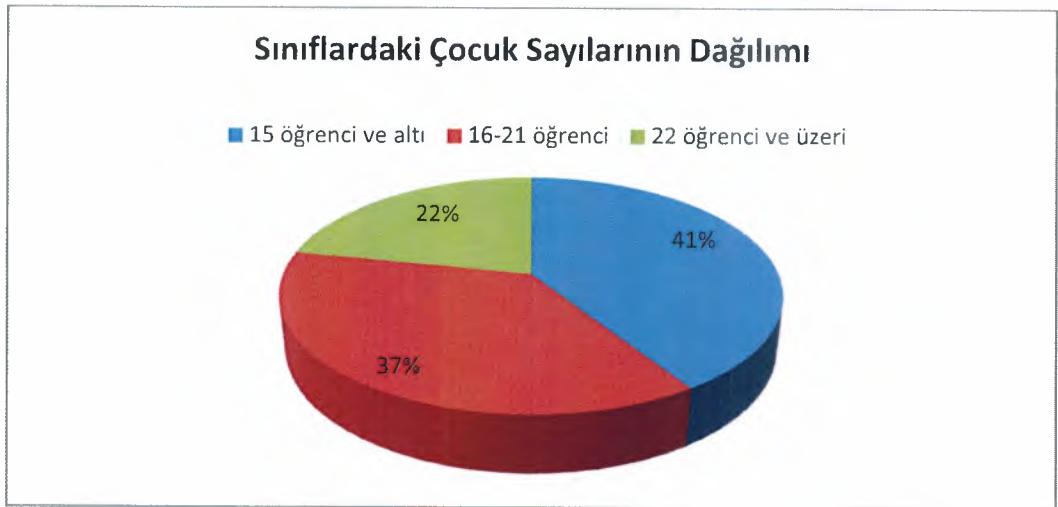
Şekil I. Çocukların Anne-Babalarının Medeni Durumu

Şekil II.'de araştırma kapsamına alınan çocukların okullarının bulunduğu bölgelere göre dağılımı verilmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocukların %36'sı Lefkoşa, %17'si Girne, %15'i Güzelyurt, %21'i Mağusa ve %11'i İskele ilçelerinde bulunan okulöncesi eğitim kurumlarına devam etmektedir.

Şekil II. Çocukların Okullarının Bulundukları Bölgelere Göre Dağılımı

Şekil III. de araştırmaya dahil edilen çocukların %41'inin sınıflarında 15 ve altında, %37'sinin 16-21 arası ve %22'sinin 22 ve üzeri öğrenci bulunmaktadır.

Şekil III. Sınıflardaki Çocuk Sayılarının Dağılımı

Tablo 4.2. Çocukların Fiziksel Saldırganlık Alt Boyutunda Yer Alan Önergeleri Gerçekleştirme Sıklıkları

	Hiçbir Zaman		Nadiren		Ara Sıra		Sıklıkla		Her Zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Fiziksel Saldırganlık										
1.Akranlarına tekme atar ya da onlara vurur.	416	60,20	139	20,12	101	14,62	29	4,20	6	0,87
2.Akranlarını, onlara vurmakla veya onları dövmele tehdit eder.	473	68,45	118	17,08	71	10,27	22	3,18	7	1,01
3.Diğer çocukları iter veya dörter.	376	54,41	166	24,02	94	13,60	44	6,37	11	1,59
4.İsteklerini elde etmek için akranlarını, onlara zarar vermekle tehdit eder.	496	71,78	110	15,92	54	7,81	26	3,76	5	0,72
5.Diğer çocuklara çimdikleyerek zarar verir.	515	74,53	89	12,88	57	8,25	24	3,47	6	0,87
6.Üzgün olduğunda akranlarının Eşyalarına zarar verir.	524	75,83	88	12,74	53	7,67	20	2,89	6	0,87

Tablo 4.3. Çocukların İlişkisel Saldırganlık Alt Boyutunda Yer Alan Önergeleri Gerçekleştirme Sıklıkları

	Hiçbir Zaman		Nadiren		Ara Sıra		Sıklıkla		Her Zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İlişkisel Saldırganlık										
1. Bir akranı onun söyledliğini yapmadığı sürece, onu oyuna almamakla tehdit eder.	371	53,69	196	28,36	73	10,56	43	6,22	8	1,16
2. Akranlarına istediklerini yapmadıkça onlarla Oynamayacağını ya da arkadaş olmayacağını söyler.	339	49,06	214	30,97	90	13,02	37	5,35	11	1,59
3. Akranlarına, istediklerini yapmadıkları takdirde doğum günü partisine davet etmeyeceğini söyler.	497	71,92	110	15,92	61	8,83	16	2,32	7	1,01
4. Akranlarına, diğer çocuklarla oynamamasını veya onlarla arkadaş olmamasını söyler.	477	69,03	123	17,80	65	9,41	19	2,75	7	1,01
5. Bir akranına kızdığında onu oyun grubundan dışlar.	376	54,41	183	26,48	86	12,45	38	5,50	8	1,16
6. Diğer çocukların bir akranını sevmemesi için uğraşır.	538	77,86	90	13,02	39	5,64	19	2,75	5	0,72

Tablo 4.4. Çocukların Olumlu Sosyal Davranış Alt Boyutunda Yer Alan Önermeleri Gerçekleştirme Sıklıkları

	Hiçbir Zaman		Nadiren		Ara Sıra		Sıklıkla		Her Zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Olumlu Sosyal Davranış										
1.Akranlarına yardım eder.	19	2,75	81	11,72	117	16,93	224	32,42	250	36,18
2.Diğer çocuklara iyi davranır veya onlara güzel şeyler söyler.	24	3,47	64	9,26	151	21,85	204	29,52	248	35,89
3.Paylaşmasını bilir ve sırasını bekler.	26	3,76	72	10,42	102	14,76	192	27,79	299	43,27
4.Akranlarına karşı naziktir.	25	3,62	71	10,27	124	17,95	215	31,11	256	37,05

Tablo 4.5. Çocukların Depresif Duygular Alt Boyutunda Yer Alan Önermeleri Gerçekleştirme Sıklıkları

	Hiçbir Zaman		Nadiren		Ara Sıra		Sıklıkla		Her Zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Depresif Duygular										
1.Diğer çocuklara pek gülmez.	366	52,97	199	28,80	85	12,30	26	3,76	15	2,17
2.Üzgün görünür.	336	48,63	240	34,73	88	12,74	21	3,04	6	0,87
3.Okulda iyi vakit geçirmez (okulda eğleniyormuş gibi görünmez).	444	64,25	177	25,62	50	7,24	13	1,88	7	1,01

Tablo 4.2.'de araştırmaya dahil edilen çocukların fiziksel saldırganlık alt boyutunda yer alan davranışları gerçekleştirme sıklıklarının dağılımı verilmiştir. Araştırma kapsamına alınan çocukların %14,62'sinin ara sıra akranlarına tekme attığı ya da vurduğu, %10,27'sinin ara sıra akranlarını dövmekle tehdit ettiği, %6,37'sinin sıklıkla diğer çocukları ittiği yada dürttüğü, %15,92'sinin nadiren isteklerini elde etmek için akranlarını, onlara zarar vermekle tehdit ettiği, %3,47'sinin sıklıkla diğer çocukları çimdikleyerek onlara zarar verdiği ve %7,67'sinin ara sıra üzgün olduğunda akranlarının eşyalarına zarar verdiği saptanmıştır. Çocukların bu alt boyuttan aldıkları puan ortalaması $1,54 \pm 0,79$ 'dur. Çocukların bu alt boyuttan minimum 1 puan maksimum 5 puan almıştır. Buna göre çocuklar fiziksel saldırganlık alt boyutunda yer alan davranışları hiçbir zaman sergilememektedir.

Araştırma kapsamına alınan çocukların ilişkisel saldırganlık alt boyutunda yer alan davranışları gerçekleştirme sıklıklarının dağılımı Tablo 4.3.'de verilmiştir. % Çocukların 6,22'si sıklıkla bir akranı onun söylediğini, yapmadığı zaman onu oyuna almamakla tehdit etmektedir. Çocukların %13,02'si ara sıra akranlarına istediklerini yapmadıkça onlarla oynamayacağını ya da arkadaş olmayacağını söylemekte, %12,45'i ara sıra bir akranına kızdığında onu oyun grubundan dışlamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %15,92'si nadiren akranlarına, istediklerini yapmadıkları takdirde doğum günü partisine davet etmeyeceğini, %17,80'i diğer çocuklarla oynamamasını veya onlarla arkadaş olmamasını söylemektedir. Çocukların ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puan ortalaması $1,59 \pm 0,78$ olup, bu alt boyuttan minimum 1 puan ve maksimum 5 puan almıştır. Buna göre araştırmaya dahil edilen çocukların geneli ilişkisel saldırganlık alt boyutunda yer alan davranışları hiçbir zaman sergilememektedir.

Tablo 4.4.'de araştırmaya alınan çocukların olumlu sosyal davranış alt boyutunda yer alan davranışları gerçekleştirme sıklıklarının dağılımı verilmiştir. Çocukların %2,75'i arkadaşlarına hiçbir zaman yardım etmezken, %11,72'si arkadaşlarına nadiren, %16,93'ü ara sıra , %32,42'si sıklıkla ve %36,18'i her zaman yardım etmektedir. Çocukların %21,85'i ara sıra, %29,52'si sıklıkla ve %35,89'u diğer çocukları iyi davranıp onlara güzel şeyler söylemektedir. Araştırma kapsamına alınan çocukların %14,76'sı ara sıra, %27,79'u sıklıkla ve %43,27'si her zaman paylaşmasını bilmekte

ve sırasını beklemektedir. Çocukların %3,62'si hiçbir zaman akranlarına karşı nazik olmazken, %10,27'si nadiren, %17,95'i ara sıra, %31,11'i sıklıkla ve %37,05'i her zaman akranlarına karşı nazik davranmaktadır. Çocukların olumlu sosyal davranış alt boyutundan aldıkları puan ortalaması $3,89 \pm 1,02$ 'i olup, çocukların geneli olumlu sosyal davranış alt boyutunda yer alan davranışları sıklıkla yapmaktadır.

Tablo 4.5.'de araştırma kapsamına alınan çocukların depresif duygular alt boyutunda yer alan davranışları gerçekleştirme sıklıklarının dağılımı verilmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocukların %28,80'i nadiren, %12,30'u ara sıra ve %3,76'sı sıklıkla diğer çocuklara pek gülmemekte, %34,73'ü nadiren ve %12,74'ü ara sıra üzgün görünmektedir. Çocukların %25,62'si nadiren ve %7,24'ü ara sıra okulda eğleniyormuş gibi görünmemektedir. Araştırmaya dahil edilen çocukların depresif duygular alt boyutunda aldıkları puan ortalaması $1,65 \pm 0,7$ puandır. Çocukların bu alt boyuttan minimum 1 puan ve maksimum 5 puan almıştır. Buna göre araştırma kapsamına alınan çocukların genel olarak bu alt boyutta yer alan davranışları sergilememekte ve depresif duygular içerisinde bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamına alınan çocukların okulöncesi sosyal davranış ölçeği genelinden aldıkları puan ortalaması $2,17 \pm ,34$ 'tür. Öğrencilerin ölçekten minimum 1,42 puan ve maksimum 3.75 puan almıştır.

Tablo 4.6. Çocukların Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Tanımlayıcı İstatistikleri

Alt Boyutlar	n	$\bar{x}$	s	Min	Max
Fiziksel Saldırganlık	691	1,54	0,79	1,00	5,00
İlişkisel Saldırganlık	691	1,59	0,78	1,00	5,00
Olumlu Sosyal Davranış	691	3,89	1,02	1,00	5,00
Depresif Duygular	691	1,65	0,77	1,00	5,00

Tablo 4.7. Çocukların Cinsiyetine Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Fiziksel	Kız	345	1,35	0,64	292,12	100782,00	41097,00	0,00*
Saldırganlık	Erkek	346	1,73	0,88	399,72	138304,00		
İlişkisel	Kız	345	1,53	0,73	329,46	113662,00	53977,00	0,02*
Saldırganlık	Erkek	346	1,65	0,82	362,50	125424,00		
Olumlu	Kız	345	4,09	0,99	388,98	134198,50	44856,50	0,00*
Sosyal Davranış	Erkek	346	3,70	1,01	303,14	104887,50		
Depresif	Kız	345	1,56	0,70	324,09	111812,00	52127,00	0,00*
Duygular	Erkek	346	1,74	0,82	367,84	127274,00		

* $p < 0,05$

Araştırma kapsamına alınan çocukların cinsiyetine göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan kız çocukların fiziksel saldırganlık alt boyutundan ortalama $1,35 \pm 0,64$ puan erkek çocukların ise ortalama $1,73 \pm 0,88$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Kız ve erkek çocukların fiziksel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Erkek çocukların, bu alt boyuttan kız çocukların göre daha yüksek puan almıştır. Başka bir ifade ile erkek çocukların kız çocukların göre daha fazla fiziksel saldırganlık göstermektedir.

Çocukların cinsiyetine göre ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar incelendiğinde, kız çocukların ortalama $1,53 \pm 0,73$ puan erkek çocukların ise ortalama $1,65 \pm 0,82$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Çocukların cinsiyetlerine göre ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Erkek çocukların, bu alt boyuttan kız çocukların göre daha yüksek puan almıştır. Yani erkek çocukların ilişkisel saldırganlık davranışlarını gösterme sıklıkları kız çocuklara göre daha fazladır.

Araştırmaya dahil edilen kız olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan ortalama $4,09 \pm 0,99$ puan, erkek çocukların ise ortalama $3,70 \pm 1,01$ puan almıştır. Araştırma kapsamına alınan çocukların cinsiyetlerine göre olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Kız çocuklar bu alt boyuttan erkek çocuklara göre daha yüksek puan almış olup, kız çocukların olumlu sosyal davranış gösterme düzeyleri daha yüksektir.

Araştırmaya katılan çocukların cinsiyetine göre depresif duygular alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Erkek çocuklar ($\bar{x} = 1,74$) bu alt boyuttan, kız çocuklara ($\bar{x} = 1,56$) göre daha yüksek puan almıştır. Başka bir ifade ile erkek çocukların depresif duygular sergileme düzeyi, kız çocuklara göre daha yüksektir.

Crick ve arkadaşları (1997) çocuklarda saldırganlık davranışları ile ilgili yapılan birçok araştırmada erkek çocukların daha çok fiziksel saldırganlığa başvurduğu belirlenmiştir. Katsurada ve Sugawara (1998)'nin çalışmasında erkek çocukların kız çocuklarına göre daha saldırgan davranışlarda bulundukları sonucuna ulaşmıştır. Erkek çocuklardaki saldırganlık davranışının daha sık görülmesinin nedeni kız çocuklara oranla erkek çocukların bu tarz davranışlarının yetişkinler tarafından daha fazla onay görmesi ve teşvik edilmesi ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Söz konusu davranışlar zaman zaman erkek çocuğuna biçilen rollerle ilgili olurken, zaman zaman da ailenin genel davranış örüntüsü ile ilgili olabilir (Kanlıklıçer,2005).

Tablo 4.8. Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Kardeş Sayısı	n	$\bar{x}$	S	Sıra Ortalaması	X^2	p
Fiziksel Saldırganlık	Kardeş yok	198	1,57	0,82	353,49	3,10	0,21
	Bir	362	1,51	0,78	334,65		
	İki ve üzeri	131	1,58	0,79	366,03		
İlişkisel Saldırganlık	Kardeş yok	198	1,70	0,90	366,41	3,15	0,21
	Bir	362	1,55	0,72	339,11		
	İki ve üzeri	131	1,54	0,73	334,18		
Olumlu Sosyal Davranış	Kardeş yok	198	3,77	1,11	328,30	12,02	0,00*
	Bir	362	4,02	0,96	369,88		
	İki ve üzeri	131	3,72	1,02	306,76		
Depresif Duygular	Kardeş yok	198	1,77	0,85	372,52	8,19	0,02*
	Bir	362	1,57	0,69	326,42		
	İki ve üzeri	131	1,72	0,81	360,03		

* $p < 0,05$

Tablo 4.8.'de araştırma kapsamına alınan çocukların kardeş sayılarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 4.8. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan çocukların kardeş sayılarına göre fiziksel saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Araştırmaya dahil edilen kardeşi olmayan çocukların olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan ortalama $3,77 \pm 1,11$ puan, bir kardeşi olan çocukların $4,02 \pm 0,96$ puan, iki ve üzeri kardeşi olan çocuklar ise ortalama $3,72 \pm 1,02$ puan almıştır. Araştırma kapsamına alınan çocukların kardeş sayılarına göre olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Bu fark bir kardeşe sahip çocuklardan kaynaklanmakta olup, bir kardeşi olan çocuklar kardeşi olmayan ve iki ve üzeri

kardeşi olan çocuklara göre olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan daha yüksek puan almıştır.

Çocukların kardeş sayılarına göre depresif duygular ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, kardeşi olmayan çocukların ortalama $1,77 \pm 0,85$ puan, bir kardeşi olan çocukların $1,57 \pm 0,69$ puan, iki ve üzeri kardeşi olan çocukların ise ortalama $1,72 \pm 0,81$ puan aldığı tespit edilmiştir. Araştırma kapsamına alınan çocukların kardeş sayılarına göre depresif duygular alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Buna göre fark; bir kardeşe sahip çocuklardan kaynaklanmakta olup, bir kardeşi olan çocuklar kardeşi olmayan ve iki ve üzeri kardeşi olan çocuklara göre depresif duygular alt boyutundan daha düşük puan almıştır.

Tablo 4.9. Çocukların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Anne Eğitim Dur.	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Fiziksel Saldırganlık	İlköğretim	161	1,64	0,84	372,77	4,85	0,09
	Lise	336	1,52	0,78	342,79		
	Lisans/Lisansüstü	194	1,49	0,76	329,34		
İlişkisel Saldırganlık	İlköğretim	161	1,54	0,73	332,99	1,28	0,53
	Lise	336	1,57	0,75	346,26		
	Lisans/Lisansüstü	194	1,66	0,86	356,35		
Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	161	3,73	1,03	311,47	6,41	0,04*
	Lise	336	3,95	1,01	357,31		
	Lisans/Lisansüstü	194	3,94	1,02	355,07		
Depresif Duygular	İlköğretim	161	1,73	0,86	358,38	1,33	0,51
	Lise	336	1,62	0,75	337,92		
	Lisans/Lisansüstü	194	1,65	0,71	349,72		

* $p < 0,05$

Tablo 4.9’da araştırma kapsamına alınan çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması verilmiştir. Tablo 4.9. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Araştırmaya dahil edilen anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan ortalama $3,73\pm1,03$ puan, anneleri lise mezunu olan çocukların $3,95\pm1,01$ puan ve anneleri lisans/lisansüstü mezunu olan çocukların ise ortalama $3,94\pm1,02$ puan almıştır. Araştırma kapsamına alınan çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu fark anneleri ilköğretim mezunu olan öğrencilerden kaynaklanmaktadır. Anneleri ilköğretim mezunu olan öğrenciler, anneleri lise ve lisans/lisansüstü mezunu olan öğrencilere göre olumlu sosyal davranış alt boyutundan daha düşük puan almıştır. Buna göre; anne ve babanın öğrenim durumu(düzeyi) düştükçe çocuklarının ilişkisel saldırganlık davranışlarının azaldığı örnekleme oluşturan öğretmenlerin görüşlerine göre söylenebilmektedir.

Baran (1989)’nen yapmış olduğu çalışmada, annenin öğrenim düzeyi düştükçe davranış problemlerinin arttığı sonucuna ulaşmıştır. Aral ve arkadaşları (2006) yapmış oldukları çalışmada, üniversite mezunu annelerin çocuklarının hem işbirliği hem de sosyal ilişkilerde ortalama puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aka. Karaca, Gündüz ve Aral, 2011).

Tablo 4.10. Çocukların Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Baba Eğitim Dur.	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Fiziksel Saldırganlık	İlköğretim	177	1,61	0,83	365,73	6,85	0,03*
	Lise	344	1,57	0,82	351,27		
	Lisans/Lisansüstü	170	1,41	0,69	314,79		
İlişkisel Saldırganlık	İlköğretim	177	1,53	0,71	334,31	1,23	0,54
	Lise	344	1,62	0,80	353,65		
	Lisans/Lisansüstü	170	1,58	0,81	342,70		
Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	177	3,80	1,05	327,25	2,90	0,23
	Lise	344	3,90	1,01	347,09		
	Lisans/Lisansüstü	170	3,98	1,02	363,30		
Depresif Duygular	İlköğretim	177	1,68	0,85	344,22	2,18	0,34
	Lise	344	1,62	0,76	337,84		
	Lisans/Lisansüstü	170	1,68	0,69	364,36		

* $p < 0,05$

Tablo 4.10'da araştırma kapsamına alınan çocukların babalarının eğitim durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 4.10. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan çocukların babalarının eğitim durumlarına göre ilişkisel saldırganlık, olumlu davranış gösterme ve depresif duygular boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Araştırmaya dahil edilen babaları ilköğretim mezunu olan çocukların fiziksel saldırganlık alt boyutundan ortalama $1,61 \pm 0,83$ puan, babaları lise mezunu olan öğrenciler $1,57 \pm 0,82$ puan ve babaları lisans/lisansüstü mezunu olan çocuklar ise ortalama $1,41 \pm 0,69$ puan almıştır. Araştırma kapsamına alınan çocukların babalarının eğitim durumlarına göre fiziksel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar

arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu fark babaları lisans/lisansüstü mezunu olan çocuklardan kaynaklanmaktadır. Babaları lisans/lisansüstü mezunu olan çocuklar, babaları ilköğretim ve lise mezunu olan çocuklara göre fiziksel saldırganlık alt boyutundan daha düşük puan almıştır.

Tablo 4.11. Çocukların Okullarının Bulunduğu Bölgelere Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Bölge	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	X^2	p
Fiziksel Saldırganlık	Lefkoşa	247	1,52	0,75	353,67	3,76	0,44
	Girne	119	1,63	0,89	353		
	Güzelyurt	106	1,66	0,88	361,28		
	Mağusa	145	1,47	0,77	328,55		
	İskele	74	1,40	0,62	321,45		
İlişkisel Saldırganlık	Lefkoşa	247	1,56	0,71	356,23	9,99	0,04*
	Girne	119	1,76	0,91	376,27		
	Güzelyurt	106	1,67	0,84	353,08		
	Mağusa	145	1,50	0,80	308,23		
	İskele	74	1,47	0,61	327,05		
Olumlu Sosyal Davranış	Lefkoşa	247	3,77	1,01	318,99	12,29	0,02*
	Girne	119	4,09	1,04	394,82		
	Güzelyurt	106	3,89	0,95	341,19		
	Mağusa	145	3,92	1,10	355,96		
	İskele	74	3,93	0,91	345,03		
Depresif Duygular	Lefkoşa	247	1,71	0,77	363,58	16,33	0,00*
	Girne	119	1,41	0,53	292,00		
	Güzelyurt	106	1,72	0,74	370,05		
	Mağusa	145	1,65	0,91	327,14		
	İskele	74	1,75	0,78	376,67		

* $p<0,05$

Araştırma kapsamına alınan çocukların okullarının bulunduğu bölgelere göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması Tablo 4.11'de verilmiştir.

Tablo 4.11 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan çocukların okullarının bulunduğu bölgelere göre fiziksel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Çocukların okullarının bulunduğu bölgelere göre ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar incelendiğinde, Lefkoşa bölgesinde bulunan okullara devam eden çocukların ortalama $1,56\pm0,71$, Girne bölgesinde bulunan okullara giden çocukların ortalama $1,76\pm0,91$ puan, Güzelyurt bölgesindeki okullara giden çocukların ortalama $1,67\pm0,84$ puan, Mağusa bölgesindeki okullara giden çocukların ortalama $1,50\pm0,80$ puan ve İskele bölgesindeki okullara giden çocukların ortalama $1,47\pm0,61$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Çocukların okullarının bulunduğu bölgelere göre ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Girne ve Güzelyurt bölgesinde yer alan okullara giden çocuklar, diğer bölgelerdeki okullara devam eden çocuklara göre bu alt boyuttan daha yüksek puan almıştır.

Araştırma kapsamına alınan Lefkoşa bölgesinde bulunan okullara giden çocuklar olumlu sosyal davranış alt boyutundan ortalama $3,77\pm1,01$ puan, Girne bölgesinde bulunan okullara giden çocukların ortalama $4,09\pm1,04$ puan, Güzelyurt bölgesindeki okullara giden çocukların ortalama $3,89\pm0,95$ puan, Mağusa bölgesindeki okullara giden çocukların ortalama $3,92\pm1,10$ puan ve İskele bölgesindeki okullara giden çocukların ortalama $3,93\pm0,91$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Çocukların okullarının bulunduğu bölgelere göre olumlu sosyal davranış alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Lefkoşa bölgesinde yer alan okullara giden çocuklar, diğer bölgelerdeki okullara devam eden çocuklara göre bu alt boyuttan daha düşük puan almıştır.

Çocukların okullarının bulunduğu bölgelere göre depresif duygular alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Girne bölgesinde ($\bar{x} = 1,41$) yer alan okullara devam eden çocukların

depresif duygular alt boyutundan aldıkları puan ortalaması diğer bölgelerdeki okullara devam eden çocuklardan daha düşüktür.

Tablo 4.12. Çocukların Sınıflarında Bulunana Öğrenci Sayılarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Çocuk Sayısı	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	X^2	p
Fiziksel Saldırganlık	15 çocuk ve altı	282	1,52	0,72	353,51	2,86	0,24
	16-21 çocuk	257	1,57	0,82	351,23		
	22 çocuk ve üzeri	152	1,50	0,86	323,22		
İlişkisel Saldırganlık	15 çocuk ve altı	282	1,54	0,70	340,56	10,62	0,00*
	16-21 çocuk	257	1,69	0,83	373,29		
	22 çocuk ve üzeri	152	1,51	0,82	309,94		
Olumlu Sosyal Davranış	15 çocuk ve altı	282	3,89	1,01	343,43	7,08	0,03*
	16-21 çocuk	257	3,81	1,02	327,88		
	22 çocuk ve üzeri	152	4,04	1,04	381,42		
Depresif Duygular	15 çocuk ve altı	282	1,66	0,76	350,05	5,77	0,06
	16-21 çocuk	257	1,69	0,75	360,48		
	22 çocuk ve üzeri	152	1,58	0,83	314,00		

* $p < 0,05$

Tablo 4.12. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan çocukların sınıflarında bulunan çocuk sayılarına göre fiziksel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Sınıflarında 15 çocuk ve altı bulunan çocukların ilişkisel saldırganlık alt boyutundan ortalama $1,54 \pm 0,70$ puan, 16-21 arası çocuk bulunan çocuklar $1,69 \pm 0,83$ puan ve 22 ve üzeri çocuk bulunan çocuklar ise ortalama $1,51 \pm 0,82$ puan almıştır. Araştırma kapsamına alınan çocukların sınıflarında bulunan çocuk sayılarına göre ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Bu fark sınıfların da 16-21 arası çocuk bulunan

çocuklardan kaynaklanmaktadır. Sınıflarında 16-21 arası çocuk bulunan çocuklar, diğer çocuklara göre ilişkisel saldırganlık alt boyutundan daha yüksek puan almıştır.

Araştırmaya dahil edilen sınıflarında 15 çocuk ve altı bulunan çocukların olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan ortalama $3,89 \pm 1,01$ puan, 16-21 arası çocuk bulunan çocuklar $3,81 \pm 1,02$ puan ve 22 ve üzeri çocuk bulunan çocuklar ise ortalama $4,04 \pm 1,04$ puan almıştır. Araştırma kapsamına alınan çocukların sınıflarında bulunan çocuk sayılarına göre olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Bu fark sınıfların da 16-21 arası çocuk bulunan çocuklardan kaynaklanmaktadır. Sınıflarında 16-21 arası çocuk bulunan çocuklar, diğer çocuklara göre olumlu sosyal davranış alt boyutundan daha düşük puan almıştır.

Tablo 4.13. Çocukların Anne-Babalarının Medeni Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Anne-Baba			Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
	Medeni Durum	n	$\bar{x}$				
Fiziksel Saldırganlık	Evli	632	1,51	0,78	339,33	214455,50	14427,50
	Boşanmış	59	1,81	0,91	417,47	24630,50	0,00*
İlişkisel Saldırganlık	Evli	632	1,57	0,76	340,93	215467,00	15439,00
	Boşanmış	59	1,83	0,96	400,32	23619,00	0,02*
Olumlu Sosyal Davranış	Evli	632	3,94	1,00	356,08	225040,00	12276,00
	Boşanmış	59	3,34	1,04	238,07	14046,00	0,00*
Depresif Duygular	Evli	632	1,60	0,72	335,17	211825,00	11797,00
	Boşanmış	59	2,23	1,03	462,05	27261,00	0,00*

* $p < 0,05$

Araştırma kapsamına alınan çocukların anne- babalarının medeni durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması Tablo 4.13'de verilmiştir.

Tablo 4.13. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan anne-babası evli olan çocukların fiziksel saldırganlık alt boyutundan ortalama $1,51 \pm 0,78$ puan anne- babası boşanmış olan çocukların ise ortalama $1,81 \pm 0,91$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Çocukların anne-babalarının medeni durumlarına göre fiziksel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Anne-babası boşanmış çocuklar, bu alt boyuttan anne ve babası evli olan çocuklara göre daha yüksek puan almıştır.

Çocukların anne-babalarının medeni durumlarına göre ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar incelendiğinde, anne-babası evli olan çocukların ortalama $1,57 \pm 0,76$ puan, anne-babası boşanmış olan çocukların ise ortalama $1,83 \pm 0,96$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Çocukların anne-babalarının medeni durumlarına göre ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Anne-babası boşanmış olan çocuklar, bu alt boyuttan anne-babası evli olan çocuklara göre daha yüksek puan almıştır.

Araştırmaya dahil edilen anne-babası evli olan çocuklar olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan ortalama $3,94 \pm 1,0$ puan, anne-babası boşanmış olan çocuklar ise ortalama $3,34 \pm 1,04$ puan almıştır. Araştırma kapsamına alınan çocukların anne ve babalarının medeni durumlarına göre olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Anne ve babaları evli olan çocuklar bu alt boyuttan anne ve babaları boşanmış olan çocuklara göre daha yüksek puan almış olup, anne ve babası evli olan çocukların olumlu sosyal davranış gösterme düzeyleri daha yüksektir.

Araştırmaya katılan çocukların anne ve babalarının medeni durumlarına göre depresif duygular alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Anne ve babası boşanmış olan çocuklar ($\bar{x} = 2,23$) bu alt boyuttan, anne ve babası evli olan çocuklara ($\bar{x} = 1,60$) göre daha yüksek puan almıştır.

Tablo 4.14. Anne-Babası Evli Olan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Fiziksel	Kız	324	1,33	0,63	266,71	86414,50	33764,50	0,00*
Saldırganlık	Erkek	308	1,71	0,87	368,88	113613,50		
İlişkisel	Kız	324	1,51	0,73	299,49	97034,50	44384,50	0,01*
Saldırganlık	Erkek	308	1,63	0,79	334,39	102993,50		
Olumlu	Kız	324	4,15	0,96	357,07	115690,50	36751,50	0,00*
Sosyal Davranış	Erkek	308	3,73	1,01	273,82	84337,50		
Depresif	Kız	324	1,52	0,66	296,40	96032,00	43382,00	0,00*
Duygular	Erkek	308	1,69	0,76	337,65	103996,00		

* $p < 0,05$

Tablo 4.14’de Araştırma kapsamına alınan anne ve babası evli olan çocukların cinsiyetlerine göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması verilmiştir.

Anne ve babası evli olan kız çocukların fiziksel saldırganlık alt boyutundan ortalama $1,33 \pm 0,63$ puan, erkek çocukların ise ortalama $1,71 \pm 0,87$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Anne ve babası evli olan kız ve erkek çocukların fiziksel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Anne ve babası evli olan erkek çocuklar, bu alt boyuttan kız çocuklara göre daha yüksek puan almıştır.

Araştırmaya dahil edilen anne ve babası evli olan çocukların cinsiyetlerine göre ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar incelendiğinde, kız çocukların ortalama $1,51 \pm 0,73$ puan, erkek çocukların ise ortalama $1,63 \pm 0,79$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Anne ve babaları evli olan çocukların cinsiyetlerine göre ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Erkek çocuklar, bu alt boyuttan kız çocuklara göre daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır.

Araştırmaya dahil edilen anne ve babası evli olan kız çocuklar olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan ortalama $4,15 \pm 0,96$ puan, erkek çocuklar ise ortalama $3,73 \pm 1,01$ puan almıştır. Araştırma kapsamına alınan anne ve babaları evli olan çocukların cinsiyetlerine göre olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Kız çocuklar bu alt boyuttan erkek çocuklara göre daha yüksek puan almış olup, anne ve babaları evli olan kız çocukların olumlu sosyal davranış gösterme düzeyleri erkek çocuklara göre daha yüksektir.

Anne ve babası evli olan çocukların cinsiyetlerine göre depresif duygular alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Erkek çocuklar ($\bar{x} = 1,69$) bu alt boyuttan, kız çocuklara ($\bar{x} = 1,52$) göre daha yüksek puan almıştır.

Tablo 4.15. Anne-Babası Boşanmış Olan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Fiziksel	Kız	21	1,63	0,74	27,98	587,50	356,50	0,49
Saldırganlık	Erkek	38	1,92	0,98	31,12	1182,50		
İlişkisel	Kız	21	1,85	0,78	32,83	689,50	339,50	0,34
Saldırganlık	Erkek	38	1,82	1,05	28,43	1080,50		
Olumlu Sosyal Davranış	Kız	21	3,19	1,11	27,83	584,50	353,50	0,47
	Erkek	38	3,42	1,00	31,20	1185,50		
Depresif	Kız	21	2,25	0,92	30,83	647,50	381,50	0,78
Duygular	Erkek	38	2,21	1,10	29,54	1122,50		

* $p < 0,05$

Tablo 4.15’de araştırmaya dahil edilen anne ve babası boşanmış olan çocukların cinsiyetlerine göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 4.15. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan anne ve babası boşanmış olan çocukların cinsiyetlerine göre okul öncesi sosyal davranış ölçeğinde yer alan fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Anne ve babası boşanmış olan kız ve erkek çocukların sosyal davranışları benzerdir.

Tablo 4.16. Anne-Babası Evli Olan Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Kardeş Sayısı	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	X^2	p
Fiziksel Saldırganlık	Kardeş yok	168	1,54	0,81	320,35	2,99	0,22
	Bir	340	1,49	0,77	306,96		
	İki ve üzeri	124	1,55	0,75	337,46		
İlişkisel Saldırganlık	Kardeş yok	168	1,67	0,86	334,45	2,39	0,30
	Bir	340	1,53	0,71	309,25		
	İki ve üzeri	124	1,53	0,72	312,06		
Olumlu Sosyal Davranış	Kardeş yok	168	3,88	1,07	309,46	10,18	0,01*
	Bir	340	4,05	0,96	334,93		
	İki ve üzeri	124	3,74	1,02	275,50		
Depresif Duygular	Kardeş yok	168	1,65	0,77	328,51	4,91	0,09
	Bir	340	1,53	0,64	302,51		
	İki ve üzeri	124	1,71	0,82	338,58		

* $p<0,05$

Tablo 4.16'da Araştırma kapsamına alınan anne ve babası evli olan çocukların kardeş sayılarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması verilmiştir.

Anne ve babası evli olan çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Araştırmaya dahil edilen anne ve babası evli olan, kardeşi bulunmayan çocuklar olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan ortalama $3,88 \pm 1,07$ puan, bir kardeşi olan çocuklar $4,05 \pm 0,96$ puan, iki ve üzeri kardeşi olan çocuklar ise ortalama $3,74 \pm 1,02$ puan almıştır. Araştırma kapsamına alınan anne ve babası evli olan çocukların kardeş sayılarına göre olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Bu fark anne ve babası evli olan ve bir kardeşe sahip çocuklardan kaynaklanmakta olup, anne ve babası evli olan diğer çocuklara göre olumlu sosyal davranış gösterme alt boyutundan daha yüksek puan almıştır.

Tablo 4.17. Anne-Babası Boşanmış Olan Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Kardeş Sayısı	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	X^2	p
Fiziksel Saldırganlık	Kardeş yok	30	1,77	0,86	29,43	0,15	0,93
	Bir	22	1,80	0,88	30,09		
	İki ve üzeri	7	2,05	1,27	32,14		
İlişkisel Saldırganlık	Kardeş yok	30	1,87	1,07	29,88	2,04	0,36
	Bir	22	1,85	0,80	32,66		
	İki ve üzeri	7	1,57	0,99	22,14		
Olumlu Sosyal Davranış	Kardeş yok	30	3,16	1,15	27,18	2,78	0,25
	Bir	22	3,61	0,86	34,82		
	İki ve üzeri	7	3,25	1,01	26,93		
Depresif Duygular	Kardeş yok	30	2,40	1,01	33,12	2,77	0,25
	Bir	22	2,14	1,10	28,27		
	İki ve üzeri	7	1,76	0,79	22,07		

* $p < 0,05$

Tablo 4.17’de araştırmaya dahil edilen anne ve babası boşanmış olan çocukların kardeş sayılarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 4.17. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan anne ve babası boşanmış olan çocukların kardeş sayılarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinde yer alan fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.18. Anne-Babası Evli Olan Çocukların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Anne Eğitim Dur.	N	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	X^2	p
Fiziksel Saldırganlık	İlköğretim	151	1,61	0,82	340,00	4,81	0,09
	Lise	306	1,49	0,77	315,31		
	Lisans/Lisansüstü	175	1,46	0,75	298,31		
İlişkisel Saldırganlık	İlköğretim	151	1,53	0,71	308,67	0,58	0,75
	Lise	306	1,56	0,76	316,30		
	Lisans/Lisansüstü	175	1,61	0,80	323,60		
Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	151	3,77	1,03	285,10	6,00	0,05
	Lise	306	3,99	1,00	325,89		
	Lisans/Lisansüstü	175	4,01	0,98	327,17		
Depresif Duygular	İlköğretim	151	1,68	0,81	328,88	1,60	0,45
	Lise	306	1,56	0,70	307,89		
	Lisans/Lisansüstü	175	1,60	0,67	320,88		

* $p<0,05$

Araştırma kapsamına alınan anne ve babaları evli olan çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması Tablo 4.18’de verilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan anne ve babası evli olan çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinde yer alan fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygular alt boyutlarından

aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.19. Anne-Babası Boşanmış Olan Çocukların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Anne Eğitim Dur.	N	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	X^2	p
Fiziksel Saldırganlık	İlköğretim	10	2,08	1,10	35,85	1,57	0,46
	Lise	30	1,77	0,90	28,13		
	Lisans/Lisansüstü	19	1,75	0,83	29,87		
İlişkisel Saldırganlık	İlköğretim	10	1,72	0,99	25,85	1,01	0,60
	Lise	30	1,69	0,68	29,82		
	Lisans/Lisansüstü	19	2,10	1,26	32,47		
Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	10	2,98	0,70	22,40	2,81	0,25
	Lise	30	3,51	1,03	32,83		
	Lisans/Lisansüstü	19	3,26	1,17	29,53		
Depresif Duygular	İlköğretim	10	2,53	1,23	34,20	0,78	0,68
	Lise	30	2,22	1,03	29,55		
	Lisans/Lisansüstü	19	2,07	0,93	28,50		

* $p<0,05$

Tablo 4.19’da anne ve babaları boşanmış olan çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması verilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan anne-babası boşanmış olan çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinde yer alan fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 4.20. Anne-Babası Evli Olan Çocukların Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Baba Eğitim Dur.	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	X^2	p
Fiziksel Saldırganlık	İlköğretim	160	1,56	0,79	330,40	6,34	0,04*
	Lise	316	1,55	0,81	324,11		
	Lisans/Lisansüstü	156	1,38	0,66	286,83		
İlişkisel Saldırganlık	İlköğretim	160	1,53	0,70	310,92	1,36	0,51
	Lise	316	1,62	0,81	324,50		
	Lisans/Lisansüstü	156	1,51	0,71	306,03		
Olumlu	İlköğretim	160	3,90	0,99	304,08	2,37	0,31
Sosyal	Lise	316	3,92	1,02	313,90		
Davranış	Lisans/Lisansüstü	156	4,04	0,99	334,51		
Depresif Duygular	İlköğretim	160	1,60	0,76	311,19	1,61	0,45
	Lise	316	1,58	0,73	311,55		
	Lisans/Lisansüstü	156	1,63	0,66	331,97		

* $p < 0,05$

Tablo 4.20’de anne-babası evli çocukların babalarının eğitim durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması verilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan anne ve babası evli olan çocukların babalarının eğitim durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinde yer alan fiziksel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Anne ve babası evli olan ve babaları lisans/lisansüstü eğitim seviyesine sahip çocukların fiziksel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar, diğer öğrencilere göre daha düşüktür.

Tablo 4.21. Anne-Babası Boşanmış Olan Çocukların Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Baba Eğitim Dur.	n	$\bar{x}$	s	Sıra Ortalaması	X^2	p
Fiziksel Saldırganlık	İlköğretim	17	2,05	1,05	34,85	2,07	0,36
	Lise	28	1,70	0,84	27,46		
	Lisans/Lisansüstü	14	1,75	0,85	29,18		
İlişkisel Saldırganlık	İlköğretim	17	1,58	0,85	24,24	5,40	0,07
	Lise	28	1,68	0,67	29,32		
	Lisans/Lisansüstü	14	2,43	1,32	38,36		
Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	17	2,90	1,19	23,59	5,09	0,08
	Lise	28	3,66	0,84	35,05		
	Lisans/Lisansüstü	14	3,23	1,06	27,68		
Depresif Duygular	İlköğretim	17	2,43	1,23	32,21	1,24	0,54
	Lise	28	2,07	1,02	27,41		
	Lisans/Lisansüstü	14	2,29	0,76	32,50		

* $p < 0,05$

Anne ve babaları boşanmış olan çocukların babalarının eğitim durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması Tablo 4.21'de verilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan anne ve babası boşanmış olan çocukların babalarının eğitim durumlarına göre okulöncesi sosyal davranış ölçeğinde yer alan fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Tablo 4.22. Çocukların Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyonlar

Alt Boyutlar		Fiziksel Saldırganlık	İlişkisel Saldırganlık	Olumlu Sosyal Davranış	Depresif Duygular
Fiziksel Saldırganlık	r	1,00			
	p	.			
	n	691			
İlişkisel Saldırganlık	r	0,70	1,00		
	p	0,00*	.		
	n	691	691		
Olumlu Sosyal Davranış	r	-0,63	-0,52	1,00	
	p	0,00*	0,00*	.	
	n	691	691	691	
Depresif Duygular	r	0,29	0,27	-0,53	1,00
	p	0,00*	0,00*	0,00*	.
	n	691	691	691	691

Tablo 4.22.'de araştırma kapsamına alınan çocukların okulöncesi sosyal davranış ölçeğinde yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar verilmiştir.

Çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu korelasyon pozitif yönlü ve orta kuvvetlidir. Çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından herhangi birinden aldıkları puanlar arttıkça diğer alt boyutlardan aldıkları puanlarda artmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar ile olumlu sosyal davranış alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü ve orta kuvvetli bir korelasyon saptanmıştır ($p<0,05$). Çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça olumlu sosyal davranış alt boyutundan aldıkları puanlar azalmaktadır.

Tablo 4.23. Anne-Babası Evli Olan Çocukların Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyonlar

Alt Boyutlar		Fiziksel Saldırganlık	İlişkisel Saldırganlık	Olumlu Sosyal Davranış	Depresif Duygular
Fiziksel Saldırganlık	r	1,00			
	p	.			
	n	632			
İlişkisel Saldırganlık	r	0,70	1,00		
	p	0,00*	.		
	n	632	632		
Olumlu Sosyal Davranış	r	-0,62	-0,51	1,00	
	p	0,00*	0,00*	.	
	n	632	632	632	
Depresif Duygular	r	0,29	0,27	-0,52	1,00
	p	0,00*	0,00*	0,00*	.
	n	632	632	632	632

Anne ve babası evli olan çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak

anlamalı korelasyon bulunduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu korelasyon pozitif yönlü ve orta kuvvetlidir. Anne ve babası birlikte olan çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından herhangi birinden aldıkları puanlar arttıkça diğerk alt boyutlardan aldıkları puanlar da artmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen anne ve babası evli olan çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar ile olumlu sosyal davranış alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamalı negatif yönlü ve orta kuvvetli bir korelasyon saptanmıştır ($p<0,05$). Araştırmaya dahil edilen anne ve babası evli olan çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça olumlu sosyal davranış alt boyutundan aldıkları puanlar azalmaktadır.

Tablo 4.24. Anne-Babası Boşanmış Olan Çocukların Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyonlar

Alt Boyutlar		Fiziksel Saldırganlık	İlişkisel Saldırganlık	Olumlu Sosyal Davranış	Depresif Duygular
Fiziksel Saldırganlık	r	1,00			
	p	.			
	n	59			
İlişkisel Saldırganlık	r	0,66			
	p	0,00*			
	n	59			
Olumlu Sosyal Davranış	r	-0,61	-0,47		
	p	0,00*	0,00*		
	n	59	59		
Depresif Duygular	r	0,09	0,09	-0,34	1,00
	p	0,51	0,48	0,01*	.
	n	59	59	59	59

* $p < 0,05$

Tablo 4.24.'de araştırma kapsamına alınan anne ve babası boşanmış çocukların okulöncesi sosyal davranış ölçeğinde yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar verilmiştir.

Anne ve babası boşanmış olan çocukların fiziksel saldırganlık ile ilişkisel saldırganlık alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır ($p < 0,05$). Bu korelasyon pozitif yönlü ve orta kuvvetlidir. Çocukların fiziksel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar arttıkça, ilişkisel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanlar da artmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen anne ve babası boşanmış olan çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları

puanlar ile olumlu sosyal davranış alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü ve orta kuvvetli bir korelasyon saptanmıştır ($p<0,05$). Çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça olumlu sosyal davranış alt boyutundan aldıkları puanlar azalmaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın sonuçlarına ve önerilerine yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Anne-babası evli ve boşanmış olan okulöncesi çocukların sosyal davranışlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilip karşılaştırıldığı bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin;

- Fiziksel saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık alt boyutunda yer alan davranışları gerçekleştirme sıklıkları dağılımına bakıldığı zaman, nadiren, ara sıra, sıklıkla ve her zaman bu davranışları belirli oranlarda sergiledikleri, olumlu sosyal davranış alt boyutunda yer alan davranışları sıklıkla yaptıkları ve depresif duygularda yer alan davranışları sergilememekte yani depresif duygular içerisinde bulunamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.
- Okulöncesi öğrencilerin sosyal davranışları cinsiyetlerine göre bakıldığı zaman; erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular sergileme düzeyi gösterdikleri, kız öğrencilerin ise erkek öğrencilere göre olumlu sosyal davranış gösterme düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Okulöncesi öğrencilerinin sosyal davranışları kardeş sayılarına göre; bir kardeşi olan öğrenciler kardeşi olmayan ve iki ve üzeri kardeşi olan öğrencilere göre olumlu sosyal davranış göstermeleri daha yüksek, depresif duyguları daha düşük olduğu saptanmıştır.

- Okulöncesi öğrencilerinin sosyal davranışları annelerinin eğitim durumlarına göre; Anneleri ilköğretim mezunu olan öğrencilerin, anneleri lise ve lisans/lisansüstü mezunu olan öğrencilere göre olumlu sosyal davranış sergilemeleri daha düşük olduğu saptanılmıştır.
- Okulöncesi öğrencilerinin sosyal davranışları babalarının eğitim durumlarına göre; Babaları lisans/lisansüstü mezunu olan öğrenciler, babaları ilköğretim ve lise mezunu olan öğrencilere göre fiziksel saldırganlık davranışları daha düşük olduğu saptanılmıştır.
- Okulöncesi öğrencilerin okullarının bulunduğu bölgelere göre sosyal davranışlarına bakıldığı zaman; Girne ve Güzelyurt bölgesinde yer alan okullara giden öğrenciler, diğer bölgelerdeki okullara devam eden öğrencilere göre ilişkisel saldırganlık davranışları daha yüksek, Lefkoşa bölgesinde yer alan okullara giden öğrenciler, diğer bölgelerdeki okullara devam eden öğrencilere göre olumlu sosyal davranışları daha düşük ve Girne bölgesinde yer alan okullara devam eden öğrencilerin depresif duyguları diğer bölgelerdeki okullara devam eden öğrencilerden daha düşük olduğu saptanılmıştır.
- Okulöncesi öğrencilerin sosyal davranışlarının sınıflarında bulunan öğrenci sayısına göre; Sınıflarında 16-21 arası öğrenci bulunan öğrenciler, diğer öğrencilere göre ilişkisel saldırganlık davranışları daha yüksek, olumlu sosyal davranışlarının ise daha düşük olduğu saptanılmıştır.
- Okulöncesi öğrencilerinin sosyal davranışları anne-babalarının medeni durumlarına göre; Anne-babası boşanmış olan öğrencilerin, anne-babası evli olan öğrencilere göre fiziksel saldırganlık davranışı, ilişkisel saldırganlık davranışı ve depresif duyguları gösterme düzeyleri daha yüksek iken olumlu sosyal davranış düzeylerinin daha düşük olduğu saptanılmıştır.

- Anne-babası evli olan okulöncesi öğrencilerinin sosyal davranışları cinsiyetlerine göre; erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duyguları daha yüksek iken anne-babaları evli olan kız öğrencilerin olumlu sosyal davranış gösterme düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanılmıştır.
- Anne-babası boşanmış olan okulöncesi öğrencilerinin sosyal davranışları cinsiyetlerine göre; kız ve erkek öğrencilerin sosyal davranışlarının benzerlik gösterdiğine ulaşılmıştır.
- Anne-babası evli olan okulöncesi öğrencilerinin sosyal davranışları kardeş sayılarına göre; fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duyguları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, bir kardeşe sahip öğrencilerin diğer öğrencilere göre olumlu sosyal davranışlarının daha yüksek olduğu saptanılmıştır.
- Anne-babası boşanmış olan okulöncesi öğrencilerinin sosyal davranışları kardeş sayılarına göre; fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duyguları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanılmıştır.
- Anne-babası evli ve boşanmış olan okulöncesi öğrencilerin sosyal davranışlarının annelerinin eğitim durumlarına göre; fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duyguları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanılmıştır.
- Anne-babası evli olan okulöncesi öğrencilerin sosyal davranışlarının babalarının eğitim durumlarına göre; babaları lisans/lisansüstü eğitim seviyesine sahip öğrencilerin fiziksel saldırganlık davranışları, diğer öğrencilere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

- Anne-babası boşanmış olan okulöncesi öğrencilerin sosyal davranışlarının babalarının eğitim durumlarına göre; fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duyguları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

5.2. Öneriler

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

- Okulöncesi dönem erkek çocukların saldırganlık davranışları ve bu davranışlarla başa çıkma yöntemleri hakkında ailelere ve öğretmenlere yönelik eğitim programları düzenlenmelidir.
- Saldırganlık içeren davranışların ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için aile ve çocukla işbirliği yapılmalı, öğretmen ve aile iletişimi sağlanmalıdır.
- Erkek çocukları drama yöntemleriyle olumlu davranışlara yöneltebilecek çalışmalar yapılmalıdır.
- Tek çocuğa sahip aileler çocuklarını, daha fazla sosyal ortamlara yönlendirerek çocuklarının sosyal davranışlarını desteklemelidir.
- Aileler için aile eğitimi konusunda seminerler düzenlenmeli ve aile-öğretmen işbirliği içerisinde olmalıdır.
- Girne ve Güzelyurt bölgesindeki okulöncesi çocuklarının ilişkisel saldırganlıklarının yüksek olma nedenini belirleyici çalışmalar yapılmalıdır.

- Lefkoşa bölgesine bağlı okullardaki çocukların olumlu sosyal davranışlarının düşük ve depresif duygularının yüksek olma nedenlerinin araştırılmalıdır.
- Anne-babası boşanmış olan çocukların fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygular sergilemelerini engellemek için ailelerin uzman kişilerden yardım alarak bilinçlendirilmesi.
- Anne-baba ve öğretmenlere; okulöncesi çocuklarının sosyal davranışları hakkında hizmet içi eğitim verilmelidir.
- Anne-babanın eğitim durumları ve yaşları göz önünde bulundurularak çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda seminer, konferans vb. programlar hazırlanmalıdır.
- Anne-baba-çocuk ve öğretmenlere boşanma sürecinde yaşanabilecek olası problemlerle başa çıkabilmek için seminerler düzenlenmelidir.
- Evlilik ve boşanma konuları ile ilgili eğitim programları hazırlanmalıdır.
- Aile danışmanlık merkezlerinin oluşturulmalıdır.
- Boşanma ve çocuk ile ilgili bilimsel araştırmalar daha fazla yapılmalıdır.
- Farklı yaş grubu çocukları için sosyal davranışlarının incelendiği araştırmalar yapılmalı ve çözüm önerileri sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

Akın, N. (1991). **Bulgaristan'dan Zorunlu Göç Eden Soydaş Ailelerinin Altı Yaş Grubu Çocuklarının Psiko-Sosyal Özelliklerinin İncelenmesi**. Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış).Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Alicik, H. (2003). **Modern Kültür Ve Eğitimin Geleneksel Aile Yapısında Meydana Getirdiği Değişme Eğilimleri: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki Aile Yapısı Üzerine Bir Araştırma**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.

Altundağ, Y. (2013). **Anne-Babası Boşanmış Ergenlerde Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinde Yordayıcı Değişkenler Olarak Yaşam Doyumu Ve Yalnızlık**. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aral N., Kandır A., Yaşar M.C. (2003). **Okulöncesi Eğitim**. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Argun, Y. (2004). **Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık Ve Eğitimi**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Arı, M. (2003). **Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitimi Ve Kalitenin Önemi**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Arifoğlu, B. (2006). **Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Programının Çocukların Boşanmaya Uyum, Kaygı Ve Depresyon Düzeylerine Etkisi**. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Atay, M. (2005). **Çocukluk Döneminde Gelişim**. Ankara: Kök Yayıncılık.

Avcı, N. (1995). **Anasınıfı Öğretmenlerinin Kişiliği İle Çocukta Sosyal Gelişimi Destekleyen Davranışları Sergilemesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Aydoğan, S. (1994). **Boşanma Ve Çocuk Üzerindeki Etkileri**. Okulöncesi Eğitimciler İçin El Kitabı. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Baran, G. (1989). **On Yaş Çocuklarında Davranış Bozuklukları ile Benlik Kavramının Gelişimi Arasındaki ilişki Üzerine Bir Çalışma**. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Baran, G. (2005). Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışlarının ve Aile Ortamlarının İncelenmesi. **Çağdaş Eğitim Dergisi**. Sayı 321.

Başal, A. (1998). **Okulöncesi Eğitime Giriş**. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Vipaş Yayınları.

Başal, A. (2003). **Gelişim ve Psikoloji**. İstanbul: Morpa Yayınları.

Başaran, İ. E. (1983). **Eğitime Giriş**. Ankara: Kadioğlu Matbaası.

Başaran, İ. E. (2000). **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Umut Yayım.

Bilir, Ş. ve Dabanlı, D. (1981). Ailelerde Boşanma Vakaları Sonucu Çocukların Geliştirdikleri Tepkiler Ve Bu Tepkileri Doğuran Faktörler. **Sağlık Dergisi**. Sayı: 4-12.

Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. İlahiyat Fakültesi Dergisi. Sayı 8.

Binbaşıoğlu, C. (1992). **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Kadioğlu Matbaası.

Bogenschneider, K. Ve Johnson, C. (2004). **Family Involvement İn Education: How Important Is It? What Can Legislators Do? Wiconsin Family Impact**

Seminar Briefing Report No. Universty Of Wisconsin Center For Excellence
In Family Studies.

Bulut, I. (1999). Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri
Hakkında Bir Araştırma. **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek
Okulu Dergisi**. Sayı: 2-3.

Cüceloğlu, D. (1997). **İnsan ve Davranış**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2002). **İçimizdeki Biz**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağdaş, A.(1997). **İletişim Dilinin Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal
Gelişimlerine Etkileri**. Doktora Tezi (Basılmamış). Selçuk Üniversitesi.

Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2006). **Mutlu Ve Sağlıklı Yarınlar İçin Anne Baba
Eğitimi**. Ankara: Kök Yayıncılık.

Çakmaklı, K. (1991). **Aileler İçin Sosyal Hizmet**. Ankara: T.C. Başbakanlık
Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Çiftçi, O. (1991). “Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü”. **Başbakanlık
Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Aile ve Toplum Dergisi**. Sayı 2.

Çimen, S. (2000). **Ankara’da Üniversite Anaokullarına Devam Eden Beş-Altı
Yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişimlerinin İncelenmesi**. Yüksek Lisans
Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara Üniversitesi.

Crick,N.R.;Casas,J.F. ve Mashar,M.(1997). Relational And Overt Aggression _n
Preschool. **Developmental Psycholog**. Number 33.

Demiriz, S. Ve Dinçer, Ç. (2001). 5-6 Yaş Çocuklarının Öz Bakım Becerilerinin
Cinsiyet Ve Okulöncesi Eğitim Alma Durumlarına Göre İncelenmesi. **Milli
Eğitim Dergisi**. Sayı 150.

Dinç, B. (2002). **Okulöncesi Eğitimin 4- 5 Yaş Çocuğunun Sosyal Gelişimine Etkileri Konusunda Öğretmen Görüşleri**. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Dirim, A. (2003). **Çocuk Ruh Sağlığı**. İstanbul: Esin Yayınevi.

Efe, K. (2005). **Okulöncesi Eğitim Çağında Çocuğu Olan Ailelerin Denetim Odağı Türü ve Çocuklarının Sosyal Davranışlarını Denetlemeleri Arasındaki İlişki**. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ekşi, A. (1990). **Çocuk, Genç, Ana Babalar**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Elginar, T. F. (2005). **Boşanma ve Çocuk Üzerindeki Etkileri**. Konya: Mikro Yayınları.

Elkin, F. (1995). (Çeviren: Güngör, N.). **Çocuk Ve Toplum, Çocuğun Toplumsallaşması**. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Ellialtıoğlu, F. (2005). **Oyun ve Oyun Örnekleri**. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Elmacıoğlu, T. (1998). **Başarıda Aile Faktörü**. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Eminoğlu, B. (2007). **Dört- Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları ile Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Erden, M. ve Akman, Y. (1997). **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erdoğan, İ. (2004). **Evlilik Okulu**. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Erkuş A. (2005). **Bilimsel Araştırma Sarmalı**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Eşitgin, D.ve Gürel, Ç. (2005). Genel Müdür Remzi İnanlı İle Okulöncesi Eğitimi Ve Sorunları Üzerine Söyleşi. **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**. Sayı 6.

Fidan, N. (2012). **Okulda Öğrenme Ve Öğretme**. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Fişek, G.O. ve Yıldırım, S.M. (1993). **Çocuk Gelişimi**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Fiyakalı, N. (2008). **Anne- Babası Boşanmış ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması**. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gander, J.M. ve Gardiner, H.W. (1993). **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. Ankara: İmge Kitabevi.

Gander, J.M. ve Gardiner, H.W. (1998). **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. Ankara: İmge Kitabevi.

Goleman, D. (1996). **Duygusal Zeka**. (Çeviren: Betül Yanık). İstanbul: Varlık Yayınları.

Gülay, H. (2009). 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler. **Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 1.

Gürsoy, F. (2002). Boşanma Dram Değildir. **Çoluk Çocuk Dergisi**. Sayı 15.

D.F. ve Pawlby, S. (2003). Prosocial Development in Relation to Children's and Mothers' Psychological Problems. (Çocukların ve Annelerinin Psikolojik Problemleri İle ilişkili Olarak Olumlu Sosyal Davranışların Gelişimi). **Child Development**. Number 5.

Hoing, H.S. (1984). Risk factors in infants and young children. *Young Children*. Number 4.

İlgar, Ş. (2011). **Evlilik Birlikteliğinin Bozulması – Boşanma**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kabaoğlu, F. (2011). **Anne-Babası Evli ve Boşanmakta Olan Çocuk ve Ergenlerin Anne ve Babalarından Algıladıkları Kabul veya Red Düzeyleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki**. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalmijn, M. and Monden, C. (2006). Are the negative effects of divorce on well-being dependent on marital quality. *Journal of Marriage and Family*. No 1.

Kamaraj, I. (2004). **Sosyal Becerileri Derecelendirme Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve 5 Yaş Çocuklarında Atılganlık Sosyal Becerisini Kazanmalarında Eğitici Drama Programının Etkisi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul

Kandır, A. (2003). **Çocuğum Büyüyor- Gelişimde 3-6 Yaş**. İstanbul: Morpa Yayınları.

Kanlıkılıçer, P. (2005). **Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması**. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Karaca, N., Gündüz, A. ve Aral, N., (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışının İncelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*. Sayı 2.

Karakuş, A. (2008). **Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu'nun Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması**. Yüksek Lisans Tezi, Marmara.

Katsurada, E., Sugawara, A.I. (1998) The Relationship Between Hostile Attributional Bias and Aggressive Behavior in Preschoolers Early Childhood **Research Quarterly**. No. 4.

Kaptan, S. (1998). **Bilimsel Araştırma Teknikleri Ve İstatistik Yöntemleri**. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karasar, N. (2011). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kerem, A. ve Cömert, D. (2003). Okulöncesi Eğitim Sorunlarına Genel Bir Bakış. Eğitim Araştırmaları, **Eğitim Araştırmaları Dergisi**. Sayı 13.

Lengua, L. S. A. (2000). The Additive and Interactive Effects of Parenting and Temperament in Predicting Adjustment Problems of Children of Divorce. **Journal of Clinical Child Psychology**. Sayı 29.

T.Gürkan ve G. Haktanır (Ed.). **Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü Okulöncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin) Kitabı**. Ankara: MEB Yayınları.

Meurling, C.J.N., Ray, G.E. and Lobella, S.G. (1999). Children's evaluations of classroom friend and classroom best friend relationship. **Child Study Journal**. Number 2.

Micklo S. J. (1993). Perceived Problems of Public School Prekindergarten Teachers. **Journal of Research in Childhood Education**. Sayı 1.

Micozkadioğlu, İ. ve Kazak, S. (2003). "Okulöncesi Kurumların Kalitesi ve Çocukların Sosyal Yeterliği". **Türk Psikoloji Dergisi**. Sayı 51.

Mutluoğlu, S., Bulut Serin, N. (2010). İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Sosyo -Demografik Özellikler Açısından incelenmesi.

Third Edition, Carol Copple & Sue Bredekamp, (1996). **Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs Serving Children From Birth Through Age 8.** NAEYC.

Nazik, B. (2000). **Çocuk Ruh Sağlığı.** İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Neydim, M. (2000). **Çocuğun Hayata Dokunmasında Edebiyatın İşlevi.** İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları.

Oktay, A. (1995). **Ana-Baba Okulu.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Oktay, A. (1999). **Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem.** İstanbul: Epsilon Yayınları.

Oktay, A. (2002). **Yaşamın Sihirli Yılları Okulöncesi Dönem.** İstanbul: Epsilon Yayınları.

Oktay, A. (2003). **21.Yüzyıla Girerken Dünyada Yaşanan Değişimler Ve Erken Çocukluk Eğitimi.** İstanbul: Epsilon Yayınları.

Oktay, A. (2004). **Okulöncesi Dönemde Temel Alışkanlıkların Kazandırılması.** İstanbul: Ya-Pa yayınları.

Oktay, A. (2007). **Yaşamın Sihirli Yılları- Okul Öncesi Dönem.** İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Öz, İ. (2003). **Çocuğun Gelişim Dönemleri.** Ankara: Kök Yayıncılık.

Öz, F. (1983). **Okulöncesi Eğitim, Cumhuriyet Döneminde Eğitim.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Özbey, S. (2009). **Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin**

İncelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, M. (2015). **Etkinlik Temelli Grupla Psikolojik Danışma Müdahale Programının Çocuklarda Öfke ve Saldırganlığı Azaltmaya Yönelik Etkileri.** Sayı 10.

Özgüven, İ.E. (2001). **Ailede İletişim ve Yaşam.** Ankara: Pdrem Yayınları.

Öztop, H. (1994). **Anne Babaların Ebeveyn Eğitimine İlişkin Bilgi İhtiyacının Belirlenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öztürk, O. (1992). **Ruh Sağlığı Ve Bozuklukları.** Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Öztürk, S. (2006). **Anne- Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Baba Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı Ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi.** Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Pırtık, Ş. (2013). **Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri Ve Akran Tepkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi.** Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Poyraz, H. ve Dere, H. (2003). **Okulöncesi Eğitimin İlke Ve Yöntemleri.** Ankara: Anı Yayıncılık.

Raley, K. and Bumpass, L. 2003. The topography of the divorce plateau: Levels and trends in union stability in the United States after 1980. **Demographic Research.** Number 1.

Saatçılar, C. (1997). **Anaokuluna Giden Çocukların Sosyalizasyonları Sürecinde Ebeveynlerin ve Eğitimcilerin Rolü**. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Salman, N. ve Uzunboylu, H. (2011). **Eşlerin Boşanma Nedenleri ve Eğitimi**. Ankara: Pegem Akademi.

San Bayhan, P. ve Artan, İ. (2005). **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Semiz, C. (1998). **“Aile İçi İlişkiler ve Çocuk”** III. Aile Şurası Bildirileri Devlet Bakanlığı Aile Araştırma Kurulu Başkanlığı.

Senemoğlu, N. (1994). Okul Öncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlikleri Kazandırmalıdır. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 10.

Senemoğlu, N. (1997). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**. Ankara: Spot Matbaacılık.

Sevinç, M. (Ed.) (2003). **Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar**. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Seyrek, H. ve Sun, M. (1992). **Çocuk Oyunları Okul Öncesi Eğitimde Oyun Dersi El Kitabı**. İzmir: Müzik Eserleri Yayınları.

Sun, M. ve Seyrek, H. (1997). **Okul Öncesi Eğitiminde Oyun**. İzmir: Müzik Eserleri Yayınları.

Şahin, F. Ve Özyürek, A. (2012). **Anne Baba Eğitimi Ve Okulöncesinde Aile Katılımı**. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Şen, M. (2009). **3-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Tezel Şahin, F. ve Ersoy, Ö. (1999). 0-6 Yaş Döneminde Anne Baba Eğitiminin Önemi. **Mesleki Eğitim Dergisi**. Sayı 1.

Tezel Şahin, F. (2003). **“Çocuğun Gelişimi ve Eğitiminde Babanın Rolü”**. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Titmus, C. ve Diğerleri (1985). **Yetişkin Eğitimi Terimleri**. Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu.

Turaşlı N.K. (2007). **Okulöncesi Eğitimin Tanımı Kapsamı Ve Önemi, Okulöncesi Eğitime Giriş**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tüzün, D. (2004). **Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi**. Yüksek Lisans Tezi, KKTC Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı. KKTC.

Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2013). Okul Öncesi Dönemde Karşılaşılan Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Eğitim ve Bilim Dergisi**. Sayı 169.

Uzun, Ç. (2013). **Anne-Babası Boşanmış Ve Boşanmamış Çocuklarda Depresyon Ve Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi**. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı. İstanbul.

Üstünoğlu, Ü. (1991). Okulöncesi Dönemdeki Aile Eğitiminde Benimsenebilecek Farklı Yaklaşımlar. **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 2.

Vaizoglu, F. (2008). **Anaokuluna Devam Eden Çocukların Sosyal Davranışları İle Ebeveynlerinin Evlilik Uyumlarının İncelenmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yaşar, Ş. (1990). Günümüzde Okulöncesi Alanına Öğretmen Yetiştirme. **Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 1.

Yaşar, Ş. (2000). **Okulöncesi Eğitimde Temel Alışkanlıklar ve Sosyal Davranışların Kazandırılması**. Okulöncesi Eğitimde İlke ve Yöntemler. Eskişehir: AÖF Yayınları.

Yavuzer, H. (1994). **Çocuk Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2003). **Çocuk Eğitimi El Kitabı**. İstanbul. Remzi kitabevi.

Yazgan, Ş. ve Yazgan, Y. (2007). **Çocuğunuz Sizden Ne Bekliyor? Çocuğunuz Anlamaya Giden Yolda 250 Soru ve Cevap**. İstanbul: Kapital Kitapları.

Yeşilyaprak, B. (Ed.) (2002). **Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi**. Ankara. Pegem Yayıncılık.

Yıldırım ve Şimşek, (2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, F.M. (2000). **Deneyisel Yaratıcılık Programının Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Ve Bilişsel Gelişimine Etkileri**. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Selçuk Üniversitesi. Konya.

Yılmaz, A. (2001). “Eşler Arasındaki Uyum: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar”. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Aile ve Toplum Dergisi. Sayı 4.

Yörükoglu, A. (1978). **Çocuk Ruh Sağlığı**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yörükoglu, A. (2012). **Çocuk Ruh Sağlığı**. İstanbul: Özgür Yayınları.

Zembat R. Ve Zülfikar S. T. (2006). Okulöncesi Öğretmenlerinin Sohbet Ve Hikaye Etkinliklerinde Kullandıkları Öğretim Yöntemlerinin İncelenmesi. **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi**. Sayı 2.

Çevirimci 1: <http://notoku.com/bosanmanin-etkileri-sonuclari/#ixzz3ka8i4y3c>

Çevirimci 2: http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/188.pdf

EKLER

EK -1 Sosyal Davranış Derecelendirme Ölçeği Kullanımına İlişkin İzin Yazısı

EK -2 Ölçek Uygulama İzin Yazısı (TTDM)

EK -3 Dört Yaş Grubu Öğrenci Sayısı (KKTC-MEB)

EK -4 Sosyal Davranış Derecelendirme Ölçeği

EK -1 Sosyal Davranış Derecelendirme Ölçeği Kullanımına İlişkin İzin Yazısı

Yakın Doğu Üniversitesi Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Dervişe Amca'nın "ANNE-BABASI EVLİ VE BOŞANMIŞ OKULÖNCESİ 4 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN SOSYAL DAVRANIŞLARININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ" konulu Yüksek Lisans Tezinde, Danışmanlığını Prof. Dr. Alev Önder'in yürüttüğü "Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu'nun Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması" isimli Yüksek Lisans Tezinde Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışmasını yaptığım, Crick, Casas ve Mosher (1977) tarafından geliştirilen Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu (OÖSDÖÖF)'nu kullanmasına izin veriyorum.

Uzm. Aslıhan Karakuş

EK -2 Ölçek Uygulama İzin Yazısı (TTDM)

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İLKÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı: İÖD.0.00-35/2015/1B ⁹⁰

Lefkoşa, 21 Ocak 2015

Sayın Dervişe AMCA,
Yakın Doğu Üniversitesi,
Lefkoşa.

Müdürlüğümüze bağlı okul öncesi okullarda görev yapan öğretmenlere uygulamak istediğiniz, "Okul Öncesi Dönemde Anne Babası Boşanmış Sosyal Davranışlarında Saldırganlık Boyutunun İncelenmesi" konulu çalışmanız ve ekinde sunulan anket soruları, Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü tarafından incelenmiştir.

- Okul idaresi, çalışmanın amacı ve uygulama süreçleri hakkında detaylı bir biçimde bilgilendirilmeli, uygulama için gerekli etik ilkeler, yazılı olarak okul yöneticilerine iletilmelidir.
- Tüm bireyi tanıma teknikleri; gizlilik ve gönüllülük ilkelerine dayalı olarak yapılmalı ve tüm katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmalıdır.
- Araştırma sonuçlarına ilişkin geri bildirimler; ailelerin ve öğrencilerin, etkilenmesine karşılık gelmeyecek şekilde iletilmelidir.

Çalışmanın yapılması, yukarıda belirtilen hususların yerine getirilmesi, uygulamadan önce okul müdürlükleri ile temas kurulması ve çalışma tamamlandıktan sonra da sonuçların Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'ne iletilmesi koşulu ile uygun görülmüştür.

Bilgi ve gereğini saygı ile rica ederim.

Ali NİZAM
Müdür

/AA

Tel (90) (392) 228 3136 - 228 6893
Fax (90) (392) 228 7158
E-mail meb@mebnet.net

Lefkoşa-KKTC

EK -3 Dört Yaş Grubu Öğrenci Sayısı (KKTC-MEB)

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI İLKÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı: İÖD.0.00-35/2015/1B - 1298

Lefkoşa, 14 Ağustos 2015

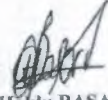
Dervişe AMCA,
Yakın Doğu Üniversitesi,
Lefkoşa.

İlgi: Müdürlüğümüze hitap 14.08.2015 tarihli dilekçeniz

Yakın Doğu Üniversitesi Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi olduğunuzu bildirdiğiniz ve araştırmanızda kullanmak üzere Müdürlüğümüze bağlı 4 yaş grubu öğrenci sayı bilgilerinizi talep ettiğiniz dilekçeniz Dairemizce değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda, araştırmanızın ölçek kısmında kullanmak üzere talep ettiğiniz bölgelere göre 4 yaş grubu öğrenci sayıları ile ilgili bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Bilgilerinize saygı ile rica ederim.

Hakkı BAŞARI
Müdür Muavini
Müdür (u)

4 Yaş Grubu Öğrenci Sayıları

Lefkoşa : 448
Gazimağusa : 265
Gime : 216
Güzelyurt : 192
İskele : 134

/AA

Tel (90) (392) 228 3136 - 228 6893
Fax (90) (392) 228 7158
E-mail iod@mebnet.net

Lefkoşa-KIBRIS

EK-4 Sosyal Davranış Derecelendirme Ölçeği

AÇIKLAMA

Değerli Öğretmen,

Bu ölçek, “Anne-Babası Evli ve Boşanmış Okulöncesi 4 Yaş Çocukların Sosyal Davranışlarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi” konulu yüksek lisans tez çalışmasının verilerini toplamak amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmada, kişisel bilgi formunda çocuğun ve ailenin demografik bilgilerine yer verilmiştir. Davranış derecelendirme ölçeği; 4 yaş çocuğunun sosyal ilişkilerine ilişkin davranışlarının, sınıf öğretmeni (en az 8 hafta çocuklarla birlikte olan) tarafından değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ölçek içerisinde çocuğun okulöncesi eğitim kurumu etkinlikleri içerisinde gözlenebilecek somut davranışları yer almaktadır.

Araştırma için hazırlanan bu ölçekte 19 soru yer almaktadır. Puanlandırırken önce davranış ifadesini okuyunuz. Sonra çocuğun o davranış yönünde gelişme derecesine göre en uygun gördüğünüzün içine (X) işareti koyarak belirtiniz.

Örnek:

() Hiçbir zaman () Nadiren (X) Ara Sıra () Sıklıkla () Her zaman

Görüşme süresince sizlerden edinilecek bilgilerin tümü gizli kalacaktır. Elde edilen bilgiler, sadece bu araştırma için kullanılacaktır.

Ölçeğin amacına ulaşması ve araştırmanın gerçekçi verilere dayandırılması bakımından, soruları içtenlikle ve eksiksiz yanıtlanmasını rica eder, değerli vaktinizi ayırarak yapacağınız gözlemlerinizi için şimdiden teşekkür ederim.

Yakın Doğu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi
Dervişe AMCA

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÇOCUĞUN;

1. Cinsiyeti:

☐ Kız ☐ Erkek

2. Kardeş sayısı:

☐ Yok ☐ 1 ☐ 2 ve üzeri

OKULUN;

1. Okulun Adı:

2. Okulun Bağlı Olduğu Bölge:

☐ Lefkoşa ☐ Girne ☐ Güzelyurt ☐ Mağusa ☐ İskele

3. Sınıftaki Öğrenci Sayısı:

☐ 15 öğrenci ve altı ☐ 16- 21 ☐ 22 öğrenci ve üzeri

AİLENİN;

Annenin Eğitim Durumu:

☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Lisans/Lisansüstü

Babanın Eğitim Durumu:

☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Lisans/Lisansüstü

Anne-Babanın Medeni Durumu:

☐ Evli ☐ Boşanmış

SOSYAL DAVRANIŞ DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Araştırma için hazırlanan bu ölçekte 19 soru yer almaktadır. Puanlandırırken önce davranış ifadesini okuyunuz. Sonra çocuğun o davranış yönünde gelişme derecesine göre en uygun gördüğünüzün içine (X) işareti koyarak belirtiniz

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara Sıra	Sıklıkla	Her Zaman
1.Akranlarına tekme atar ya da onlara vurur.	()	()	()	()	()
2.Akranlarını, onlara vurmakla veya onları dövmekle tehdit eder.	()	()	()	()	()
3.Diğer çocukları iter veya dörter.	()	()	()	()	()
4.İsteklerini elde etmek için akranlarını, onlara zarar vermekle tehdit	()	()	()	()	()
5.Diğer çocuklara çimdikleyerek zarar verir.	()	()	()	()	()
6.Üzgün olduğunda akranlarının eşyalarına zarar verir.	()	()	()	()	()
7.Bir akranı onun söylediğini yapmadığı sürece, onu oyuna almamakla	()	()	()	()	()
8.Akranlarına istediklerini yapmadıkça onlarla oynamayacağını ya da arkadaş olmayacağını söyler.	()	()	()	()	()
9.Akranlarına, istediklerini yapmadıkları takdirde doğum günü partisine	()	()	()	()	()
10.Akranlarına, diğer çocuklarla oynamamasını veya onlarla arkadaş	()	()	()	()	()
11.Bir akranına kızdığında onu oyun grubundan dışlar.	()	()	()	()	()
12.Diğer çocukların bir akranını sevmemesi için uğraşır.	()	()	()	()	()
13.Akranlarına yardım eder.	()	()	()	()	()
14.Diğer çocuklara iyi davranır veya onlara güzel şeyler söyler.	()	()	()	()	()
15.Paylaşmasını bilir ve sırasını bekler.	()	()	()	()	()
16.Akranlarına karşı naziktir.	()	()	()	()	()
17.Diğer çocuklara pek gülmez	()	()	()	()	()
18.Üzgün görünür.	()	()	()	()	()
19.Okulda iyi vakit geçirmez (okulda eğleniyormuş gibi görünmez).	()	()	()	()	()

ÖZGEÇMİŞ

Dervişe AMCA, 12.09.1991 Lefkoşa doğumludur. İlköğretimini Gönyeli İlkokulu'nda ve Bayraktar Ortaokulu'nda, orta eğitimini ise Lefkoşa Türk Lisesi'nde tamamlamıştır. Lisans eğitimini, 2013 yılında Lefkoşa'da Yakın Doğu Üniversitesi Okulöncesi Öğretmenliği Bölümünde tamamladıktan sonra aynı yıl Yakın Doğu Üniversitesi Okulöncesi Öğretmenliği Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başlamıştır ve halen Yakın Doğu Üniversitesi Okulöncesi Öğretmenliği Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak görevini sürdürmektedir.